

พื้นเมือง

พื้นเมือง

พื้นเมือง หรือ คนเมือง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบล้านนาแต่ดั้งเดิม เป็นชนหลายเผ่าพันธุ์ มีแบบแผนทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ที่มีแบบแผนเป็นของตนเอง ปัจจุบัน ประชาชนที่อยู่อาศัยอยู่ในภาคเหนือตอนบนหรือเขตวัฒนธรรมล้านนา ส่วนใหญ่คือคนไทย แต่เป็นคนไทยเชื้อสายที่เรียกว่า ไทยวน หรือ ไทยล้านนา มักนิยมเรียกตนเองว่าเป็น คนเมือง (Samakkhan, ๑๙๙๗; Damrikun, ๑๙๙๙)

วัฒนธรรมล้านนาถือว่าเป็นวัฒนธรรมย่อยของวัฒนธรรมไทย ได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมกับแบบแผนที่แพร่กระจายออกมาจากเมืองหลวงของประเทศไทย จนเกือบเป็นรูปแบบอันเดียวกัน แต่ในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแล้ว มีเหตุผลที่เพียงพอที่จะถือว่าชาวไทยในภาคเหนือมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเฉพาะต่างหากของตน แตกต่างจากชาวไทยในภาคอื่น ๆ ของประเทศ (Sunthonphesat, ๑๙๗๐) และเนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นภูเขา ทำให้เมืองในล้านนามีการกระจายตัวอยู่ตามแอ่งต่าง ๆ เป็นเหตุให้แต่ละเมืองติดต่อกันอย่างลำบาก เพราะมีเทือกเขาขวางกั้น แต่ละเมืองจึงมีลักษณะเฉพาะถิ่น ดังเช่นภาษาท้องถิ่น สำเนียงของคนแต่ละเมืองแตกต่างกัน และมีคำศัพท์เฉพาะถิ่น รวมถึงศิลปวัฒนธรรมก็มีความ แตกต่างกันในแต่ละเมืองเช่นกัน (Ongsa kul, ๒๐๑๐) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมล้านนานอกจากจะมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากวัฒนธรรมภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่แสดงให้เห็นรากเหง้าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวล้านนา หากมีการจัดระบบความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมล้านนาที่เหมาะสม ก็จะสามารถนำความรู้มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคมล้านนาในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การเมือง การปกครอง รวมถึงยังเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนาที่กำลังตกอยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ข้อมูลด้านสภาพทั่วไป

การเรียกขวัญ

ชนเผ่าพื้นเมือง

คนพื้นเมือง

๑. ข้อมูลด้านสภาพทั่วไป

ชนเผ่าพื้นเมืองอาศัยและกระจายตัวอยู่ในพื้นที่อำเภอฝาง ได้แก่ บ้านเหมืองแร่ บ้านต้นผึ้ง บ้านปางบง บ้านโป่งน้ำร้อน บ้านแม่ใจ บ้านห้วยเหียน บ้านศรีดอนชัย บ้านหนองอิง บ้านสวนดอก บ้านต้นหนูน บ้านสันป่าไหน่ บ้านสันทรายคองน้อย บ้านท่าสะแล บ้านปางผึ้ง บ้านบ้านใหม่คลองน้อย บ้านลาน บ้านห้วยนา บ้านหนองขวาง บ้านม่อนปิ่น บ้านม่วงชุม บ้านเด่นใหม่ บ้านสันตันเปา บ้านสันม่วง บ้านใหม่ป่าจั่ว บ้านดงป่าลัน บ้านมิตรภาพ บ้านแม่ข่า บ้านห้วยใจ บ้านสบข่า บ้านหนองอ้อม บ้านห้วยเตื่อ บ้านสันมะกอกหวาน บ้านล้องอ้อ บ้านโป่งนก บ้านแม่คะ บ้านสันป่าก่อ บ้านป่าแจะ บ้านหนองบัวคำ บ้านหนองฮ้าง บ้านหนองบวกช้าง บ้านห้วยไคร้ บ้านปางปอย บ้านแม่อนกลาง บ้านทุ่งทอง บ้านสันติสุข บ้านทุ่งหลุก บ้านใหม่ทุ่งเจริญ บ้านใหม่หลวง บ้านห้วยหอม บ้านใหม่ชัยเกษม บ้านหนองขวาง บ้านปางควาย ชุมชนบ้านหลวง บ้าน

ต้นล้าน บ้านแม่สุ่นหลวง บ้านหนองยาว บ้านปางสัก บ้านแม่สุ่นน้อย บ้านสันป่าแดง ชุมชนวัดศรีบุญเรือง บ้านสองแคว บ้านห้วยงูกลาง บ้านห้วยงูใน บ้านห้วยงูนอก บ้านแม่มาว บ้านนันทาราม บ้านสบมาว บ้านสันทราย บ้านสันตันตุ้ บ้านใหม่สันตันตุ้

อำเภอเชียงดาว ได้แก่ บ้านถ้ำ บ้านทุ่งหลุก บ้านเชียงดาว บ้านดง บ้านแม่ก๊ะ บ้านแม่เตาะ บ้านโรงวัว บ้านดอน บ้านวังจ้อม บ้านทุ่งละคร บ้านหัวทุ่ง บ้านศรีสะอาด บ้านปางแดง บ้านห้วยทรายขาว บ้านห้วยป่าฮ่อม พัฒนาต้นน้ำขุนคอง บ้านแม่กอนใน บ้านห้วยเป้า บ้านปางเปาะ บ้านทุ่งข้าวพวง บ้านหนองเขียว บ้านแม่ป๋าม บ้านออน บ้านปางเฟื่อง มิตรมวลชนเชียงใหม่ บ้านปางมะเยา บ้านวังมะริว บ้านใหม่ ชุมชนบ้านเมืองกาย บ้านแม่นะ บ้านสบคาบ บ้านปางมะโอ บ้านจอมคีรี บ้านแม่เมะ บ้านแม่ฮ้อใน บ้านป่าบง บ้านรินหลวง บ้านนาหวาย บ้านน้ำรู บ้านหนองบัว

อำเภอแม่อาย ได้แก่ บ้านเมืองงาม บ้านท่ามะแกง วัดห้วยน้ำเย็น บ้านห้วยปู บ้านสันตันตุ้ บ้านร่มเย็น บ้านท่าดอน บ้านหลวง บ้านโละ บ้านใหม่กองทราย บ้านสันตันหม้อ บ้านทรายแดง บ้านฮ่องห้าน้อย บ้านสันป้อ บ้านสันป่าเหียง บ้านสายลมจอย บ้านใหม่พัฒนา บ้านดอนใหม่ บ้านป่าก่อ บ้านป่าแดง บ้านใหม่โพธิ์งาม บ้านใหม่ทรายคำ บ้านป่าแดงอภิวัดน์ บ้านโป่งพัฒนา บ้านสันปอธง บ้านห้วยม่วง บ้านสันตันปิน บ้านคายนอก บ้านหนองจันทกยาง บ้านใหม่ร่องไคร้ บ้านแม่เมืองน้อย บ้านฮ่างต้า บ้านฮ่องท่อน บ้านสันป่าเหียง บ้านสันผักหละ บ้านปางตันเตื่อ บ้านปางตันฮ้อง บ้านเอก บ้านดอนชัย บ้านสันป่าข่า ชุมชนบ้านแม่ฮ่าง บ้านกาวิละ บ้านศรีดอนแก้ว บ้านศรีบุญเรือง บ้านเมืองพาน บ้านห้วยป่าซาง บ้านแม่สาว บ้านดงบ้านปัญจะพัฒนา

อำเภอไชยปราการ ได้แก่ บ้านปงดำ บ้านห้วยม่วง บ้านท่า บ้านห้วยไผ่ บ้านหนองบัว บ้านทา บ้านต้นโชค บ้านถ้ำผาผึ้ง บ้านปง บ้านใหม่หนองบัว บ้านแม่ทะลบ บ้านป่าจั่ว บ้านป่าแดง บ้านแม่ชิ บ้านถ้ำดับเตา บ้านอ่าย บ้านหัวฝาย บ้านศรีดงเย็น บ้านอินทราธรรม บ้านดงป่าสัก บ้านกิวจำปี บ้านหนองเทียนคำ บ้างดั่งบ้านเวียงผาพัฒนา

อำเภอเวียงแหง ได้แก่ บ้านม่วงป๋อก บ้านสามปู บ้านสันตวงดี บ้านเปียงหลวง บ้านปางป้อ บ้านมหาธาตุ บ้านกองลม บ้านแม่หาด บ้านนามน บ้านจอง บ้านห้วยไคร้ บ้านเวียงแหง บ้านป่าไผ่ บ้านห้วยหก บ้านแม่เตะ

การตั้งถิ่นฐาน ชนเผ่าพื้นเมือง ก่อนกำเนิดอาณาจักรล้านนาในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ดินแดนล้านนามีรัฐต่าง ๆ กระจายตัวตามที่ราบระหว่างหุบเขาในภาคเหนืออยู่แล้ว เช่น แคว้นหริภุญชัยในเขตแม่น้ำปิงตอนบน แคว้นโยนหรือโยนกในเขตที่ราบลุ่มน้ำกก เขตกลางคันครในเขตลุ่มน้ำวัง เมืองแพร่ในเขตลุ่มน้ำยม เมืองปัวในเขตลุ่มน้ำน่าน และเมืองพะเยาในเขตลุ่มน้ำอิง แคว้นแคว้น – นครรัฐ แต่ละแห่งมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานกระจายตัว

อยู่ตามที่ราบระหว่างหุบเขา โดยมีเทือกเขาปิดล้อม จากการตั้งถิ่นฐานมาช้านานของรัฐใหญ่น้อยต่าง ๆ ก่อนกำเนิดอาณาจักรล้านนา ทำให้แต่ละรัฐต่างมีประวัติศาสตร์เป็นของตนเอง

คนพื้นเมือง หรือ คนเมือง อาจเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้ากาวิละรวบรวมผู้คนจากเมืองต่างๆ มารวมกันอยู่ที่เมืองนครเชียงใหม่ในยุคฟื้นฟูบ้านเมืองภายหลังจากขับไล่พม่าออกไปจากแผ่นดินล้านนาแล้ว หรือที่เรียกกันว่ายุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (วรชาติ มีชูบท, ๒๕๕๓) แคว้นแคว้นสำคัญซึ่งเป็น จุดเริ่มต้นของอาณาจักรล้านนาคือแคว้นหริภุญชัยและแคว้นโยน ส่วนรัฐเล็กกรัฐน้อย ได้แก่เมืองเขลางค์นคร เมืองพะเยา เมืองแพร่และเมืองปัว – น่าน เป็นรัฐที่ผนวกตามมา กรณีนี้จะให้ความสำคัญต่อแคว้นหริภุญชัยและแคว้นโยนก (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๑)

ศิลปวัฒนธรรม

การแต่งกายของคนเมืองหรือไทวน

อาหารเหนือที่จัดวางบนขันโตก

การแต่งกายล้านนาในอดีต

๒. ศิลปวัฒนธรรม

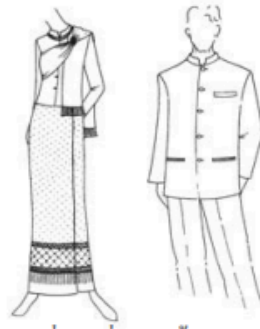
- การแต่งกาย

การแต่งกายของคนเมืองหรือชาวล้านนาแม้จะเป็นชนกลุ่มใดก็ตามจะมีลักษณะร่วมกันอยู่คือ มักจะประกอบด้วยเครื่องนุ่งและเครื่องห่ม ซึ่งแม้ว่าเวลาจะผ่านเลยนับตั้งแต่สมัยของพญามังรายมาจนถึงสมัยพระเจ้ากาวิละก็ตาม ย่อมจะมีลักษณะที่ไม่ต่างกันมากนัก ไม่ว่าจะเป็นผ้าที่ทอขึ้นในท้องถิ่นและการใช้งานทั้งในแง่ของวัสดุ และเทคนิคการทอ ก็จะมี ความคล้ายคลึงกัน ส่วนการแต่งกายของชายและหญิงชาวล้านนาที่จะยกตัวอย่างในครั้งนี้ ส่วนมากจะเป็นการแต่งกายของชาวล้านนาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือเป็นกลุ่มชาวไทยวนที่อาศัยอยู่ในศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา และมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมจากภายนอกค่อนข้างสูง เครื่องแต่งกายก็เช่นเดียวกัน ถือเป็นวัฒนธรรมที่นับว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มและมีการปรับเปลี่ยนตัวมันเองไปตามกระแสของสังคมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นพัฒนาการของเครื่องแต่งกายในแต่ละช่วงยุคจึงเปรียบประดุจเครื่องบันทึกความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้เช่นเดียวกัน

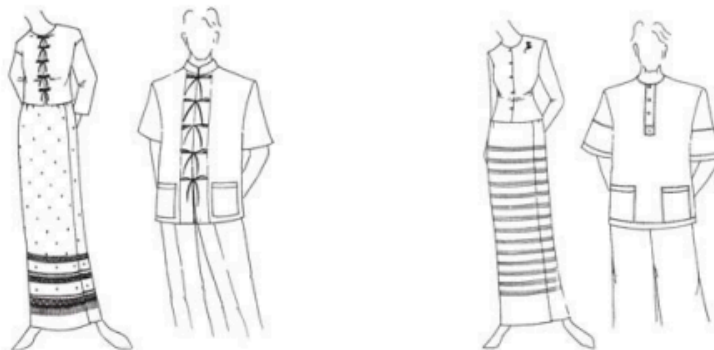
ความสำคัญสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของคนแต่ละพื้นถิ่นสำหรับในเขตภาคเหนือหรือดินแดนล้านนาในอดีต ปัจจุบันการแต่งกายแบบพื้นเมืองได้รับความสนใจมากขึ้น แต่เนื่องจากในท้องถิ่นนี้มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ เช่น ไทยวน ไทลื้อ ไทจีน ไทใหญ่ และอิทธิพลจากละครโทรทัศน์ ทำให้การแต่งกายแบบพื้นเมืองมีความสับสนเกิดขึ้น ดังนั้นคณะทำงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือ จึงได้ระบุนข้อไม่ควรกระทำในการแต่งกายชุดพื้นเมืองของ“แม่ญิงล้านนา” เอาไว้ว่า

๑. ไม่ควรใช้ผ้าโพกศีรษะ ในกรณีที่ไม่ใช่ชุดแบบไทลื้อ
๒. ไม่ควรเสียบดอกไม้ไหวจนเต็มศีรษะ
๓. ไม่ควรใช้ผ้าพาดบ่าลากหางยาว หรือคาดเข็มขัดทับ และผ้าพาดที่ประยุกต์มาจาก ผ้าตีนซิ่น และผ้า “ตุ่ง” ไม่ควรนำมาพาด
๔. ตัวซิ่นลายทางตั้งเป็นซิ่นแบบลาว ไม่ควรนำมาต่อกับตีนจกไทยวน

เครื่องแต่งกายพื้นเมืองในวาระโอกาสงานพิธี

ตัวอย่างเครื่องแต่งกายพื้นเมืองในรูปแบบรูปภาพ

การแต่งกายของคนเมืองหรือไทยวน (ชาวล้านนา)

จากที่กล่าวมาข้างต้น คนเมืองหรือคนไทยวนเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สร้างสมอารยธรรมในล้านนาอย่างยิ่งใหญ่ นอกจากนี้มีวัฒนธรรมกลุ่มชนต่างๆ ผสมผสานกันได้แก่ ชาวไทลื้อ ไทจีน ไทใหญ่ ซึ่งชาวไทยวนในล้านนามีวัฒนธรรมในการทอผ้าเพื่อใช้สอยและแต่งกายเป็นเอกลักษณ์มาแต่โบราณ จากหลักฐานด้านจิตรกรรมฝาผนังวัดต่าง ๆ ในเชียงใหม่ เช่น วัดบวรศรีรัตนาราม วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร และวัดป่าแดด จิตรกรได้เขียนไว้เป็นหลักฐานประกอบกับการบันทึกของมิชชันนารีหรือผู้ที่เล่าสืบต่อกันมาว่าเดิมทีการแต่งกายของสตรีชาวไทยวน สมัยก่อนนิยมเปลือยอกท่อนบน หรือมีการเคียนอก ด้วยผ้าสีเข้ม นิยมนุ่งผ้าที่เย็บเป็นลักษณะกระสอบ เรียกว่า ผ้าซิ่น และส่วนของผ้าซิ่นนั้น ถ้าใช้สวมใส่ในงานโอกาสสำคัญ ๆ ก็จะนิยมต่อด้วยตีนจก ซึ่งเป็นการทอลายที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยวนโบราณ ทรงผมนิยมเกล้ามวยผมไว้กลางศีรษะ หรือส่วนของท้ายทอย นิยมเหน็บดอกไม้ต่าง ๆ เพื่อเป็นการสักการบูชาเทวดาที่คอยดูแลวิญญูห้ว เครื่องประดับนิยมเครื่องประดับที่ทำจากเงิน เช่น กำไลเงินสร้อยเงิน ฯลฯ ภายหลังนิยมสวมเสื้อแขนกระบอกและหม้อสไบ สะห้วยทับ พร้อมหย่องเครื่องประดับสวยงาม การแต่งกายของบุรุษชาวไทยวนนิยมเปลือยอกบน นุ่งด้วยผ้าฝ้ายสีเข้ม ลักษณะการนุ่งเป็นการนุ่งแบบ เค็ดม้าม หรือ แคทมัม เพื่อให้สะดวกในการเคลื่อนไหวร่างกาย หรือคล้องตัวในการทำงานต่าง ๆ ที่อาจต้องใช้แรง ผู้ชายไทยวนสมัยโบราณนิยมการสัก ตามแขน ต้นขา เนื่องด้วยความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ความคงกระพัน และเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการออกรบ ภายหลังนิยมแต่งชุดราชประแตน และชุดเดีวสะดอตามสมัยนิยม

ปัจจุบันการแต่งกายพื้นเมืองของภาคเหนือมีลักษณะแตกต่างกันไปตามเชื้อชาติของกลุ่มชนคนเมือง เนื่องจากผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งบ่งบอกเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นถิ่น สำหรับหญิงชาวเหนือจะนุ่งผ้าซิ่น หรือผ้าถุง มีความยาวเกือบถึงตาตุ่มซึ่งนิยมนุ่งทั้งสาวและคนแก่ ผ้าถุงจะมีความประณีต งดงาม ดิ้นซิ่นจะมีลวดลายงดงาม ส่วนเสื้อจะเป็นเสื้อคอกลม มีสีสันทึบ ลวดลายสวยงาม อาจห่มสไบทับและเกล้าผม ส่วนผู้ชายนิยมนุ่งกางเกงขายาวลักษณะแบบกางเกงขายาวแบบ ๓ ส่วน เรียกติดปากว่า "เตี่ยว" "เตี่ยวสะดอ" หรือ "เตี่ยวกิ" ทำจากผ้าฝ้าย ย้อมสีน้ำเงินหรือสีดำ และสวมเสื้อผ้าฝ้ายคอกลมแขนสั้น แบบผ่าอก กระดุม ๕ เม็ด สีน้ำเงินหรือสีดำ ที่เรียกว่า เสื้อม่อฮ่อม

ที่มา www.chiangmainews.co.th/page/archives/๘๖๙๖๓๐

ผ้าม่อฮ่อม

ผ้าม่อฮ่อม เป็นชื่อผ้าย้อมพื้นเมืองสืกรมท่าที่สร้างชื่อเสียงให้กับเมืองแพร่มานานแล้ว ในอดีตผ้าม่อฮ่อมเป็นผ้าฝ้ายทอมือ ที่นำดอกฝ้ายขาวมาทำเป็นเส้นใยแล้วทอด้วยกี่พื้นเมืองเป็นผ้าพื้นสีขาว หลังจากนั้นจึงนำไปตัดเย็บให้เป็นเสื้อแบบต่าง ๆ กางเกงเตี่ยวสะดอ จากนั้นนำมาย้อมในน้ำย้อม ที่ได้จากการหมักต้นฮ่อมเอาไว้ในหม้อ ในปัจจุบันมีการทอผ้าด้วยกี่แบบพื้นเมืองน้อยลงทำให้ผ้าทอมีราคาแพง ในการตัดเย็บเสื้อผ้าม่อฮ่อมจึงมีการใช้ผ้าดิบจากโรงงานตัดเย็บ ย้อมด้วยน้ำย้อมธรรมชาติหรือสีม่อฮ่อมวิทยาศาสตร์

สรุป

-ชาย

อดีต

เมื่อออกไป

ทำงานนอกบ้านหรือเดินป่าจะนุ่งกางเกงซีกเป่าลักษณะคล้ายกางเกงจีนย้อมด้วยสีครามสวมเสื้อแลบแดงหน้าอกประดับด้วยลูกกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเป๋าลูกสำหรับใส่สัมภาระต่าง ๆ โดยทั่วไป ผู้ชายนุ่งผ้าผืนเดียวนิยมการสักตามตัวในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น ชาวล้านนามักจะไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าต้อย ซึ่งเป็นผ้านุ่งขนาดต่าง ๆ กัน โดยจะมัดมวยผ้าเป็นเกรียวสอดระหว่างขาซึ่งเป็นการนุ่งแบบเดียวกับการถกเขมรและโจงกระเบน นิยม

ใช้ผ้าคล้องไหล่และโพกหัว หรือนุ่งผ้าด้ายขนาดยาวแบบโจงกระเบน สวมเสื้อคอจีนติดกระดุม ถ้าเป็นเจ้านาย จะสวมเสื้อไหมคล้ายเสื้อครุยทับอีกชั้นหนึ่ง มีผ้าพันเอว ๒ ผืน คือ รัดทับผ้าด้ายและเสื้อ

ต่อมาภายหลังจนกระทั่งปัจจุบัน ชายจะนุ่งกางเกงขายาวลักษณะแบบกางเกงขายาวแบบ ๓ ส่วน เรียกติดปากว่า “เตี๋ยว” หรือ “เตี๋ยวสะดอ” หรือ “เตี๋ยวกี้” หรือกางเกงขาเกวีย ทำจากผ้าฝ้าย ย้อมสีน้ำเงิน หรือสีดำ ส่วนเสื้อก็นิยมสวมเสื้อผ้าฝ้ายคอกลม แขนสั้น แบบผ่าอก กระดุม ๕ เม็ด สีน้ำเงินหรือสีดำ เช่นเดียวกัน เรียกว่า เสื้อม่อฮ่อม เสื้อหม้อหม้อเคียนเอว ด้วยผ้าขาวม้า ชุดนี้ใส่เวลาทำงาน อันเป็นลักษณะที่แสดงความเรียบง่ายปัจจุบันการแต่งกายพื้นเมืองยังเป็นที่นิยมทั่วไป โดยเฉพาะเมื่อมีงานบุญ งานประเพณีและงานเลี้ยงขันโตก เป็นต้น

นอกจากนั้น จากที่เสื้อผ้ามีหลากหลายสีสันทันมากขึ้น ปัจจุบันจึงนิยมสวมกับกางเกงสแลค รองเท้าหนัง เมื่อไปในงานพิธีการต่าง ๆ

-หญิง

อดีตผู้หญิงชาวเหนือไม่นิยมใส่เสื้อ แต่ท่อนบนมีผ้าผืนหนึ่งไว้คล้องคอ พันหน้าอก หรือ พาดบ่า นุ่งผ้าซิ่นลายขวางต่อหัวและเชิง เกือบคลุมเท้า เมื่อมีโอกาสพิเศษจึงมัดดอกหรือหมั้นสะห้วยด้วยผ้าสีพื้นหรือผ้าลายดอก นุ่งซิ่นตีนจกหรือสอดดินเงินดินทองตามฐานะ นิยมห่มผ้าเฉียงแบบสไบเรียกว่า “หมั้นผ้าสะห้วยแล่ง” เก้าอี้ผมมวยกลางศรีษะปักปิ่นไว้ที่ผม

ต่อมาภายหลังจนกระทั่งปัจจุบัน นิยมใส่เสื้อคอกลม ตัวหลวม แขนกระบอกสั้นหรือยาวตามความพอใจ ต่อแขนต่ำ ผ่าอกตลอด ผู้เชือกหรือติด ‘มะต้อมเตี้ยบ’ (กระดุมแป้น) มีกระเป๋าทิ้งสองข้าง หรือผ้าฝ้ายตัวสั้น (หากไม่เป็นทางการ ผู้หญิงจะสวม เสื้อบ่าห้อย เสื้อบ่าหลวง) นิยมนุ่งผ้าซิ่นลายขวาง ยาวเกือบถึงตาตุ่ม ต่อตีนต่อเอวด้วยตีนจกหรือผ้าฝ้ายแดงหรือสีดำ ส่วนที่เอวจะต่อด้วยผ้าฝ้ายสีตุ่น ตามเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ซิ่นตีนจกแม่แจ่ม ซิ่นก่านซิ่นดำ ซิ่นไหมยกดอกลำพูน ซิ่นไหมสันกำแพง ซิ่นน้ำถั่วม เป็นต้น ผ้าถุงจะมีความประณีต งดงาม ตีนซิ่นจะมีลวดลายงดงาม อาจเป็นซิ่นลายขวางหรือซิ่นที่ทอด้วยลวดลายวิจิตรงดงาม ทรงผมรวบเกล้ามวยให้ข้างหน้าตั้งเรียบ ตัวผมผมจะเสียบด้วยหย่องโลหะ (ที่เสียบผมรูปตัวยู) เครื่องประดับเงินและเกล้าผม หรือนิยมติดด้วยดอกไม้ เช่นดอกเอื้องผึ้ง ดอกเก็ดฉวา (พุทซ้อน) ดอกหอมนวล ดอกมะลิ ฯลฯ ใส่รองเท้าแตะหรือหุ้มส้นก็ได้ตามสะดวก เรื่องการแต่งกายนี้ หญิงชาวเหนือจะแต่งตัวให้สวยงามอยู่เสมอ ชาวเหนือถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ จนถึงกับมีคำสุภาษิตของชาวเหนือสั่งสอนสืบต่อกันมาว่า

ตุ๊กบ่ได้กิน บ่มีไผตามไฟส่องต้อง ตุ๊กบ่ได้นุ่งได้ย่อง ปิ่นองดูแควนา

ปัจจุบันเป็นแบบสากลทั่วไป ส่วนการแต่งชุดพื้นเมืองจะสวมใส่เฉพาะงานประเพณี วัฒนธรรม เช่น วันสำคัญทางศาสนา งานขึ้นบ้านใหม่ งานมงคลสมรส วันลอยกระทง งานปอยหลวง งานสลากภัต เป็นต้น

- อาหาร

การรับประทานอาหารของชาวล้านนา ปกติรับประทานอาหารเป็นมื้อซึ่งทั่วไปเรียก “คาบ” มื้ออยู่ ๓ มื้อใหญ่ คือมื้อเช้า เรียก “ข้าววาย” มื้อกลางวัน เรียก “ข้าวตอน” และมื้อเย็น เรียกว่า “ข้าวแลง” ในกรณีที่ต้องลงมือทำงานหนัก เช่น ไถนา นวดข้าว ต้องทำงานแต่เช้ามืดต้องเพิ่ม “ข้าวเถาะ” คืออาหารรองท้องสำหรับผู้ลงงาน ในตอนเช้าด้วย มักจะให้พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโสที่สุดในบ้านรับประทานอาหารเป็นคนแรก จากนั้นผู้อาวุโสจึงจะลงมือรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นประเพณีนิยมมาแต่โบราณกาล

รสชาติของอาหารส่วนใหญ่จะมีรสอ่อนหรือรสเผ็ดเค็มเปรี้ยว แต่ไม่หวานมาก อาหารของคนพื้นเมืองไม่นิยมใส่น้ำตาล การปรุงอาหาร มีหลากหลายวิธี เช่น การแกง การจ่อ (คล้ายการดอง) การส้า (การยำ) การเจียว (การเจียว) เป็นต้น จะเป็นพืชตามป่าเขาและพืชที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ มาใช้ในการปรุงอาหารเป็นส่วนใหญ่ คนพื้นเมืองในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ และมีแม่น้ำแม่ปิงไหลผ่าน จึงเป็นแหล่งวัตถุดิบที่จะนำมาประกอบอาหาร หลากหลายอย่าง เช่น ผักกาดจ่อ ยำผักเสียด ยำไก่ ลาบ ส้า น้ำพริก ต้ม ผัด แกง ทอด ฯลฯ มักดำนํ้าพริกคู่กับข้าวทุกมื้อ ผักป่า เป็นผักที่ได้มาจากการที่ชาวบ้านขึ้นไปหาบนภูเขาใกล้บ้านผักที่เก็บได้ในฤดูร้อน อย่างเช่น ปลีกล้วย ยอดมะม่วง ยอดมะขาม ผักเสี้ยน ผักเสียด ผักที่เก็บได้ในฤดูฝน อย่างเช่น หน่อไม้ เห็ด ผักหวานป่า ผักปุย่า ผักบางส่วนที่สามารถเก็บได้จากในทุ่งนา อย่างเช่น ผักสีเสียด ผักกาดนา ผักจุมปา ผักแว่น ผักบุงนา เป็นต้น หากต้องการอาหารที่พิเศษจากเดิมก็จะเก็บของป่า ลักษณะป่าทางภาคเหนือเป็นป่าโปร่ง เรียกว่า “ป่าแพะ” เป็นป่าชุมชนที่มีพันธุ์ไม้จำพวกต้นสัก ต้นเหียง ไม้ไผ่และไม้พุ่มอื่น ๆ ขึ้นอยู่สลับกันบนดินร่วนที่มีส่วนผสมของก้อนหินขนาดเล็กในแต่ละฤดูป่าแพะก็จะผลิตอาหารที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละสายพันธุ์ของพืชและสัตว์ ฤดูร้อนมีไม้ผดแดง ผักหวาน ฤดูฝนมีเห็ด แมลงต่าง ๆ หรือแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าชนิดอื่น ๆ ก็ต้องไปกาด (ตลาด) การทำอาหารก็มักจะทำให้สุกมาก เช่น ผัดก็จะผัดจนผักนุ่ม ผักต้มก็ต้มจนนุ่ม อาหารส่วนใหญ่จะใช้ผัดกับน้ำมัน แม้แต่ตำขบุน (ยำขบุน) เมื่อตำเสร็จ ก็ต้องนำมาผัดอีกจึงจะรับประทาน

รับประทานอาหารเหนียวเป็นอาหารหลัก ซึ่งภาษาเหนือเรียกว่า ข้าวเหนียว การรับประทานอาหารที่มีน้ำมัน เช่น ทอด หรือผัด มักเอามือป้ายส่วนที่มีน้ำมันมาทาฝ่ามือก่อนเพื่อให้ฝ่ามือลื่นข้าวเหนียวจะได้ไม่ติดมือ เฉพาะเด็ก ๆ พ่อแม่มักปั้นข้าวเหนียวให้ และถ้าเป็นเด็กเล็กจะทำเป็นคำ ๆ ไว้ให้หยิบใส่ปากโดยสะดวก กริยาอาการในการรับประทานอาหารจะใช้ข้าวปั้นเป็นคำจิ้มอาหารหรือใช้ก้อนคำข้าวคืบอาหารส่งเข้าปาก บางครั้งก็ใช้ช้อนตักน้ำแกงขึ้นชด

อาหารที่สุกแล้วมักวางบนโถ่ข้าวหรือขันโตก ทำด้วยไม้รูปทรงกลม มีขาสูงพอดีที่จะนั่งร่วมวงและหยิบอาหารได้สะดวก ชาวบ้านจะจัดอาหารใส่ถ้วยแล้ววางบนโถ่ข้าวหรือบางบ้านอาจใช้ใส่กระดังแทนการเก็บอาหารที่เหลือ เพื่อให้ปลอดภัยจากมด แมลงที่จะมาได้ตอม ก็จะใส่กระบุงแล้วผูกเชือกแขวนไว้ในครัว เมื่อต้องการจะรับประทานก็ชักเชือกลงมา ในครัวทั่ว ๆ ไปจะมีราวไว้แขวน หอม กระเทียม

อาหารเหนือที่จัดวางบนขันโตก

ชื่อเรียกวิธีทำอาหารเหนือ

เครื่องปรุงรสในอาหารเหนือ

- ปลาร้า คือการหมักปลากับเกลือจนเป็นปลาร้า
- น้ำปู คือการเอาปูนาวตัวเล็ก ๆ มาโขลก แล้วนำไปเคี่ยวกรองเอาแต่น้ำ ใส่ข่า ตะไคร้ เคี่ยวต่อจนข้น น้ำปูจะมีสีดำ มีความเข้มข้นพอ ๆ กับกะปิ
- ถั่วเน่าแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) คือถั่วเหลืองต้ม หมักกับเกลือจนนุ่ม นำไปไม้อแล้วละเลงเป็นแผ่น ตากแดดให้แห้ง ใช้แทนกะปิ
- ถั่วเน่าเมอะ คือ ถั่วเหลืองต้มหมักกับเกลือ ห่อใบตองให้มึกลื่น ใช้ทำน้ำพริก
- มะแขว่น เป็นเครื่องเทศทางเหนือ มีลักษณะเป็นพวงติดกัน เมื่อกลม เปลือกสีน้ำตาลเข้ม กลิ่นหอม

ปลาร้า

น้ำปู

ถั่วเน่าแผ่น

ถั่วเน่าเมอะ

มะแขว่น

ตัวอย่างอาหารพื้นเมือง

๑. แกงแคไก่ เป็นตำรับแกงที่ใช้ผักพื้นบ้านหลาย ๆ อย่างเป็นส่วนประกอบสำคัญปรุง รวมน้ำ สมัย ก่อนคนโบราณมักปรุงแกงแคด้วยผักและเนื้อหลายชนิดรวมกัน ทั้งหมด ประมาณ ๑๐๘ ชนิด ผักพื้นบ้านที่ ชาวเหนือเลือกนำมาใช้แกงแคมักเป็นผักที่ไม่มีรสขม ผักที่ใช้มักเป็นชะอม ใบชะพลู หน่อไม้ เป็นต้น

๒. แกงฮังเล เนื่องจากภาคเหนือเป็นดินแดนที่มีชาวไทยหลาย เผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม บางอย่างจึงมีความคล้ายคลึงกัน ทั้งด้านประเพณี อาหารการกิน แกงฮังเลนั้น บางตำรา กล่าวว่าแกงที่ชาวพม่ารับประทานกับกล้วยไข่ ต่อมาแกงฮังเลได้แพร่เข้ามาทางภาคเหนือ แต่อย่างไรก็ตามถือว่าแกงฮังเลเป็นอาหารเด่นของไทยประจำภาคเหนือตำรับหนึ่ง

๓. แกงโหะ ในสมัยก่อนเวลาทำบุญบ้านหรืองานบุญต่าง ๆ มักจะเตรียมของที่ทำอาหารไว้ จำนวนมาก การนำเอาแกงต่าง ๆ ที่เหลืออยู่ในหม้อ (หลังจากที่ตักรับประทานอิ่มแล้ว) รวมทั้ง ผักและเนื้อสัตว์ต่าง ๆ ที่เหลือจากการเตรียมมาทำแกงโหะ ซึ่ง “โหะ” เป็นภาษาเหนือ หมายถึง เอามารวมกัน แกงโหะจะเป็นแกงที่แห้ง ๆ คล้ายผัด ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของแกงโหะ

๔. ขนมน้ำเจี้ยว ถ้าเป็นภาคเหนือจะปรุงเป็นขนมน้ำเจี้ยว ซึ่งส่วนประกอบที่มา ปรุงเป็นน้ำเจี้ยวจะแตกต่างจากน้ำยาของภาคอื่นแทนที่จะใช้เนื้อปลาจะเป็นเนื้อสัตว์อื่นมาปรุงแทน เช่น เนื้อหมู เนื้อวัว ซีโครง หมู เลือดหมู และรสชาติจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ของน้ำเจี้ยว

๕. ข้าวซอยไก่ ตัวอย่างอาหารจานเดียวของภาคเหนือ นอกจากขนมจีนน้ำเงี้ยวแล้วจะกล่าวถึง ข้าวซอย ข้าวซอยต้นตำรับของภาคเหนือนั้น เส้นที่ใช้จะทำจากแป้งที่ได้จากข้าว นำมาทำเป็นแผ่นบาง ๆ แล้ว ซอยเป็นเส้น จึงเรียกว่า ข้าวซอย ต่อมามีการดัดแปลงเป็นการ ใช้เส้นบะหมี่แทนเส้นข้าวซอย

๖. จิ้นลาบ จิ้นเป็นภาษาเหนือ ภาษาภาคกลาง คือ เนื้อสัตว์ “จิ้นลาบ” คือการนำ ชิ้นส่วนของเนื้อ สัตว์มาทำลาบตามกรรมวิธีของชาวเหนือ ซึ่งจะแตกต่างกับลาบของภาคกลางตรงที่ลาบของชาวเหนือจะใส่ เครื่องแกงด้วย ในสมัยก่อนประเพณีของชาวเหนือเวลามีกงานบุญต่าง ๆ ในเมนูอาหารที่ขาดเสียไม่ได้ คือ “จิ้นลาบ” ถือว่าเป็นอาหารที่แสดงถึงฐานะอันมีจะกินของเจ้าของงาน มักใส่เลือดผสมลงไปด้วย เพื่อนำไปเซ่น ไหว้วิญญาณ บรรพบุรุษ เชื่อกันว่าวิญญาณบรรพบุรุษและวิญญาณอื่น ๆ จะไม่มารบกวน ปัจจุบันจิ้นลาบที่ใส่ เลือดจะพบได้เฉพาะในงานบุญ เช่น เทศกาล วันสงกรานต์

๗. น้ำพริกหนุ่ม เป็นตัวแทนของภาคเหนือที่เด่นไม่แพ้อาหารอื่น เป็นอาหารรสเผ็ด มักจะนิยมรับประทานกับแคบหมู หรือจะเป็นผักพื้นบ้านทั้งผักสด ต้ม หรือลวก สามารถ นำมาเข้าตำรับความอร่อยกับน้ำพริกหนุ่มได้ พริกหนุ่ม เป็นพริกทางเหนือ มีลักษณะยาว เรียวมีรสเผ็ด พริกหนุ่มสดจะมีสีเขียว อมเหลือง ซึ่งจะกระตุ้นให้เจริญอาหาร และช่วยขับเหงื่อ

๘. น้ำพริกอ่อง จะมีหมูสับเป็นส่วนประกอบคล้ายกับน้ำพริกมะขามหรือน้ำพริกลงเรือของภาคกลาง การปรุงน้ำพริกอ่องจะไม่ใช้น้ำตาลสหวานจะได้จากความหวานของมะเขือเทศ ส่วนรสเปรี้ยวนั้นได้จากมะเขือส้ม คือ มะเขือเทศผลเล็กชนิดพวง นอกจากนั้นจะใช้ถั่วเน่าช่วยในการปรุงรส ถั่วเน่า คือ ถั่วเหลืองที่เอามาหมักแล้วทำเป็นแผ่นตากแห้งให้แทนกะปิ

๙. ไส้อั่ว ชาวเหนือใช้แป้งกับข้าวรับประทานกับข้าวเหนียวสามารถดัดแปลง เป็นกับแกล้ม หรืออาหารว่างรูปแบบต่าง ๆ เช่น ดัดแปลงรับประทานอาหารเป็นเครื่องเคียง กับชิงอ่อนสด พริกขี้หนูแห้ง หั้วหอมแดง มะนาว แบบเมี่ยงคำ

๑๐. แคบหมู เมนูของทอดขึ้นชื่อ เพราะกินเปล่า ๆ ก็อร่อย จะนำไปกินกับน้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อน หรืออาหารจานหลักอย่างขนมจีนน้ำเงี้ยว แกงหน่อไม้ก็เข้ากัน มีทั้งแบบติดมันและแบบไม่ติดมัน ที่จะเรียกกันว่าแคบหมูไร้มัน โดยวิธีการทอดแคบหมูจะต้องทอดให้สุกในน้ำมันอุณหภูมิต่ำก่อน จากนั้นก็ทอดในน้ำมันที่ร้อนจัดอีกครั้งให้ฟูกรอบ

๑๑. จอผักกาด จอเป็นการปรุงอาหารประเภทผัก ที่มีลักษณะคล้าย ๆ กับแกงจืด แต่จะใส่กะปิหรือน้ำปลาร้าลงไปปรุงรส พร้อมเพิ่มความเปรี้ยวด้วยน้ำมะขามเปียกหรือมะขามสด ผักที่นิยมนำมาทำจอผักกาด จะเป็นผักกวางตุ้งที่กำลังออกดอก บางครั้งอาจจะใส่เนื้อหมูหรือกระดูกหมูลงไปต้มด้วย ก็จะได้น้ำซุปหวาน ๆ ชดคล่องคอ

๑๒. ข้าวซอยน้ำหน้า เมนูนี้เป็นเมนูข้าวซอยชนิดหนึ่ง ที่มีความแตกต่างกับข้าวซอยทั่วไป คือ ข้าวซอยน้ำหน้าจะไม่ใช้แกงกะทิ ไม่มีพริกแกง แต่จะเป็นก๋วยเตี๋ยวน้ำซุปใส ๆ ราดด้วยหมูสับที่นำไปเคี่ยวกับ ถั่วเหลืองหมักและพริกแห้ง (คนภาคเหนือเรียกว่า จิ้นคั่ว เป็นเนื้อหมูคั่วกับเครื่องแกงและถั่วเน่า)

๑๓. ข้าวก้นจี่น เมนูนี้เป็นการนำข้าวสวย เนื้อหมูสับ เลือดหมู โรยน้ำมันกระเทียมเจียว นำมาห่อรวมกันในใบตองแล้วนำไปนึ่งจนสุก แต่ถ้าไม่บอกว่าเป็นเมนูนี้ใส่เลือดลงไป ก็จะไม่รู้เลย เพราะรสชาติที่ได้ลองชิมนั้น เผ็ดร้อน หอมกระเทียม และอร่อยมาก

๑๔. จิ้นนึ่ง น้ำพริกข่า ทำมาจากเนื้อสัตว์หมักเครื่องสมุนไพร นิยมรับประทานควบคู่กับน้ำพริกข่า

๑๕. ไข่ป๋าม มีส่วนผสมดังนี้ ไข่ไก่ ต้นหอม พริกขอย และเกลือ นำมาผสมแล้วย่างในใบตอง

๑๖. แกงกระด้าง หรือที่คนเหนือเรียกแกงหมูกระด้าง แกงหมูหนาว คือการนำขาหมูในส่วนที่มีเอ็นมาก ปรุงให้รสชาติเข้มข้น ได้สีส้มจากพริกแห้ง จากนั้นนำไปแช่ตู้เย็นให้เซตตัวจนมีลักษณะคล้ายวุ้น

๑๗. น้ำพริกน้ำปู หรือที่คนเหนือจะออกเสียงว่า น้ำพริกน้ำปู ที่ทำมาจากน้ำจากในตัวยูสิดำ มีรสชาตินัว ๆ ปนขมเล็กน้อย นำมาตำพร้อมกับพริกขี้หนู ปรุงตามชอบ กินกับข้าวเหนียว หรือแคปหมู

๑๘. อ่องปู เมนูมันปูอย่างหอม ๆ ที่เป็นอาหารพื้นบ้านของคนท้องถิ่นภาคเหนือ โดยที่นิยมนำมันปูมาปรุงรสแล้วใส่กลับเข้าไปในเปลือกปูเพื่ออย่างให้สุกหอม บางสูตรอาจมีการเติมไข่แดงลงไปเพิ่มความมัน และต้นหอมเพื่อความหอม

๑๙. หนังปอง คือ การเอาหนังควายมาเผาไฟ แล้วแช่น้ำขูดเอาส่วนที่ดำ ๆ ออก ตัดส่วนที่แข็งทิ้ง ตากแดดให้แห้ง นำแผ่นหนังไปปิ้งไฟ ให้อ่อนตัว นำไปต้ม ๓ วัน โดยใช้ไฟอ่อนๆจนมีสีเหลืองๆ

๒๐. ยำเตา หรือบ้างเรียกตำเตา อ่านว่า ตำเตา เครื่องปรุงหลักคือ เทา เป็นสาหร่ายน้ำจืดชนิดหนึ่งที่ขึ้นในน้ำตามทุ่งนา มีเครื่องปรุงที่ต่างไปจากยำผักกุ่มดอง ยำผักกาดส้ม ยำผักกาดดอง คือใช้ มะแว้ง มะเขือขื่น มะเขือพวง แทนมะเขือเปราะ และมีปูนาต้ม และใบขิงอ่อนเพิ่มเข้ามา นิยมใช้พริกแห้งสดเป็นเครื่องปรุง

๒๑. แกงอ่อม ถือเป็นอาหารยอดนิยมอย่างหนึ่งในบรรดาอาหารเหนือทั้งหลาย โดยเฉพาะในเทศกาลงานเลี้ยงโอกาสพิเศษต่าง ๆ แกงอ่อมเป็นแกงที่ใช้เนื้อได้ทุกประเภท เช่น เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อไก่

๒๒. จิ้นส้มหมกไข่ ทุกคนคงจะคุ้นกับคำว่าจิ้นกันบ้างแล้วจากเมนูจิ้นทอด แต่พอเติมคำว่าส้ม ซึ่งหมายถึงรสเปรี้ยวในภาษาเหนือ ก็จะได้เนื้อสัตว์รสเปรี้ยวหรือแฉม โดยการเอาจิ้นส้มไปหมกก็คือนำไปย่างในใบตอง เช่นจิ้นส้มหมกไข่ นอกจากหมกแล้วยังเอาจิ้นส้มไปเจียว หรือคั่วฟกอีกด้วย

๒๓. แกงฟักทองของทางเหนือจะเป็นแบบใส ๆ ไม่ใส่กะทิ และอาจใส่ใบแมงลักแทนใบโหระพาแล้วแต่ท้องถิ่น ทำให้ได้กลิ่นและรสชาติที่ต่างกับแกงฟักทองทั่ว ๆ ไป ยิ่งถ้าใช้ฟักทองที่ยังไม่แก่มาก ก็จะได้เนื้อหนึบ ๆ มั่น ๆ เข้ากันกับเนื้อหมูหรือเนื้อไก่มาก ๆ

เมนูอาหารว่างและขนม

๑. ขนมเทียน

“ขนมจ็อก” (ภาษากลางเรียกขนมเทียน) เป็นขนมพื้นเมืองทางภาคเหนือที่ชาวบ้านมักนิยมทำกันในช่วงเทศกาลเช่นวันปีใหม่ วันสงกรานต์ และวันพระใหญ่ คำว่า “จ็อก” ในภาษาเหนือ แปลว่า “การมัดสิ่งของให้เป็นกระจุกมียอดแหลม ๆ” เช่น การจ็อกถุงข้าว แปลได้ว่า การมัดถุงพลาสติก ดังนั้นขนมไทยชนิดนี้จึงมีลักษณะเป็นยอดแหลมดังชื่อของมัน

๒. ข้าวต้มหัวหงอก เป็นข้าวต้มมัดแบบพื้นบ้านล้านนา ที่ไม่ใส่กะทิ มีเพียงข้าวเหนียว กล้วยน้ำว่าสุกงอม หรือบางที่อาจใส่ถั่วลิสงคั่วด้วย ห่อด้วยใบตองแล้วนำไปต้ม เมื่อสุกแล้วก็จะแกะ หั่นชิ้น แล้วคลุกกับมะพร้าวขูด

๓. ข้าวแต๋น เมนูนี้รสชาติน่าสนใจสุดๆ เป็นขนมขบเคี้ยวรูปร่างกลมๆ ทำจากข้าวเหนียวที่นำไปผสมรวมกับน้ำตาล เกลือ งา และน้ำเตงโม จากนั้นนำไปตากแห้ง แล้วนำมาทอดจนกรอบฟู ปิดท้ายด้วยการราดน้ำตาลอ้อยบนหน้าขนม

๔. ขนมชั้น เป็นขนมที่จะพบมากในชนบท เวลาทานอาหารควาแล้ว คนพื้นเมืองนิยมนำขนมหวานล้างปาก แทนผลไม้ ขนมชนิดนี้เป็น การนำเอาแป้งข้าวเจ้า แป้งท้าวยายม่อม ผสมกับกะทิ น้ำตาล ใบเตย คนให้เข้ากัน เทลงในภาชนะที่เตรียมไว้ เป็นชั้น ๆ (อาจจะสลับสีเป็นชั้น เพื่อความสวยงาม) หนึ่งประมาณ ๒๐ นาที จะได้ขนมชั้นที่เหนียวนุ่ม หอม อร่อย

๕. ข้าวจี อีกหนึ่งเมนูของกินเล่นยอดฮิตที่สุดแสนจะง่ายดาย แค่นำข้าวไปปิ้งพอให้เกรียมเล็กน้อย แล้วนำมาชุบไข่ผสมกะทิ จากนั้นปิ้งให้สุกอีกที แต่ก่อนจะนิยมใช้ข้าวเย็น หรือข้าวที่เหลือจากมื้อก่อน ๆ มาทำเป็นของกินเล่นให้เด็ก ๆ ที่ตื่นแต่เช้า ระหว่างรอข้าวนี้สุกก็ทำข้าวจีกินรองท้องก่อน

นอกจากนี้ข้าวเหนียวชอบกินหมากและอมเมี่ยง โดยนำใบเมี่ยงที่เป็นส่วนใบอ่อนมาหมักให้มีรสเปรี้ยวอมฝาด เมื่อหมักได้ระยะเวลาที่ต้องการ จะนำใบเมี่ยงมาผสมเกลือเม็ด หรือน้ำตาล แล้วแต่ความชอบ ซึ่ง

นอกจากการอมเมี่ยงแล้ว คนล้านนาโบราณมีความนิยมสูบบุหรี่ที่มวนด้วยใบตองกล้วยมวนหนึ่งขนาดเท่านิ้วมือ และยาวเกือบศืบ ชาวบ้านเรียกจะเรียกบุหรี่ชนิดนี้ว่า ชีโย หรือ บุหรี่ชีโย ที่นิยมสูบกันมากอาจเนื่องมาจากอากาศหนาวเย็น เพื่อให้ร่างกายอบอุ่นขึ้น

เมี่ยง

บุหรี่ปางเต๋อ

ภาษา/วรรณกรรม

พระเจ้าฝาง - พระนางสามผิว

ภาษาที่มีตัวเขียน

วรรณกรรมพื้นบ้าน

๓. ภาษา/วรรณกรรม

- ภาษาที่มีตัวเขียน

อักษรธรรมล้านนา หรือ ตัวเมือง พัฒนามาจากอักษรอมฤตโบราณ เช่นเดียวกับอักษรพม่า อักษรชนิดนี้ใช้ในอาณาจักรล้านนาเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๒ จนกระทั่งถูกพม่ายึดครองใน พ.ศ. ๒๑๐๑ ปัจจุบันใช้ในงานทางศาสนา พบได้ทั่วไปในวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย (ส่วนที่เป็นเขตอาณาจักรล้านนาเดิมและเขตที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านนาบางแห่ง) นอกจากนี้ยังแพร่หลายถึงไปถึงเขตรัฐไทยใหญ่แถบเมืองเชียงตุง ซึ่งอักษรที่ใช้ในแถบนั้นจะเรียกชื่อว่า "อักษรไตเงิน" มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับตัวเมืองที่ใช้ในแถบล้านนา

ที่มา <https://www.thairath.co.th/news/local/๑๖๘๔๑๕๖>

อนึ่ง อักษรธรรมล้านนายังได้แพร่หลายเข้าไปยังอาณาจักรล้านช้างเดิมผ่านความสัมพันธ์ทางการทูตและทางศาสนาระหว่างล้านนากับล้านช้างในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ร่วมสมัยกับพระเจ้าโพธิสารราช และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งล้านช้าง เป็นต้นคำของการวิวัฒนาการของแบบอักษรที่เรียกว่าอักษรธรรมลาว (หรือที่เรียกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยว่า "อักษรธรรมอีสาน") ในเวลาต่อมา

อักษรมูล

ที่มา th.wikipedia.org/wiki/อักษรธรรมล้านนา

อักษรธรรมล้านนาจัดตามกลุ่มพยัญชนะวรรคตามพยัญชนะภาษาบาลี แบ่งออกเป็น ๕ วรรค วรรคละ ๕ ตัว เรียกว่า "พยัญชนะวรรค" หรือ "พยัญชนะในวรรค" อีก ๘ ตัวไม่จัดอยู่ในวรรคเรียกว่า

“พยัญชนะอรรค”หรือ“พยัญชนะนอกรรรค”หรือ“พยัญชนะเศขรรค”ส่วนการอ่านออกเสียงเรียกพยัญชนะทั้งหมดนั้น จะเรียกว่า “ตัว” เช่น ตัว กะ/ก, ตัว ขะ/ข, ตัว จะ/จ/ เป็นต้น

พยัญชนะปกติ

อักษรไทยที่ปรากฏเป็นการถ่ายอักษรเท่านั้น เสียงจริงของอักษรแสดงไว้ในสัทอักษรสากล ซึ่งอาจจะออกเสียงต่างไปจากอักษรไทย

๑๖ พยัญชนะอรรค ๑๖ ตัว ๑๖ พยัญชนะนอกรรรค ๑๖ ตัว				
๑๖ พยัญชนะเศขรรค ๑๖ ตัว				
ก	ข	ค	ฅ	ง
ฉ	ฉ	ช	ฌ	ญ
ด	ด	ต	ฒ	ณ
บ	ป	ท	ธ	น
๑๖ พยัญชนะนอกรรรค ๑๖ ตัว				
ย	ว	ล	อ	
ฮ	ฮ	ร	ร	ร
๑๖ พยัญชนะเศขรรค ๑๖ ตัว				
ก	ข	ค	ฅ	ง
ฉ	ฉ	ช	ฌ	ญ
ด	ด	ต	ฒ	ณ
บ	ป	ท	ธ	น

ที่มา www.cmru.ac.th/news/๓๘๖๖-สำนักศิลปและวัฒนธรรม-มร-ชม-จัดทำแบบเรียนอักษรโรมันล้านนา-ตัวเมือง.html

พยัญชนะซ้อน (ตัวซ้อน) เป็นพยัญชนะที่ใส่ไว้ได้พยัญชนะตัวอื่นเพื่อทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง
ดังนี้ คือ

๑. เพื่อห้ามไม่ให้พยัญชนะที่ไปซ้อน (ตัวข่ม) ออกเสียงสระอะ
๒. เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวสะกด ซึ่งพยัญชนะที่ลั่นนารับมาจากภาษาอื่นตั้งแต่แรกจะมีรูปพยัญชนะซ้อนทุกตัว ยกเว้น **ฉ** กับ **ฎ** เท่านั้นที่ไม่มี พยัญชนะที่มีรูปพยัญชนะซ้อน ดังต่อไปนี้

ก	ข	ค	ฌ	ฉ
ช	ฉ	ค	ฌ	ฌ
ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ
ก	ค	ค	ค	ค
บ	ฌ	ค	ค	ค
ฌ	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค

ที่มา th.wikipedia.org/wiki/อักษรธรรมล้านนา

พยัญชนะนอกเหนือจากนี้ ซึ่งได้แก่ **คคคคคคคค** เป็นพยัญชนะที่ลั่นนาประดิษฐ์ขึ้นมาเอง ดังนั้นจึงไม่มีรูปพยัญชนะซ้อน แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้สามารถเขียนคำที่มาจากภาษาต่างประเทศได้ใกล้เคียงกับภาษาเดิมมากที่สุด จึงสมควรมีการประดิษฐ์รูปพยัญชนะซ้อนของ **คค** และ **คค** ขึ้นมาเพิ่มเติม

พยัญชนะพิเศษ

เ็	โอะ ลครูป	เ็	อือ	เ็	เอ็ย มีตัวสะกด
เ็	ง สะกด หรือ ออ	เ็	อุ	เ็	เอ็ยะ
เ็	ง สะกด	เ็	อู	เ็	เอ็
เ็	อะ (ไม่หันอากาศ)	เ็	เอะ	เ็	เอ็ย มีตัวสะกด
เ็	อัวะ	เ็	เอ	เ็	โอะ
เ็	อัว	เ็	แอะ	เ็	โ
เ็	อัว มีตัวสะกด	เ็	แ	เ็	โ มีตัวสะกด
เ็	ออ	เ็	เออะ	เ็	เออะ
เ็	ออ มีตัวสะกด	เ็	เออ	เ็	ไ
เ็	อะ	เ็	เออ มีตัวสะกด	เ็	ไ
เ็	อา	เ็	เอา	เ็	ไ
เ็	อา	เ็	เอา	เ็	ไ
เ็	อ่า	เ็	เอา		
เ็	อ่า	เ็	โ บาลี		
เ็	อิ	เ็	โ บาลี		
เ็	อี	เ็	เอ็ยะ		
เ็	อี	เ็	เอ็ย		

ที่มา th.wikipedia.org/wiki/อักษรธรรมล้านนา

สระลอย

ที่มา th.wikipedia.org/wiki/อักษรธรรมล้านนา

เป็นสระที่มาจากภาษาบาลี สามารถออกเสียงได้ด้วยตัวเองไม่จำเป็นต้องนำไปผสมกับพยัญชนะก่อน แต่บางครั้งก็มีการนำไปผสมกับพยัญชนะหรือสระแท้ เช่น คำว่า "เอา" สามารถเขียนได้โดยเขียนสระจากภาษาบาลี 'อู' ตามด้วย สระแท้ 'า' คือ

วรรณยุกต์

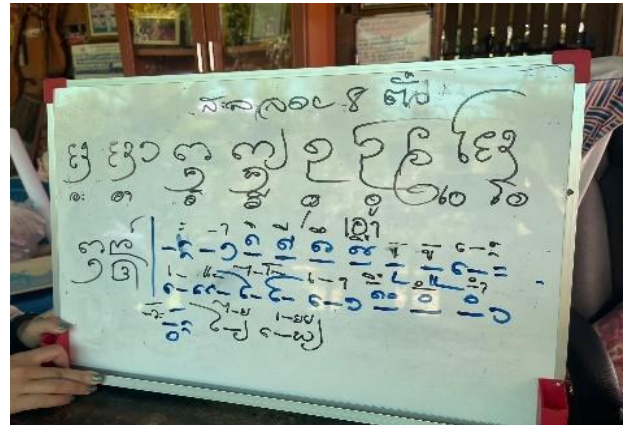
เนื่องจากล้านนาได้นำเอาระบบอักษรวิธีของมอญมาใช้โดยแทบจะไม่มีปรับเปลี่ยนเลย และภาษามอญเองก็เป็นภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์ ดังนั้นในอดีตจึงไม่ปรากฏว่ามีการใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ในการเขียนอักษรธรรมล้านนา

เลย จนกระทั่งในระยะหลังเมื่ออิทธิพลของสยามแผ่เข้าไปในล้านนาจึงปรากฏการใช้รูปวรรณยุกต์ในการเขียนอักษรธรรมล้านนา ภาษาล้านนาสามารถผันได้ ๖ เสียง (จริง ๆ แล้วมีทั้งหมด ๗ หรือ ๘ เสียง แต่ในแต่ละท้องถิ่นจะใช้เพียง ๖ เสียงเท่านั้น) การผันจะการใช้การจับคู่กันระหว่างอักษรสูงกับอักษรต่ำจึงทำให้ต้องใช้วรรณยุกต์เพียง ๒ รูปเท่านั้น คือ เอก กับ โท (เทียบภาษาไทยกลาง) เช่น

สำเนียงเชียงใหม่	กา	ก่า	ก้า	*	ก้ำ	ก๋า
สำเนียงท้องถิ่นอื่น	กา	ก่า	**	*	ก้ำ	ก๋า

- เสียง * และ ** เป็นเสียงที่ไม่มีในภาษาไทยกลาง
- ในทางวิชาการถือว่า เสียง ๐ (กา) ตามสำเนียงเชียงใหม่ และ ๑ (กั) ตามสำเนียงท้องถิ่นอื่น คือเสียงเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วเสียงทั้งสองไม่ได้เหมือนกันเสียทีเดียว กล่าวคือ เสียง ๑ ตามสำเนียงท้องถิ่นอื่นจะมีการทอดเสียงออกไปยาวกว่าเล็กน้อย ตัวอย่างเช่น ๐๑๖-คำยา สำเนียงเชียงใหม่ กับ ๑๖๖-คำยา(บ้า) สำเนียงท้องถิ่นอื่น

ที่มา th.wikipedia.org/wiki/อักษรธรรมล้านนา

- ภาษาที่ไม่มีตัวเขียน (ภาษาพูด)

คนพื้นเมืองใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือ หรือ คำเมือง หรือชื่ออย่างเป็นทางการว่า ภาษาถิ่นพายัพเป็น ภาษาถิ่นที่ใช้ในภาคเหนือตอนบน หรือภาษาในอาณาจักรล้านนาเดิม มักจะพูดกันมากใน เชียงใหม่ เชียงราย อุตรดิตถ์ แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา และยังมีการพูดและการผสมภาษากันในบาง พื้นที่ของ จังหวัดตาก สุโขทัยและ เพชรบูรณ์อีกด้วย

คำเมืองยังสามารถแบ่งออกเป็นสำเนียงล้านนาตะวันตก (ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน) และ สำเนียงล้านนาตะวันออก (ในจังหวัดเชียงราย พะเยา ลำปาง อุตรดิตถ์ แพร่ น่าน) ซึ่งจะมีความ แตกต่างกันบ้าง คือ สำเนียงล้านนาตะวันออกส่วนใหญ่จะไม่พบสระเอื้อะ เอื้อ แต่จะใช้สระเอียะ เอียแทน (มีเสียงเอื้อะ และเอื้อเพียงแต่คนต่างถิ่นฟังไม่ออกเอง เนื่องจากเสียงที่ออกมาจะเป็นเสียงนาสิก ไกลเคียงกับเอียะ เอีย)

- วรรณกรรมพื้นบ้าน

วรรณกรรมพื้นบ้านภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่มาจาก ปัญญาชนชาดกพื้นบ้านได้นำเนื้อหาจาก ชาดกเรื่องนี้มาประพันธ์ด้วยฉันทลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น โคลง คำวธรรม คำวขอ เป็นต้น วรรณกรรมพื้นบ้าน ภาคเหนือมี ๔ ประเภทคือ วรรณกรรมโคลง วรรณกรรมคำวธรรม วรรณกรรมคำวขอ และวรรณกรรม เบ็ดเตล็ด แต่ละรูปแบบมีรายละเอียดดังนี้

๑. วรรณกรรมโคลง

โคลง หรือเรียกตามสำเนียงท้องถิ่นภาคเหนือว่า กะโลง เป็นฉันทลักษณ์ที่เจริญรุ่งเรืองในสมัย ราชวงศ์มังรายตอนปลาย กวีสมัยอยุธยาได้นำรูปแบบโคลงของภาคเหนือมาประพันธ์เป็น โคลงสอง โคลงสาม และโคลงสี่ ตัวอย่างวรรณกรรมโคลงของภาคเหนือที่รู้จักกันแพร่หลาย เช่น โคลงพรหมทัต โคลงเจ้าวิฑูรสอน หลาน โคลงพระลอสอนโลก โคลงปทุมสงกา เป็นต้น

๒. วรรณกรรมคำวธรรม

คำวธรรม หรือ ธรรมคำว คือ วรรณกรรมที่ประพันธ์ตามแนวชาดกฉันทลักษณ์ของคำวธรรม ส่วนใหญ่ เป็นร่ายยาว แทรกคาถาภาษาบาลีมักจะนำคำวธรรมมาเทศน์ในอุบาสกอุบาสิกาฟังในวันอุโบสถศีล คำวธรรมจึงจัดเป็นวรรณกรรมศาสนา ตัวอย่างวรรณกรรมคำวธรรม เช่น พรหมจักร บัรมบัวเรียว มหาวงศ์ แต่งอ่อน จำปาสีตัน แสงเมืองหลงล้ำสุพรหมโมชะ หงส์ผาคำ วัฒนพราหมณ์ เป็นต้น

๓. วรรณกรรมคำวขอ

คำวซอ เป็นคำประพันธ์ภาคเหนือรูปแบบหนึ่ง นิยมนำมาอ่านในที่ประชุมชน เรียกว่า เล่าคำว หรือใส่คำวเนื้อเรื่องเป็นนิทานพื้นบ้าน เป็นที่นิยมของชาวบ้าน เพราะได้ฟังเสียงไพเราะจากผู้อ่านและได้รับความเพลิดเพลินจากเนื้อเรื่องนิทาน การอ่านคำวนิยมในงานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน บวชลูกแก้ว (บวชเณร) และงานปอยเข้าสังข์ (งานทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ) ตัวอย่างวรรณกรรมคำวที่สำคัญ เช่น วรรณพราหมณ์ หงส์หิน จำปาสีตันบาระวงศ์หงส์อำมาตย์ เจ้าสุวัตรนางบัวคำ เป็นต้น

๔. วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด

วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด คือ วรรณกรรมขนาดเล็ก เช่น คำอุ้วบ่าวอุ้วสาวคำเรียกขวัญ หรือ คำฮ้องขวัญ จ้อย ซอ คำปิ่นพรคำอุ้วบ่าวอุ้วสาว หรือคำเครือ คำหยอกสาว เป็นคำสนทนาเกี่ยวพราสาของหนุ่มสาวชาวบ้านลานนาในอดีตคำเรียกขวัญ คือ คำฮ้องขวัญ คือบทสวดสู่ขวัญในพิธีกรรม เช่น ทำขวัญบ่าวสาว ทำขวัญควายจ้อย เป็นการขับลำนำโดยไม่มีดนตรีบรรเลงประกอบ หรือบางครั้งอาจมีดนตรีคลอตาม เช่น สะล้อ พิณ เปียเนื้อหาเป็นการคร่ำครวญถึงความรักระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวซอเป็นการขับร้องเพลงโต้ตอบระหว่างชายกับหญิง ผู้ขับร้องเรียกว่าช่างซอ การขับร้องจะมีดนตรีบรรเลงประกอบ เช่น ปี่ ซึ่ง สะล้อนิยมฟังในงานพิธีกรรมต่างๆ และนำนิทานพื้นบ้านตอนใดตอนหนึ่งมาซอเช่น ซอพระลอ ซอน้อยใจยาคำปิ่นพร หรือ คำปิ่นปอน เป็นคำให้พรของชาวบ้านล่านนามีความไพเราะคล้องจองให้แง่คิดรวมทั้งความเป็นสิริมงคล

พระเจ้าฝาง - พระนางสามผิว

ตำนานเรื่องเล่า พระเจ้าฝาง - พระนางสามผิว เป็นตำนานเกี่ยวกับเมืองฝาง แครพบุษการบไพรไ้วที่คนล่านนาเล่าสืบต่อกันมา เรื่องราวมีอยู่ว่า ในสมัยนั้น เมื่อพญาเชียงแสนได้ครองเมืองฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีพระนามว่า “พระเจ้าฝางอุดมสิน” มีชายาเป็นพระราชธิดาเจ้าเมืองล้านช้างว่า “พระนางสามผิว” พระนางทรงมีพระสิริโฉมงดงามมาก ในหนึ่งวันผิวของพระนางจะเปลี่ยนไปถึงสามสีต่อวัน คือ เวลาเช้าผิวพรรณขาวบริสุทธิ์ผุดผ่อง เวลาเที่ยงผิวพรรณสีชมพูอ่อน เวลาเย็นสีผิวของพระนางจะเปลี่ยนเป็นสีแดง เพราะเหตุนี้พระนางจึงได้นามพิเศษว่า พระนางสามผิว

จากผิวที่งดงามผุดผ่องของพระนางสามผิวทำให้เป็นที่เล้าลือกันว่า พระเจ้าฝางมีพระมเหสีที่สวยงามยิ่งนัก ไม่มีใครงามเท่าจนชาวนีถึงหูของพระเจ้าสุทโธธรรมราชากษัตริย์ของเมืองพม่า พระเจ้าสุทโธธรรมราชาอยากเห็นด้วยสายตาตัวเองจึงปลอมตัวเป็นพ่อค้าต่างแดน (ย่างกุ้ง) เข้ามาขายยังเมืองฝางแล้วทูลเข้าถวายเนื้อผ้าชั้นดีเพียงเพื่อจะได้โฉมของพระนางสามผิวว่างามเพียงใด เมื่อกษัตริย์พม่าได้เห็นดังนั้นก็หลงรักพระนาง ครั้นกลับไปเมืองพม่าทรงคร่ำครวญถึงแต่พระนาง คิดว่าจะมาขอสู่พระนางก็มีสวามีแล้ว จึงคิดหาวิธีที่จะได้พระนางสามผิวมาครอบครอง คือ ต้องทำการศึกชิงนาง

รูปภาพ อนุสาวรีย์พระเจ้าฝาง-พระนางสามผิว

ดั่งนั้นพระสุทโธธรรมราชา จึงเตรียมกองกำลังพลทหารนำกองทัพมาทำสงครามกับพระเจ้าฝางเป็นเวลาสามปี จนทำให้พม่าปิดล้อมเมืองฝางไว้ไม่ให้ชาวบ้านได้ออกไปทำมาหากิน มีความอดอยาก เสี่ยงอาหารที่มีอยู่ก็หมดในที่สุด เมื่อเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้น พระเจ้าฝาง - พระนางสามผิว ทรงตระหนักว่าเหตุที่เกิดขึ้นมาจากทั้งสองพระองค์เอง ดังนั้นทั้งสองพระองค์จึงตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยการกระโดดน้ำบ่อที่มีความลึก ๒๐ วา ปลงพระชนม์ชีพเองเพื่อรักษาชีวิตชาวเมืองและบ้านเมืองของตน เมื่อพระเจ้าสุทโธธรรมราชาทรงทราบเรื่องพระองค์ทรงเสียใจมาก จึงได้ยกทัพกลับบ้านเมืองของตน และเมืองฝางก็ไม่ได้ถูกเป็นเมืองขึ้นของพม่า

รูปภาพบ่อน้ำชาว

รูปภาพ บ่อน้ำชาว

เมื่อสถานการณ์ดีขึ้น ประชาชนเห็นว่า พระเจ้าฝาง - พระนางสามผิว ได้สละพระชนม์ชีพเพื่อรักษาบ้านเมืองไว้ จึงได้สร้างอนุสาวรีย์ ไว้ที่น้ำบ่อชาว ซึ่งอยู่หน้าวัดพระอุดม ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และมีประเพณีบวงสรวงเดือนเก้าพระเจ้าฝาง - พระนางสามผิว ทำเป็นประจำทุกปี

ตำนานเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก

เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก เพราะมีลักษณะการแต่งกาย มีปลอกเหล็กหุ้มข้อมือทั้ง ๒ ต่างโล่ใช้ ๒ ดาบเป็นอาวุธ ในตำนานเวียงฝาง ครั้งเป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรล้านนา ที่มีเชียงใหม่ เป็นเมืองหลวงระบุว่า ท่านคือ ทหารเอกคู่ขวัญเจ้าเมืองฝาง ได้ต่อสู้กับข้าศึก ผู้รุกรานเมือง ด้วยความหาญกล้า วีรกรรมเลื่องลือ ขจรไกล แม้สิ้นไป วิญญาณยังคงสิงสถิต ปกป้องแผ่นดินถิ่นเกิด

ประวัติเจ้าพ่อข้อมือเหล็กเป็นนายทหารรูปร่างสูงใหญ่และเป็นทหารเอกของเจ้าพระยาเมืองฝาง ท่านเป็นนักรบที่มีความชำนาญในการใช้ดาบคู่และได้ทำการต่อสู้กับพม่ามาตลอดจนสิ้นชีวิต ที่ได้ชื่อว่าเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก เพราะ ใช้ดาบคู่เป็นอาวุธและที่แขนตั้งแต่ข้อมือถึงข้อศอกสวมปลอกเหล็กไว้ป้องกันดาบของคู่ต่อสู้แทนโล่ ปัจจุบันท่านเป็นเทวดาที่ดูแลคุ้มครองพื้นที่เขตอำเภอฝางทั้งหมด และเป็นที่เคารพนับถือของชาวอำเภอฝาง และอำเภอใกล้เคียง ซึ่งศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็กนั้น ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ บ้านป่าแจะ ตำบลแม่คะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อีกตำนานอ้างอิงจากเอกสาร “ผีเจ้านาย” ผนวกกับคำบอกเล่าที่เล่าว่า บุหล่ง, เหล็ก และเพชรเกิดที่พิษณุโลก ย้ายตามบิดามารดามาเติบโตที่พิจิตร มีโอกาสถวายตัวเป็นไพร่พล จนก้าวเป็นทหารกล้า กรำศึก ปกป้องเมืองบัว นครน่าน จรด เวียงฝาง เมื่อสิ้นไป กลายเป็นเทวดาดูแลคุ้มครองพื้นที่เขตอำเภอฝาง ชาวฝาง เชื่อว่า จะทำการใด ๆ ต้องบวงสรวง เช่น ไห้ว ขออนุญาต ทุกๆ ปีจะมีพิธีกรรม งานบวงสรวง สักการบูชาเรื่องเล่าในตำนานพื้นเมืองยังโยงถึงสมัยพระยาหมื่นคิ่น ปกครองเมืองกะ สันนิษฐานว่าอยู่ใกล้ ๆ บ่อน้ำมันฝาง (ศูนย์พัฒนาปิโตรเลียมภาคเหนือ กรมการพลังงานทหาร) บริเวณบ้านแม่คะในปัจจุบัน ซึ่งมีภรรยาชื่อ ธรรมนิยม มีบุตรธิดา ๑๒ คน และ “เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก” เป็นบุตรชายคนที่ ๒ เมื่อครั้งที่พม่า มาตีเมืองใหญ่น้อยในภาคเหนือ จนถึงเมืองกะ ได้ร่วมสู้รบในฐานะราชบุตรด้วยความกล้าหาญ จนถูกเชิดชูให้เป็น ขุนศึกแห่งเมืองกะ นอกจากนั้น ยังเล่าถึงครอบครัวสามัญชนชื่อน้อย บ้านเดิมอยู่บ้านลานดอกไม้ เมืองตากเป็นนักรบสมัยเจ้าฟ้าสะท้านปกครองเชียงใหม่ ลำพูน เป็นจินตนิยายเชิงซึ่งรักหักสวาทที่สามัญชนเอื้อมเด็ดดอกฟ้า จนมีบุตรชายกลายเป็นผู้กล้า ปกป้องแผ่นดินแม่ บ้างก็เล่าว่าเจ้าพ่อคือ พระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) เป็นน้องของพระยาโกษาธิบดี (ปาน) ที่น่าสนใจอีกบันทึกคือ ตำนานพญามือเหล็กหรือเจ้าพ่อประตูผา ยอดขุนพลของเจ้าล้านก่าน กษัตริย์เขลางค์นคร ราวปี พ.ศ. ๒๒๕๑-๒๒๗๕ (สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย) แคว้นลานนาไทยตกภายใต้อิทธิพลของพม่า วีรกรรมที่พญามือเหล็ก สร้างระบือเกียรติคุณ แม้จะเป็นเพียงเรื่องเล่า ที่ไม่มีบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่ ชาวลำปางได้ตั้งศาลขึ้นบูชา และในช่วง ๒๐-๒๕ เมษายนของทุกปี จะมีประเพณีบวงสรวง มีการจัดขบวนสักการะยิ่งใหญ่

สำหรับศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็กที่แม่ฮ่องสอน อ้างอิงตำนานครั้งพระเจ้าอินทวิชานนท์ เจ้าเมืองเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๔๑๗ แต่งตั้ง ชานกะเล เป็นพญาสิงหนาทราชาปกครองเมืองแม่ฮ่องสอน ต่อมา ๒ ปี ได้ไปอัญเชิญเจ้าพ่อหน่อคำแดง เจ้าเมืองแห่งเชียงใหม่ มาปกป้องรักษาให้ประชาชนเคารพนับถือ เพื่อให้เมืองมีความผาสุกเป็นองค์ที่ ๑ เจ้าพ่อชูลายเป็นองค์ที่ ๒ และเจ้าพ่อข้อมือเหล็กเป็นองค์ที่ ๓ และมีเจ้านางอีกหลายนางประทับอยู่ในศาลเจ้าที่สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๙ ด้วย

ทั้งนี้ในตำนานของเมืองฝาง เล่าว่าพม่ายกทัพเข้ามารุกรานแผ่นดินไทย (ในสมัยรัชกาลใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด) ได้มีทหารเอกเจ้าเมืองฝางท่านหนึ่งซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญ และชำนาญในการรบ ได้นำกำลังกองทัพบกต่อสู้กับทหารพม่าด้วยความเด็ดเดี่ยว และกล้าหาญ สามารถมิชชะชนะต่อข้าศึกหลาย

ต่อหลายครั้ง เป็นที่เลื่องลือไปทั่วถิ่นล้านนา และเป็นที่หวาดหวั่นยำเกรงต่อทหารพม่า เมื่อเอ่ยชื่อถึงทหารเอกท่านนี้ จนเมื่อท่านเสียชีวิตลง ผู้คนเชื่อกันว่าดวงวิญญาณของท่านยังคงสถิตอยู่ที่เมืองฝาง ณ บริเวณแหล่งน้ำมันไชยปราการ เพื่อคอยปกป้องดูแลรักษาผืนแผ่นดินที่ท่านหวงแหนตลอดมา ทหารเอกที่ได้กล่าวถึงนี้ มีประวัติความเป็นมาที่ได้จากการบอกเล่าของผู้คนในท้องที่อำเภอฝางที่เล่าสืบทอดกันมาบ้าง ได้จากการบอกเล่าของร่างทรงมาบ้าง ดังที่สามารถบันทึกไว้ได้มีจำนวน ๕ ประวัติ ซึ่งแต่ละประวัติจะกล่าวถึงคุณงามความดีและความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยวของท่าน ในการต่อสู้กับทหารพม่าที่เข้ามารุกรานผืนแผ่นดินไทย แต่เนื่องจากความไม่ชัดเจนในชีวประวัติที่แท้จริงของท่าน จึงได้มีการเรียกชื่อทหารเอกท่านนี้ภายหลังที่ท่านเสียชีวิตไปแล้ว นามว่า “เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก” โดยเรียกชื่อตามลักษณะการแต่งกายของท่านที่มีปลอกเหล็กหุ้มข้อมือต่างไล่ ทั้ง ๒ ข้อมือ และ ใช้ ๒ ดาบเป็นอาวุธ

สำหรับบริเวณแหล่งน้ำมันไชยปราการ เชื่อกันว่าเป็นที่สถิตของเจ้าพ่อข้อมือเหล็กนี้ ตามคำเล่าลือในอดีตมีหลายเหตุการณ์ที่ท่านได้แสดงปาฏิหาริย์ ในการช่วยเหลือการขุดเจาะน้ำมัน ของหน่วยสำรวจน้ำมัน ให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างราบรื่น และไม่มีอันตรายใด ๆ เกิดขึ้นแม้แต่บ่อย จึงได้มีการก่อสร้างศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก ไว้ที่บริเวณบ่อดิน (บ่อต้นขาม) ลักษณะเป็นศาลขนาดเล็กทำด้วยไม้ ในเวลาต่อมาความศักดิ์สิทธิ์ของศาลแห่งนี้ได้แพร่กระจายไปทั่วและได้มีชาวบ้านจำนวนมากเดินทางไปกราบไหว้ขอความช่วยเหลืออยู่เป็นประจำ แต่เนื่องจากการเดินทางเข้าไปกราบไหว้นั้น ไม่สะดวกเนื่องจากเส้นทางยากลำบากและอยู่ห่างไกลจากบ้าน ดังนั้นชาวบ้าน จึงได้ทำพิธีย้ายศาลมาอยู่สถานที่แห่งใหม่ ซึ่งก็คือสถานที่ตั้งในปัจจุบัน อันเป็นสถานที่ที่เจ้าพ่อข้อมือเหล็กประสงค์และ บอกกล่าวผ่านร่างทรงมา ซึ่งในการย้ายศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็กในครั้งนั้น ยังคงเป็นศาลไม้ขนาดเล็กอยู่เหมือนเดิม จนกระทั่งในปี ๒๕๓๗ พล.อ.อ.สุวิช จันทประดิษฐ์ ปลัดกระทรวงกลาโหม ได้เดินทางมาตรวจเยี่ยมศูนย์พัฒนาปิโตรเลียมภาคเหนือ และได้มาสักการะศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก และท่านได้ดำริเห็นว่า เพื่อเป็นการรำลึกถึงคุณงามความดีอันใหญ่หลวงของทหารเอกท่านนี้ ศาลศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้สมควรที่จะได้รับการก่อสร้างปรับปรุงใหม่ให้สมเกียรติ และในวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๓๗ ท่านได้กระทำพิธีวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างศาลใหม่ ซึ่งการก่อสร้างใช้เวลาเพียง ๑ เดือน ด้วยความร่วมมือร่วมใจของกำลังพลศูนย์พัฒนาปิโตรเลียมภาคเหนือ และชาวบ้านในพื้นที่ ในการนี้ พล.อ.อ.สุวิช จันทประดิษฐ์ ได้กรุณาอบเงินสมทบการก่อสร้างเป็นจำนวนเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท และได้กระทำพิธีเปิดศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็กแห่งนี้ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๓๗ เพื่อให้พวกเราทุกคนได้สักการบูชาเพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีของท่านตราบนานเท่านาน

ทั้งนี้ความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนในแผ่นดินล้านนา มีความศรัทธากับอำนาจผี สิ่งเหนือธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันไม่อาจลบเลือนหายไป เป็นหนึ่งในวิถีชีวิตที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เคารพกราบไหว้ เช่น สรวง บูชา เพราะในเมื่อศรัทธา บูชา กราบไหว้แล้วประสบสุข “เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก” จึงคงสถิตอยู่ในใจชาวบ้านแม่คะ และผู้คนในล้านนาบางกลุ่มเสมอมา

ตำนานเวียงมะลิกา

ตำนานเวียงมะลิกา

กล่าวไว้

ว่า พระนางมะลิกา หรือที่คนแม่เอยนิยมนามพระนามว่า “เจ้าแม่มะลิกา” นั้นทรงเป็นราชบุตรของ พระเจ้าฝางอุตมสิน กับ พระนางสามผิว แห่งเมืองฝาง ประสูติราวปี พ.ศ.๒๑๓๑ โดยก่อนตั้งพระครรภ์ พระมารดาทรงสุบินว่า มีช้างเผือกนำดอกมะลิมาถวาย จึงขนานพระนามว่า “มะลิกา” ตามพระสุบิน

ตามตำนานทั่วไปเล่ากันว่า เมื่อพระชนษาได้ ๑๘ ทรงมีพระสิริโฉมงดงาม ได้มีราชบุตรต่างเมืองมาสู่ขอ แต่พระนางไม่สนพระทัย กลับทรงรบเร้าให้พระบิดาสั่งเวียง ให้พระนางเสด็จแยกไปประทับอยู่ต่างหาก ในปี พ.ศ.๒๑๕๐ พระราชบิดาจึงได้ทรงสร้างเวียงใหม่พระราชทาน ตั้งอยู่บนเนินเขาทางทิศเหนือของเมืองฝาง มีประตู ๔ ด้าน ล้อมรอบด้วยกำแพงและคูเวียงอย่างมั่นคงส่วนเหตุที่จะทำให้เกิดการสร้างเวียงมะลิกา ในอีกมุขปาฐะหนึ่งที่ไม่เป็นทางการนั้น เล่ากันว่า พระนางสามผิวทรงมีพระพุทธรูปปฏิมาแก่นจันทร์อยู่องค์หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปประจำพระองค์ และทรงสักการบูชาทุกเช้าค่ำวันหนึ่งในระหว่างทรงพระครรภ์ ทรงขุนเคื่องพระทัยด้วยเรื่องพระสนมเอกของพระเจ้าฝาง ครั้นถึงเวลาถวายรูปเทียนบูชาพระพุทธรูปปฏิมา พระนางก็ยังมิอาจดับความขุนเคื่องในพระหฤทัยนั้นได้ จึงทรงจุดเทียนถวายสักการบูชาพระพุทธรูปปฏิมาแก่นจันทร์ไปพอเป็นพิธีและเมื่อทรงสวดมนต์เสร็จ ก็ทรงละลายไฉไลด้วยความประมาท จนเทียนที่จุดไว้ลั่นลง เผาไหม้พระโอษฐ์พระพุทธรูปปฏิมารุ่งขึ้นเวลาเช้า เมื่อพระนางเสด็จออกจากที่บรรทมเข้าไปในหอพระตามปกติ ทรงทอดพระเนตรเห็นเทียนลั่นลงเผาไหม้พระโอษฐ์พระพุทธรูปปฏิมาแก่นจันทร์เช่นนั้น ก็ตกพระทัย ทรงสำนึกบาปที่ได้ทรงกระทำไปด้วยความประมาท แต่ก็ไม้อาจจะทรงแก้ไขสิ่งใดได้เสียแล้ว

จนเวลาต่อมา พระครุฑครบกกำหนดทศมาส พระนางสามผิวก็ทรงมีพระประสูติกาลพระราชธิดา ผู้ทรงโฉมศิริโสภาคย์ พระฉวีวรรณผุดผ่องแว่นเหมือนพระมารดา แต่ก็มีตำหนิ คือริมพระโอษฐ์รูปร่างห่างไป จุจเดียวกับพระโอษฐ์พระพุทธรูปปฏิมาแก่นจันทร์ ที่ถูกเปลวเทียนไหม้ฉนั้น

เมื่อราชบุตรทรงเจริญพระชันษาขึ้น พระเจ้าผางทรงเกรงว่า จะเป็นที่ย้อายแก่ไพร่ฟ้าพลเมือง จึงโปรดฯ ให้สร้างสวนหลวงขึ้นทางทิศเหนือของเวียงสุทโธ ใกล้กับเมืองผาง และโปรดฯ ให้สร้างคุ่มหลวง ประกอบด้วยคูเมืองและป้อมปราการล้อมรอบ พระราชทานองค์ราชบุตรให้เป็นที่ยประทับสำราญสวนหลวงแห่งนั้นจึงได้ชื่อว่า “เวียงมะลิกา”

ในวันเดินทางเข้าสู่เวียงใหม่ พระนางได้พาไพร่พลส่วนหนึ่งติดตามไปด้วย พร้อมกันนั้นชาวบ้านที่อยู่ ในเส้นทางขบวนเสด็จก็พากันอพยพโยกย้ายติดตามไปด้วยเช่นกัน ขบวนเสด็จของพระนางมะลิกาไปถึงเวียงใหม่เมื่อเวลาพลบค่ำ จึงได้ตั้งชื่อเวียงใหม่นี้ว่า “เวียงสนธยา”

บางตำนานก็กล่าวว่า พระนางมะลิกาทรงเป็นผู้สร้างเวียงแห่งนี้ขึ้นด้วยพระองค์เอง เมื่อราว ปีพ.ศ. ๒๑๙๓ แตกต่างจาก พ.ศ. ๒๑๕๐ ที่กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ถึง ๔๓ ปี

เมื่อไปถึงที่นั่นแล้ว พระนางมะลิกาจึงทรงได้รับการสถาปนาเป็นกษัตริย์ พระนางทรงปกครองไพร่ฟ้า ประชาชนด้วยทศพิธราชธรรม และพระปรีชาสามารถ ทำให้พสกนิกรของพระนางอยู่เย็นเป็นสุข บ้านเมือง ก็มีความเจริญรุ่งเรือง เช่นเดียวกับเมืองผางของพระราชบิดา

แต่ในทศวรรษของตำนานพื้นบ้าน พระนางมะลิกาไม่ทรงพอพระทัยในเรื่องของการมีคู่ครองจริง ๆ และพระนางยังทรงใช้เวียงมะลิกา เป็นเสมือนโลกส่วนตัวของพระองค์ ที่จะตัดขาดจากบุรุษเพศโดยสิ้นเชิงเสียอีก

ดังที่เล่ากันว่า ในเวียงมะลิกาเป็นเหมือนนครลับแล หรือเมืองแม่หม้าย คือไม่มีบุรุษเพศเลย ผู้คนที่อาศัยอยู่ภายในเมืองล้วนแต่เป็นสตรีเพศ แม้แต่ันกรบสำหรับป้องกันเมือง พระแม่เจ้าก็ทรงฝึกฝนจากสตรีที่มี รูปลักษณะแข็งแรงกำยำ เป็นทะเกล้าคนหาญของเวียงมะลิกา

ทั้งยังเล่าลือกันไปทั่ว ว่าเวียงมะลิกามีทหารหญิงที่เชี่ยวชาญการธนู ฝีมือแม่นยำ จนเป็นที่ครั่นคร้ามของเหล่าอริราชศัตรูยิ่งนัก

ด้วยการเล่าขานเกี่ยวกับสภาพภายในเวียงมะลิกา ดังเช่นที่กล่าวมาแล้ว ทำให้เกิดภาพลักษณ์ของ พระนางมะลิกา ผู้ทรงพระสิริโฉมงดงามเป็นที่เลื่องลือ แต่ไม่ทรงปรารถนาการมีคู่ครอง ทั้งยังทรงเป็นนางพญา ผู้นำกองทัพนักรบหญิงที่มีชื่อเสียง

จึงจินตนาการกันว่า พระนางคงจะเกล้าพระเกศอย่างรัดกุม และทรงฉลองพระองค์เยื้องชาย ซ้อม เพลงดาบและศิลปะการยิงธนู อยู่ในท่ามกลางขุนพลหญิงของพระนางแทนที่จะเสด็จอยู่ในพระตำหนัก เรียง ร้อยมวลงบุปผชาติเป็นมาลัยสวยงาม หรือทรงงานฝีมือชาววังชนิดต่างๆ ตามแบบเจ้านายผู้หญิงทั่วไปในสมัย โบราณพึงกระทำ แต่ถึงกระนั้น ก็ยังมีตำนานเล่าขานกันว่า ราชบุตรพระองค์หนึ่งของเจ้าผู้ ครอง เวียงภูเก๋ ได้สืบทอดข่าวเกี่ยวกับพระนางมะลิกา ก็เกิดหลงรักแทบไม่เป็นอันกินอันนอน ได้ทรงอ้อนวอน พระราชบิดา ขอเสด็จไปเวียงมะลิกาเยี่ยงสามัญชนคนค้าขายพระเจ้าภูเก๋ก็ทรงอนุญาต แล้วดำรัสสั่งอำมาตย์ คนสนิทให้ตระเตรียมม้าต่างอัญมณีเป็นสินค้ำ โดยเสด็จพระราชบุตรพอข่าวการเสด็จฯ ของราชบุตรเวียงภูเก๋ ทราบถึงเจ้าแม่มะลิกา พระนางก็ทรงเกิดความอับอายในพระรูปของพระนางเองที่มีตำหนิ

อยู่ ในวันที่ราชบุตรกำหนดเข้าเฝ้าถวาย อัญมณี พระนางจึงทรงหลบไปทรงสนทนากับน้ำในลำห้วย และโปรดฯ ให้พระพี่เลี้ยงชื่อ นางเหลียว อยู่เวียงมะลิมารับเสด็จองค์ราชบุตร เมื่อราชบุตรเวียงภูเก้า ในรูปของนาย วาณิชเข้าเฝ้าพระพี่เลี้ยงก็ทูลว่า เจ้าแม่ไม่ทรงปรารถนาพบเห็นชายใด ๆ และไม่ต้องประสงคในการไต่ถามเรื่อง เช่นนี้ พ่อคำจำแลงจึงต้องลากลับเวียงภูเก้าด้วยความโทมัส

เล่ากันว่า ขณะที่พระนางมะลิสาทรงสนทนากับน้ำในลำห้วยก็กลายเป็นสีเลือดด้วยละอายพระทัย คนทั้งหลายจึงเรียกน้ำห้วย นั้นว่า “แม่อาย” และกลายเป็นชื่อตำบลมาตั้งแต่นั้น พระนางทรงใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางพระสหาย และข้าราชการบริพารที่เป็นเพศเดียวกัน เพราะรู้ใจกันและสะดวกคล่องตัว สำราญพระอิริยาบถได้มากกว่า จนทำให้ทรงรำคาญ หรืออึดอัดพระทัย ที่จะต้องข้องแวะกับเพศตรงข้ามในเชิงชู้สาว ต่อมาในปี พ.ศ.๒๑๗๒ พระเจ้าสุทโธทรมหาราช แห่งกรุงรัตนปุระอังวะ ยกทัพมาตีเมืองฝาง พระนางมะลิสา ทรงนำไพร่พลของพระนางไปช่วยพระราชบิดา ซึ่งแม้จะเป็นกองทหารหญิงขนาดเล็ก ก็เป็นกองทัพที่มีประสิทธิภาพมาก จนถึงขนาดช่วยเมืองฝางยันทัพพม่าไว้ได้นานถึง ๓ ปี แต่ในที่สุดก็ยับยั้งไม่ไหว เพราะกำลังที่น้อยกว่า ประกอบกับพม่าใช้ยุทธวิธีล้อมเมืองฝาง จนชาวเมืองพากันอดอยากเสียชีวิตจำนวนมาก ไม่อาจจะทำการสู้รบได้อีกต่อไป พระเจ้าอุมสินกับพระนางสามผิว ไม่ทรงยอมจำนนต่อข้าศึก ได้กระโดดลงน้ำบ่อชาววา สิ้นพระชนม์

เล่ากันต่อไปว่า ด้วยความสะเทือนใจในชะตติยะมานะ ของกษัตริย์และราชินีแห่งเมืองฝาง ทำให้กษัตริย์พม่าทรงละทิ้งเมืองฝางทั้งที่ชนะแล้ว และนำทัพกลับไปโดยมิได้ยึดครองส่วนพระนางมะลิกันนั้น บางตำนานก็กล่าวว่า ทรงนำทหารช่วยพระราชบิดาพระราชมารดาเสด็จลี้ภัยไปได้ แต่ส่วนใหญ่เล่าว่า หลังสิ้นสงครามเมืองฝางแล้ว ก็ทรงพาไพร่พลที่เหลือกลับเวียงสนธยา และครองเวียงต่อไปอย่างสงบสุข ตราบจนทิวศตในปี พ.ศ.๒๑๙๐ พระชนมายุได้ ๕๘ พรรษา รวมระยะเวลาที่ครองราชย์ได้ ๔๐ ปี หลังจากองค์นางพญาเสด็จสวรรคตแล้ว เวียงสนธยาขาดผู้นำ บ้านเมืองเริ่มระส่ำระสาย เกิดโจรปล้นชิงกัน และโรคภัยไข้เจ็บชาวเมืองจึงได้อพยพหลบหนีไปที่อื่น จนกลายเป็นเมืองร้างตั้งแต่นั้น เวียงสนธยา หรือเวียงมะลิสา จึงนับเป็นเวียงที่อายุไม่ยืนยาวนัก คือคงอยู่เพียงชั่วระยะเวลาการครองราชย์ของพระนางมะลิสาในฐานะกษัตริยาเพียงพระองค์เดียว

ตำนาน "ถ้ำเชียงดาว"

ตำนาน “ถ้ำเชียงดาว” สมเด็จพระอัมรินทรราชาเจ้า ประมุขแห่งปวงเทพเทวาได้ดำริให้จัดทำสิ่งวิเศษเพื่อองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าศรีอาริยะเมตตรัยที่จะมาตรัสรู้พระสัจธรรมในอนาคต ได้เล็งเห็นว่าถ้ำเชียงดาวเป็นสถานที่เหมาะสมแก่การเก็บรักษาของวิเศษเหล่านั้น เพราะลึกเข้าไปในถ้ำจนสุดประมาณมิได้ เป็นเมืองแห่งพวกเครื่องสุรกาย เรียกว่าเมืองลับแล มีความเป็นอยู่ลึกลับแต่เป็นทิพย์ ผู้คนทั้งหลายในมนุษยโลกธรรมดาที่เต็มไปด้วยกิเลสยากนักที่จะเข้าไปพบเห็นได้ เพราะมีด่านถ้ำยันตรายต่างๆ มากมายหลายชั้นกั้นขวางไว้เป็นอุปสรรค

มียักษ์สองผิวเมียบำเพ็ญภาวนารักษาถ้ำเพราะได้ปฏิบัติตนเป็นผู้ถึงซึ่งพระรัตนตรัยจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีนางผู้เลอโฉมนามว่า "อินเหลา" อยู่ปรนนิบัติบิดามารดาผู้ทรงศีลทั้งสอง จนวันหนึ่งได้พบกับ เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ยุวราชหนุ่ม ซึ่งเสด็จมาประพาสป่าจากแคว้นแดนไกล ได้บังเกิดความหลงใหลในความงามของนาง ก็ได้พยายามติดตามนางไปจนถึงถ้ำเชียงดาว และทิ้งกองทหารของพระองค์ไว้เบื้องหลัง จากนั้นก็ไม่กลับออกมาอีกเลย ว่ากันว่าเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงอยู่ครองรักกับเจ้าแม่อินเหลาที่ถ้ำเชียงดาวนั่นเอง ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าจะมีเสียงดังสะเทือนจากดอยหลวงเชียงดาว ปรากฏเป็นลูกไฟ ขนาดลูกมะพร้าว สว่างจ้าพุ่งหายไปบนดอยนางซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งมีความเชื่อว่า เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงลั่นมือออกไปเยี่ยมเจ้าแม่อินเหลาที่ดอยนาง

นอกจากนี้ยังมีตำนานเจ้าหลวงคำแดง จากเอกสารที่เขียนขึ้นโดย พระมหาสถิตย์ ดิกขญาโณ กล่าวไว้ว่าพระผู้เป็นเจ้าได้ประกาศให้เทวดายักษ์ตนหนึ่งนามว่า เจ้าหลวงคำแดง กับบริวาร ๑๐,๐๐๐ คนมารักษาวงศ์ในถ้ำเชียงดาว เพื่อรักษาไว้ให้ พระเจ้าทรงธรรมมิกราชใช้ปราบมนุษย์อธรรมในอนาคต ซึ่งนามเดิมของเจ้าหลวงคำแดง คือ “เจ้าสุวรรณคำแดง” ผู้ซึ่งจะมีหน้าที่เฝ้ารักษาถ้ำและดอยหลวงเชียงดาว จะหมดเวลาของการเฝ้ารักษาเมื่อพระเจ้าทรงธรรมมาปราบมนุษย์อธรรมเสียก่อน

และกล่าวถึงเทวดาผู้เป็นชายของเจ้าหลวงคำแดงมีนามว่า "จอมเทวี" สถิตอยู่ที่ดอยนาง ว่ากันว่าต่างรักษาศีล ๘ จึงหาได้อยู่ร่วมกันไม่ ก่อนที่เจ้าหลวงคำแดงและจอมเทวีจะมาอยู่ที่ดอยหลวงเชียงดาวนั้น ชะรอยว่านางจอมเทวีมีนิวาสสถานบ้านเมืองอยู่เดิมอยู่ทางทิศใต้ ไม่ปรากฏชื่อแน่ชัด ส่วนเจ้าหลวงคำแดงนั้นเป็นบุตรของเจ้าเมืองพะเยานามว่า สุวรรณคำแดง ซึ่งพระบิดาได้สั่งให้เจ้าหลวงคำแดงพร้อมทหารไปรักษาด่านชายแดนเพื่อป้องกันศัตรู ได้มาพบเห็นสาวงามนางหนึ่ง จึงได้ติดตามนางไปแต่ไม่พบ เจอเพียงกวางทองตัวหนึ่ง จึงสั่งให้ทหารติดตามเจ้ากวางทองตัวนั้นไป และกำชับว่าต้องจับเป็นห้ามทำร้ายเจ้ากวางทองเด็ดขาด เป็นเวลา ๓ วันก็ไม่สามารถจับเจ้ากวางทองได้ แต่เจ้าหลวงคำแดงก็ยังไม่ละลดความพยายาม นำทหารติดตามไปเรื่อย ๆ หมายจะจับกวางทองให้ได้ จนเวลาล่วงเลยไป ๑๐ วันก็ยังไม่พบเจ้ากวางทอง คงเห็นแต่รอยเท้าเท่านั้น และในวันหนึ่งสิ่งที่ปรากฏแก่สายตาเจ้าหลวงคำแดงและเหล่าทหารก็คือ ครัวของกวางทอง อยู่ใกล้กับบ้านแห่งหนึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบ้านสบคาบ จากตำนานเจ้าหลวงคำแดงนั่นเอง

จากนั้นเจ้าหลวงคำแดงก็ติดตามเจ้ากวางทองไปในป่าแห่งหนึ่ง ชื่อว่าดงเทวี ท้นที่ที่เจ้าหลวงคำแดงตามไปพบ จึงสั่งให้ทหารกระจายกำลังโอบล้อมไว้พร้อมประกาศว่า หากกวางทองหลุดออกจากด่านของผู้ใดผู้

นั้นจะต้องถูกตัดหัว ในที่สุดกวางทองตัวนั้นก็หลุดออกมาจากวงล้อมวิ่งผ่านไปทางที่เจ้าหลวงคำแดงอยู่ ดังนั้นเจ้าหลวงคำแดงจึงต้องไปติดตามกวางทองด้วยตัวเองและให้ทหารคอยอยู่ที่ตงเทวี และสั่งว่าหากเกิน ๗ วันแล้วพระองค์ยังไม่กลับให้กลับกันมาก่อน แล้วก็ติดตามกวางทองตัวนั้นไปทางทิศตะวันตก

ซึ่งกวางทองมุ่งหน้าไปสู่เขาใหญ่ลูกหนึ่ง แล้วกลายร่างเป็นคนเข้าไปยังถ้ำเชียงดาว เจ้าหลวงคำแดงจึงตามเข้าไปในถ้ำ トラบเท่าทุกวันนี้ก็ยังไม้อลับออกมา ผู้คนเชื่อว่าพระองค์สิงสถิตรักษาถ้ำเชียงดาว จึงตั้งศาลไว้ชื่อว่า ศาลเจ้าหลวงคำแดง และมีรูปปั้นกวางทองด้วย

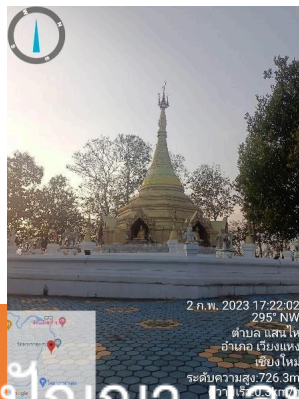
ตำนานพระธาตุแสนไห

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอานนท์องค์อุปฐาก เสด็จสุวรรณภูมิเพื่อจาริกและสั่งสอนโปรดสรรพสัตว์ ผ่านนิคมชนบทธานีใหญ่น้อยเรื่อย ๆ จนบรรลุถึงเมือง ๆ หนึ่ง มีผู้คนจำนวนมากเหมาะแก่การเผยแผ่พระธรรมพระพุทธองค์ได้ประทับยืนอยู่บนเนินเขาเตี้ยๆ ลูกหนึ่ง และได้ทรงเทศนาภูมิประเทศอันรื่นรมย์ สวยสด งดงามวิจิตรการด้วยธรรมชาติ เป็นสถานที่วิเวกวังเหง เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม จวบคือเวลานั้นเป็นสายฝนกาลดวงทินกรกำลังจะลับเหลี่ยมภูเขา พระพุทธองค์ก็ตัดสินใจประทับพระทัยประทับแรม ณ ที่แห่งนั้น

พอวันรุ่งขึ้นวันใหม่ ชาวกระเหรี่ยง (ยาง, ปกาเกอญอ) ได้นำข้าวปลาโภชนาอาหารพร้อมกับแตงโมลูกหนึ่งไปถวายพระพุทธองค์ พระอานนท์ได้นำแตงโมลูกนั้นไปผ่าเป็นซีกๆ และได้ทิ้งเปลือกกลล่อยในลำธารแห่งนั้นว่า “แม่น้ำแตง” จนถึงทุกวันนี้ เมื่อพระอานนท์นำแตงไปถวายพร้อมโภชนาอาหาร พระพุทธองค์ก็ได้เสวยขณะที่กำลังเสวยอยู่นั้น พระทนต์ (เขี้ยว) ได้กระเทาะออก (กระเทาะออกภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “แหง” พระพุทธองค์ได้มอบพระทนต์ที่กระเทาะออกนั้นให้อุบาสกอุบาสิกาชาวกระเหรี่ยงเพื่อเป็นทาน (ทานเขี้ยวแหง) ต่อมาเมืองนี้จึงได้ชื่อว่า “เมืองแหง” พระพุทธองค์ได้ให้พระอานนท์ ที่กระเทาะนั้นบรรจุถือเป็นสฤปไว้บนยอดเขาแห่งนั้น ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุแสนไหปัจจุบันนี้ จากนั้นพระพุทธองค์ กับพระอานนท์ได้เสด็จจาริกต่อไป ตอนกลางคืนพระบรมธาตุเกิดปาฏิหาริย์ขึ้น โดยมีรัศมีแผ่สว่างไสวทั่วบริเวณนั้น ชาวกระเหรี่ยงได้นำความนั้นไปกราบทูลพระยาเจตบุตรเจ้าเมืองพระยาเจต เจ้าเมืองได้ทราบก็เกิดปิติเป็นล้นพ้น จึงได้พาบริวาร ทหารไปนมัสการกราบไหว้สักกระบูชา และตั้งจิตอธิษฐานขอขมาภินิหารอีกครั้ง พอตก ตอนกลางคืนพระบรมธาตุก็เกิดปาฏิหาริย์เช่นเดิม โดยมีรัศมีรุ่งโรจน์สว่างไสว เป็นเวลาพอประมาณแล้วก็ถึงรุ่งที่เดิม เมื่อพระยาเจตบุตรเห็นเป็นเช่นนั้นก็เกิดศรัทธาเลื่อมใสอย่างมากจึงประกาศให้ประชาชนในเมืองนั้นให้สามัคคีร่วมใจกันก่อสร้างพระบรมธาตุขึ้น สิ่งทีก่อสร้างพร้อมใจกันครั้งนั้นคือ ศาลา ๒ หลัง ๆ หนึ่งอยู่ทิศตะวันตก

เฉียงเหนือ อีกหลังหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถ และสังฆวาสนอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันออกแห่งพระบรมธาตุนี้ตามลำดับ มีกำแพงล้อมรอบพระบรมธาตุ พระวิหาร ศาลา ทั้งหมด อนึ่งตามตำนานเล่าสืบกันมาว่า ภายใต้เขาที่ประดิษฐานพระบรมธาตุมีถ้ำ ภายในถ้ำมีทรัพย์สมบัติอันมีค่านานาประการ นับประมาณมูลค่าได้ถึงแสนไห จึงได้ชื่อว่า พระบรมธาตุแสนไห โบราณจารย์พรรณนาไว้ว่าเมื่อสร้างเสร็จแล้วมีความสวยงามสง่างามเป็นระเบียบเรียบร้อย พระยาเจตบุตรพร้อมประชาชนจัดการเฉลิมฉลองอย่างเอิกเกริกถึงเจ็ดวันเจ็ดคืน แล้วได้ถวายทานไว้ในบรรพพุทธานุสสนาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ

ภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้าน

ปราชญ์ชาวบ้าน

ปราชญ์ชาวบ้าน

ปราชญ์ชาวบ้าน

๔. ภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้าน

ในการสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีรายชื่อปราชญ์ชาวบ้าน ดังต่อไปนี้

- อำเภอเวียงแหง

นางอุต อุตตะมั่ง

ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านม่วงปอก

นายกิตติวัฒน์ เดชะบุญนำพา

ด้านภาษาและวรรณกรรม ภาษาล้านนา โรงเรียนบ้านปางป๋อ

นายละ เสาร์จิ่ง

ด้านการรักษาโรค ยาสมุนไพรพื้นบ้าน โรงเรียนบ้านปางป๋อ

นายธิตกร ใจดี
นางไสผัด ขอแคะเซอร์
นายโชคาวี พอแก
นายแดง เกะเงะ
นายอุดม กาละหงษ์
นายดิแพ จะแคะโพ

ด้านอุตสาหกรรมและแพทย์แผนไทย โรงเรียนบ้านปางป่อ
ด้านงานหัตถกรรม การทอผ้า โรงเรียนบ้านนามน
ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านนามน
ด้านภูมิความรู้ พิธีกรรม โรงเรียนบ้านนามน
ด้านงานหัตถกรรม การทำลายไทยหีบศพ โรงเรียนบ้านเวียงแหง
ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านเวียงแหง

- อำเภอไชยปราการ

นายบุญยัง ใจกันทะ
ปงดำ

ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน ไม้กวาดทางมะพร้าว โรงเรียนบ้าน

นางตีบ ปัญญาบุตร
นางบัวผิดน อากัย
นางสมบูรณ์ ไชยาอ้าย
นางปราณอม เพชรชัย
นายประหยัด มงคลเทพ

ด้านงานหัตถกรรม การตัดตุ้ง โรงเรียนบ้านปงดำ
ด้านการรักษาโรค นวดแผนไทย โรงเรียนบ้านปงดำ
ด้านงานหัตถกรรม การทำเหรียญโปรยทาน โรงเรียนบ้านปงดำ
ด้านการรักษาโรค ทำสบู่จากสมุนไพร โรงเรียนบ้านปงดำ
ด้านงานเกษตรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอ
เพียง ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ การเลี้ยงหมูหลุม โรงเรียนวัดบ้าน
ท่า

นายชิต จันทรสม
นายแดง จอมดี
นายแสวง ชันทมาส
นางจันทร์เป็ง ยี่ลังกา
นางดี พานเหล็ก
นายศรีวรรณ ใจประสิทธิ์
นางแก้ว ยี่ลังกา
นางแพง จั่วเหล็ก
นางสุนีย์ กันทะวงศ์
นายวรรณ ไชยวรรณ
นายบุญแหลง ทิพย์มูล

ด้านงานหัตถกรรม เครื่องปั้นดินเผา โรงเรียนวัดบ้านท่า
ด้านภาษาและวรรณกรรม (ภาษาล้านนา) โรงเรียนวัดป่าแดง
ด้านศิลปะ ดนตรีพื้นเมือง โรงเรียนวัดป่าแดง
ด้านงานหัตถกรรม เครื่องสักการบูชาล้านนา โรงเรียนวัดป่าแดง
ด้านงานหัตถกรรม เครื่องสักการบูชาล้านนา โรงเรียนวัดป่าแดง
ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนวัดป่าแดง
ด้านงานหัตถกรรม การตัดตุ้ง โรงเรียนวัดป่าแดง
ด้านภูมิความรู้ การดูดวงชะตา โรงเรียนวัดป่าแดง
ด้านงานหัตถกรรม การตัดตุ้ง โรงเรียนบ้านอ้าย
ด้านศิลปะวัฒนธรรม ดนตรีพื้นเมือง โรงเรียนบ้านอ้าย
ด้านงานเกษตรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอ
เพียง โรงเรียนบ้านหัวฝาย

- อำเภอเชียงดาว

นางบุญปั่น มหานิล
นางแก้ว สุรินทร์

ด้านการเกษตรกรรม, เศรษฐกิจพอเพียง, การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ,
อาหารพื้นบ้าน,งานประดิษฐ์ โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
ด้านงานหัตถกรรม งานใบตอง, บายศรี, ตุ้ง, ดอกไม้ประดิษฐ์งาน
ประเพณี โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก

นางมยุรี มหานิล	ด้านงานอาหารพื้นบ้าน, ขนมพื้นบ้านถั่วเน่าแผ่น โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
นายมงคล เมืองมิ่ง	ด้านเกษตรกรรม และด้านงานหัตถกรรม งานประดิษฐ์, จักสาน, ตัดผม โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
นายอภิชัย ไชยชนะ	ด้านการรักษาโรค การนวดแผนโบราณ โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
นางสาวฐิติมา กันธิยะ	ด้านศิลปะการป้องกันตัว (มวยไทย) และศิลปะป้องกัน โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
นายสมบุรณ์ เมืองมิ่ง	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน การสานก้วย โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
นายสุเทพ มหานิล	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน การสานก้วย โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
นางผุสดี บัวคลี	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน การสานก้วย โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
นายมานิตย์ ดวงทิพย์	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (จักสานไม้ไผ่) โรงเรียนบ้านวังจ้อม
นางต่อมแก้ว ดาวเงิน	ด้านเกษตรกรรม การเกษตรอินทรีย์ โรงเรียนบ้านวังจ้อม
นายตื้อ สาระจันทร์	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (จักสานวัสดุพลาสติก) โรงเรียนบ้านวังจ้อม
นางฐิติรัตน์ ชันคำ	ด้านการแพทย์แผนไทย (การนวดโบราณ) โรงเรียนบ้านวังจ้อม
นายวุฒิชชาติ อินทรส	ด้านเกษตรกรรม (ปลูกกล้วย) โรงเรียนบ้านวังจ้อม
นายบุญลบ ดาวแสง	ด้านเกษตรกรรม (การทำนา) โรงเรียนบ้านวังจ้อม
นายสมบัติ กิตติทรัพย์	ด้านงานหัตถกรรม การจักสานไม้ไผ่ โรงเรียนบ้านห้วยทรายขาว
นางจำม ตาคำ	ด้านงานหัตถกรรม การจักสานตะกร้า (สานก้วย) โรงเรียนบ้านแม่กอนใน
นายดำ หล้าจันทร์	ด้านงานหัตถกรรม การสานตะกร้า และด้านการรักษาโรคด้วยการเป่า โรงเรียนบ้านออน
นางสุพิน วงศ์ไชย	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม การแปรรูปมะม่วง โรงเรียนบ้านปางเฟื่อง
นายวิชัย สุทธิ	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม การตีมีด โรงเรียนบ้านปางเฟื่อง
นายอุดม เชื้อนเพชร	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม การทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ไผ่ โรงเรียนบ้านปางเฟื่อง
นางขจร เนตรสุวรรณ	ด้านงานเกษตรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ โรงเรียนบ้านปางเฟื่อง
นายอัญเชิญ โกฏแก้ว	ด้านช่างศิลปกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ออกแบบและก่อสร้าง โรงเรียนชุมชนบ้านเมืองงาย
นายชาลี แก่นดำคำ	ด้านงานหัตถกรรม การสานตะกร้า โรงเรียนบ้านสบคาบ

พระครูโกศลสังฆพิทักษ์

ด้านพระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี โรงเรียนบ้านสบคาบ

นายศรัณู สีเขียว

ด้านการเกษตรกรรม (การปลูกกาแฟ) โรงเรียนบ้านปางมะโอ

นายสุรเดช ต๊ะปวน

ด้านภูมิความรู้ป่าชุมชนบ้านแม่ฮ้อใน โรงเรียนบ้านแม่ฮ้อใน

นางสมบุรณ์ บัวสร้อย

ด้านงานอาหาร ทำขนมไทย และงานใบตอง โรงเรียนบ้านนาหวาย

นางหน่อแก้ว พรหมอุ่น

ด้านงานอาหาร ทำขนมไทย และงานใบตอง โรงเรียนบ้านนาหวาย

นายประเสริฐ ศรีอำภา

ด้านงานหัตถกรรม งานช่างฝีมือจากไม้ โรงเรียนบ้านนาหวาย

นายไสว สิทธิ

ด้านดนตรีพื้นเมือง โรงเรียนเบญจมา ๒ บ้านน้ำรู

นายสุทธินันท์ รินนายรักษ์

ด้านงานหัตถกรรม งานแกะสลักไม้ โรงเรียนเบญจมา ๒ บ้านน้ำรู

นายอุ้นเรือน หงส์ทอง

ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (ปี๋จ๋ม) โรงเรียนบ้านใหม่

นายบุญเรือง การหมั่น

ด้านการแพทย์แผนไทย โรงเรียนบ้านใหม่

- อำเภอแม่สาย

นายแก้ว มะลิคำ

ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน และการทำไม้กวาด โรงเรียนเพียงหลวง ๑ (บ้านท่าตอน) ฯ

นายคำ พงษ์มา

ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนเพียงหลวง ๑ (บ้านท่าตอน) ฯ

นางเอ๋ย พงษ์มา

ด้านงานหัตถกรรม การตัดตุ้มและบายศรี โรงเรียนเพียงหลวง ๑ (บ้านท่าตอน) ฯ

นางสุข ชัยลังกา

ด้านงานอาหาร การทำน้ำพริกและหอมดอง โรงเรียนเพียงหลวง ๑ (บ้านท่าตอน) ฯ

นายมาลัย มาติด

ด้านงานหัตถกรรม การทำต้นสลาก โรงเรียนเพียงหลวง ๑ (บ้านท่าตอน) ฯ

นายแก้ว นามมล

ด้านงานหัตถกรรม การทำต้นสลาก โรงเรียนเพียงหลวง ๑ (บ้านท่าตอน) ฯ

นายจำลอง สันคำ

ด้านงานหัตถกรรม การประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุธรรมชาติ โรงเรียนบ้านโล๊ะ

นายบุญปั้น สุวรรณ

ด้านงานเกษตรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการขยะ โรงเรียนบ้านป่าก่อ

นางหล้า สิวอ

ด้านการรักษาโรค โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ ๑

นางสวัสดิ์ กันทะเป็ง

ด้านการรักษาโรค นวดแผนโบราณ โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ ๑

นายแก้ว จางวัน

ด้านงานหัตถกรรม จักสาน โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ ๑

นายดวงจันทร์ ดุเว

ด้านภูมิความรู้งานพิธีกรรม ศาสนพิธี โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ ๑

นายอารี แก่นคำ

ด้านงานหัตถกรรม การจักสานไม้กวาด โรงเรียนบ้านดอนชัย

- อำเภอฝาง

นางพิกุล จันทร์เขียว	ด้านการรักษาโรค การนวดแผนไทย โรงเรียนบ้านแม่ฮ่องกลาง
นางจุรีย์ ใหม่ขันธ	ด้านงานหัตถกรรม การทำเครื่องเงิน โรงเรียนบ้านศรีดอนชัย
นายตุ้ย ศีลธรรม	ด้านงานหัตถกรรม การทำโคมล้านนา โรงเรียนบ้านเวียงฝาง
นายปิ่น อินทวงค์	ด้านงานหัตถกรรม งานไม้ โรงเรียนบ้านเวียงฝาง
นางนิตย์ ใจสม	ด้านงานศิลปวัฒนธรรม ดนตรีไทย โรงเรียนบ้านเวียงฝาง
นายบุญรัตน์ กาวิชัย	ด้านเกษตรกรรม การทำปุ๋ยหมัก และการเพาะปลูก ขยายพันธุ์พืช โรงเรียนวัดศรีบุญเรือง
นายพรหมพิริยะ รัตนมงคลชัย	ด้านงานศิลปวัฒนธรรม การตีกลองสะบัดชัย ภาษาและ วรรณกรรม โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
นายศรี โพธาแจ่ม	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
นางมา ขนุนงาม	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
นายหมื่น อุปลาย	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
พระครูศีลปัญญากร (อเนก จันทปัญโญ)	ด้านการรักษาโรค สมุนไพรพื้นบ้าน โรงเรียนบ้านสันทราย คองน้อย
นางศรีบุตร ขนุนเงิน	ด้านเครื่องประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โรงเรียนบ้านสันทรายคอง น้อย
นางอ่อนแก้ว ศิริวงศ์	ด้านงานอาหาร อาหารพื้นบ้าน โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
นายชู ลุงโอง	ด้านงานหัตถกรรม ติ่มมิ่ง โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
นางอินแก้ว คำเมืองไชย	ด้านงานหัตถกรรม การจักสานใบตองตึง โรงเรียนบ้านสันทรายคอง น้อย
นางศรีวรรณ ยะกุล	ด้านเกษตรกรรม การเลี้ยงไส้เดือน โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
นายตาล สักใหญ่	ด้านเกษตรกรรม การเลี้ยงผึ้ง โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย
นายสมนึก เดชโพธิ์	ด้านเกษตรกรรม ธนาкарต้นไม้ โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย
นายวรรัตน์ ไชยยา	ด้านเกษตรกรรม การเลี้ยงกบ และปลาตุ๊ก โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย
นายคมน์นัต ณาสิสพุมพิพงษ์	ด้านเกษตรกรรม ธนาкарต้นไม้ โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย
นายถนอม ใจแก้ว	ด้านเกษตรกรรม ผักสวนครัว อาหารปลอดภัย โรงเรียนบ้านแม่สุ่น น้อย
นายคำปิ่น ยานะ	ด้านเกษตรกรรม การทำสวนส้ม โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย
นายสม ศรีมูล	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย
นางเสาร์คำ ต๊ะมะ	ด้านงานหัตถกรรม การตัดเย็บ โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย
นายประสิทธิ์ วงศ์มหาวรรณ	ด้านงานหัตถกรรม การจักสานไม้กวาด โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย
นางชุมพร วงศ์เกสร	ด้านงานหัตถกรรม การสานซุ้มประตูป่า โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย

นายแก้ว สิงห์คำ	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน (กล้วยสาก) โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นางเป็ง สิตี	ด้านงานหัตถกรรม งานบายศรี งานใบตอง โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นางสนธยา ศรีวิชัย	ด้านงานหัตถกรรม การตัดเย็บ โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นายทา แสนคำ	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นายศรีมูล สุขแก้ว	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน (กล้วยสาก) โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นางทองสุข สมบูรณ์	ด้านงานหัตถกรรม งานศิลปะร่วมสมัย โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นายสอน สุนคำ	ด้านงานหัตถกรรม การจักสานตะกร้า โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นางวรรณ จันทร์ตะนิตย์	ด้านงานพิธีกรรม (ผีอำหม้อหนึ่ง) โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นายอ้วน อินระน๊ะ	ด้านการรักษาโรค การเป่าด้วยมนต์คาถา โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นายมนตรี วงศ์ร้อย	ด้านภูมิปัญญาบ้านโบราณ โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นายบุญ จันทร์ตะนิตย์	ด้านภูมิปัญญา เตาถ่านโบราณ โรงเรียนบ้านแม่สุนน้อย
นายเงิน ปากน้อย	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านหัวนา
นายเผ่า จันตะ	ด้านงานหัตถกรรม ติ่มมิด โรงเรียนบ้านเวียงหวาย
นายถาวร ไชยวงศ์	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนปางสัก
นายบุญรัตน์ จอมขันเงิน	ด้านภูมิปัญญาการฟั่นเทียนต่อชะตา โรงเรียนปางสัก
นางยุพิน สุมณี	ด้านหัตถกรรม เครื่องประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โรงเรียนปางสัก
นางบัวผัน สุจาคำ	ด้านงานอาหาร การทำไส้ั่ว โรงเรียนบ้านม่อนปิ่น
นางรัษฎาทิพย์ ภัทรมนจิธรณี	ด้านการรักษาโรค การทำลูกประคบ โรงเรียนบ้านม่อนปิ่น
นางวันดี ยอดดี	ด้านการรักษาโรค (โรคริดสีดวงทวาร) โรงเรียนบ้านเด่นใหม่
นางคำ ประดับ	ด้านงานหัตถกรรม การทำไม้กวาดดอกหญ้า และไม้กวาดทางมะพร้าว โรงเรียนบ้านเด่นใหม่
นายมูล นันตะ	ด้านงานหัตถกรรม การจักสานของใช้ โรงเรียนบ้านเด่นใหม่
พระครูอุปถัมภ์ ปทุมรัตน์	ด้านพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาขนบธรรมเนียมประเพณี และคำสอน โรงเรียนบ้านสันม่วง
นางบัวถา พันปามุ่น	ด้านเกษตรกรรม การแปรรูปสินค้าทางการเกษตร โรงเรียนบ้านสันม่วง
นายจันทรดี พรธรรมแก้ว	ด้านงานหัตถกรรม การทอผ้าพื้นเมือง โรงเรียนบ้านสันม่วง
นางมาลี ช่วยทอง	ด้านการรักษาโรค โรงเรียนบ้านสันม่วง
นายสมบูรณ์ ศรีสวนแก้ว	ด้านการรักษาโรค ยาสมุนไพรพื้นบ้าน โรงเรียนบ้านดงป่าล้าน
นายสมบูรณ์ ยาศรี	ด้านศิลปวัฒนธรรม ดนตรีพื้นเมือง โรงเรียนบ้านดงป่าล้าน

นางสุพิศ มาจ๊ะ	ด้านเกษตรกรรม การเพาะปลูกสวนหอม โรงเรียนบ้านดงป่าลั่น
นางจันทร์สม ตาใจ	ด้านเกษตรกรรม การเพาะปลูกสวนผัก โรงเรียนบ้านดงป่าลั่น
นางพิติพัฒน์ ธรรมชัย	ด้านภูมิปัญญาพิธีกรรม ศาสนพิธี โรงเรียนบ้านดงป่าลั่น
นายตีบ มาจ๊ะ	ด้านศิลปวัฒนธรรม ดนตรีพื้นเมือง โรงเรียนบ้านดงป่าลั่น
นายบุญมา กุลต๊ะ	ด้านเกษตรกรรม การปลูกผักหวาน โรงเรียนบ้านสันตันเปา
นายคำมุง ปันพรม	ด้านภูมิความรู้พิธีกรรม และศาสนาพิธี โรงเรียนบ้านสันตันเปา
นายสายันต์ ปัญโญ	ด้านการรักษาโรค พืชสมุนไพร โรงเรียนบ้านแม่เช่า
นายขันแก้ว โป่งรักษ์	ด้านงานหัตถกรรม การทำพุ่มโพธิ์เงิน โพธิ์ทอง โรงเรียนบ้านโป่งนก
นายบันลือ โป่งสมปาน	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านโป่งนก
พระครูไพศาลธรรมกิจ	ด้านวรรณกรรม ภาษาล้านนา โรงเรียนบ้านโป่งนก
นายทา แสนคำ	ด้านงานหัตถกรรมงานไม้ โรงเรียนบ้านแม่สุนหลวง
นายดา วงศ์คำ	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านแม่สุนหลวง
นายเหลา กันทะวัง	ด้านการรักษาโรค เป่าด้วยมนต์คาถา โรงเรียนบ้านตันसान
นางคำ กันทะวัง	ด้านการรักษาโรค เป่าด้วยมนต์คาถา โรงเรียนบ้านตันसान
นายผัด หน่อคา	ด้านการรักษาโรค (หมอพื้นเมือง) และงานหัตถกรรมการจักสาน โรงเรียนบ้านแม่คะ
นายบุญปัน ปรีดาร์ตัน	ด้านการรักษาโรค (หมอพื้นเมือง) การทำบายาสั้น โรงเรียนบ้านแม่คะ
นายสงกรานต์ ตรีกุล	ด้านเกษตรกรรม การทำปุ๋ยหมัก โรงเรียนบ้านแม่คะ
นายปัน สลิหล้า	ด้านงานหัตถกรรม การทำไม้กวาดทางมะพร้าว โรงเรียนบ้านแม่คะ
นายบุญปัน ตาวงค์	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านแม่คะ
นายแก้ว แสนตอ	ด้านงานหัตถกรรม การจักสาน โรงเรียนบ้านแม่คะ

ประเพณี/พิธีกรรม/งานเทศกาล

การสู่ขวัญ

ประเพณีตานตุง

สะตวงสะเตาะเคราะห์

๕. ประเพณี/พิธีกรรม/งานเทศกาล

- การเกิด

ประเพณีการเกิดหรือคลอดบุตรในล้านนามีข้อวัตรปฏิบัติที่ต้องยึดถือกันมานาน ข้อวัตรปฏิบัติเหล่านั้นไม่ค่อยจะมีการบันทึกไว้เป็นเอกสาร แต่แท้ที่จริงแล้วเรื่องการเกิดเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับผู้หญิง ข้อยึดถือปฏิบัติของหญิงแม่มาและหลังเกิดในปัจจุบันได้เลือนหายไป แม้ในชนบทที่ห่างไกลก็มีเพียงบางอย่างที่ยังใช้ยังยึดถือกันอยู่ ซึ่งก็เพื่อความอยู่รอดของชีวิตแต่ก็ต้องยอมรับกันว่า ประเพณีการเชื่อถือเหล่านั้นก็ย่อมเหมาะสมกับความต้องการของคนในสมัยนั้น ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีที่เชื่อถือกันมา จะเป็นการเหลือคำ

หรือผีนคิปปูยาตายาย ซึ่งมักทำให้เกิดเรื่องร้ายไม่สบายทั้งกายและใจ เป็นการผิดริต (อ่าน"ฮิต") คือผิดจารีตประเพณีไป การตั้งชื่อ ในอดีตล้านนานิยมการตั้งชื่อตาม วันที่เกิด เช่น เกิดวันจันทร์ ก็ตั้งชื่อ อัจฉน์ หรือ ใจจัน เป็นต้น หรือพ่อแม่จะขอให้พระภิกษุที่วัดเป็นคนตั้งชื่อให้ หรือบางครั้งก็จะขอให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นคนตั้งชื่อให้และจะหาเมื่อจันวันดีหรือวันที่เป็นมงคลตามหลักของการตั้งชื่อในสมัยก่อนนามสกุลไม่มีใช้ หรือว่าบางบ้านมีสกุลอยู่ไม่กี่นามสกุล หรือบางที่ทั้งบ้านมีนามสกุลเดียวกันก็มีการมีชื่อซ้ำกันนี้ทำให้เรียกขานกัน ยากพอสมควร เพราะไม่รู้ว่าจะหมายถึง ใครกันแน่ นับเป็นความฉลาดของคนโบราณที่จะเรียก "สร้อยชื่อ" ต่อท้ายชื่อนั้น เพื่อจำแนกว่าเป็นคนไหน สร้อยชื่อนี้เป็นการเรียกโดยคนใกล้ชิดญาติมิตรเพื่อนฝูง ที่ผู้ถูกเรียกจะพอใจหรือไม่ก็ตาม แต่คนอื่นก็เป็นที่รู้กันว่า คือใคร และสร้อยชื่อนี้ อาจจะสืบทอดการเรียกไปยังลูกยังหลาน นับว่า "สร้อยชื่อ" เป็นมรดก ที่ผู้รับรับไปโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัวสมมติว่าชื่อ "แก้ว" มีอยู่มาก เพื่อการแยกแยะให้ลูกตัว การตั้งสร้อยชื่อ ก็มีการตั้งในลักษณะต่าง ๆ ตั้งตามลักษณะของร่างกายหรือ สุขภาพอนามัย เช่น คนหนึ่งค่อนข้างอ้วนท้วนหนอยก็จะได้สร้อยชื่อว่า "แก้วตุ้ย" อีกคนมีรูปร่างงามสง่า ก็จะได้สร้อยชื่อว่า "แก้วร่างศรี" อีกคนมีจมูกโต ก็จะได้สร้อยชื่อว่า "แก้วดังโม" อีกคนมีนิ้วเกินมา ก็จะได้สร้อยชื่อว่า "แก้วหน่อ" เป็นต้นตั้งตามแหล่งที่อยู่อาศัย เช่น คนชื่อแก้ว มีบ้านอยู่หน้าวัด ก็จะได้สร้อยชื่อว่า "แก้วหน้าวัด" อีกคนอยู่ริมคูน้ำ ก็จะได้สร้อยชื่อว่า "แก้วริมคู" เป็นต้น

การเกิด จะมีการรับขวัญเด็ก และการอยู่เดือน (อยู่ไฟ) ของแม่ที่เพิ่งคลอดทารกให้ครบ ๑ เดือนหลังคลอด โดยจะต้องมีข้อปฏิบัติสำหรับผู้หญิงหลังคลอดคือ "การอยู่เดือน" ที่มีทั้งการรักษาและการป้องกันสุขภาพในระยะยาวของแม่และเด็ก ในช่วงที่อยู่เดือนนี้ห้าม "แม่กำเดือน" ลงเรือนตอนหัวค่ำหรือว่าตอนกลางคืน เพราะว่าผลจากการคลอดหรือว่าร่างกายยังไม่เข้าที่เข้าทาง เรียกว่า "สำห่าง" ทำให้ผิมองเห็นเครื่องในได้ถนัด และให้แม่กำเดือนต้องโพกหัว ใส่เสื้อผ้ามิดชิดอยู่ตลอดเวลา การคลอดและการทำขวัญเด็ก การคลอดลูกนั้น เวลาคลอดจะเรียกว่า "เวลาตกฟาก" ซึ่งตามปกติพ่อแม่เด็กจะจดเวลา วัน เดือน ปี เอาไว้ดูดวงชะตา หลังจากคลอดแล้วแม่เด็กจะต้องอยู่ไฟ คือการย่างตัวให้มดลูกเข้าอู่ เป็นการรักษาพิษบาดแผลให้หายเร็ว การอยู่ไฟนี้จะใช้ขี้เถ้ากับปูนกินหมากผสมกัน ทาบริเวณท้องของแม่เด็ก แล้วนั่งใกล้ๆ กองไฟที่ใส่ฟืนไว้ใช้ไฟลน ขี้เถ้า ใบระนาด ผีวมะกรูด ตากแห้งพันให้ละเอียดโรยในกองไฟให้ควันฟุ้งใส่แม่เด็ก ใช้เวลาประมาณ ๑ - ๓ สัปดาห์ต้องดองอาหารแสลง ให้รับประทานอาหารประเภทผักต่าง ๆ รวมทั้งปลา เนื้อ ไก่ ไข่ ได้ตามปกติ

- การตาย

1. พิธีงานศพ

พิธีงานศพประเพณีคนพื้นเมืองเมื่อมีคนตายจะต้องจัดพิธีงานศพขึ้น เพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่คนตายอย่างสมเกียรติพิธีงานศพของคนพื้นเมืองจะมีการจัดแต่งปราสาทใส่ศพประดับประดาด้วยดอกไม้สดหรือแห้งให้แลดูสวยงาม นับว่าเพื่อเป็นการยกย่องผู้ตายให้ได้ขึ้นไปสู่สวรรค์ชั้นฟ้าปราสาทงานศพจะนิยมใช้ในพิธีงานศพ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นวัฒนธรรมที่รับมาจากเมืองเชียงรุ่งแห่งสิบสองปันนา ซึ่งถือว่าเป็นต้นตระกูลไทแต่ดั้งเดิม รูปแบบของปราสาทงานศพมีด้วยกัน ๒ รูปแบบคือ ปราสาทที่ทำด้วยไม้ซึ่งเป็นวัสดุดั้งเดิมส่วนใหญ่ทำมาจากไม้ฉำฉาเพราะมีน้ำหนักเบาและเวลาเผาจะไหม้ไฟได้ง่ายส่วนอีกรูปแบบหนึ่งจะ

เป็นวิวัฒนาการของปราสาทสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้โดยจะนำไต่เก้าอี้มาประดับในปราสาทเมื่อเวลาเผาศพแล้วก็จะนำไต่เก้าอี้เหล่านั้นไปมอบถวายให้กับวัดเพื่อใช้ในสาธารณประโยชน์ต่อไป

ขั้นตอนการทำพิธีศพของคนในภาคเหนือ้นเมื่อมีคนตายขึ้นทางบ้านโดยลูกหลานหรือญาติพี่น้อง ก็จะรีบไปติดต่อซื้อโลงศพและปราสาททันทีการตั้งศพจะประกอบด้วยโลงศพมีการประดับประดาด้วยไฟสีหรือไฟกระพริบอย่างสวยงามก่อนที่จะนำโลงศพขึ้นบรรจุบนปราสาทจะมีการทำพิธีกรรมทางสงฆ์คือการทานปราสาทเสียก่อนโดยจะนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้ทำพิธีก่อนที่ชาวบ้านและบรรดาลูกหลานของคนตายจะช่วยกันยกโลงศพขึ้นบรรจุบนปราสาท ซึ่งพิธีทานปราสาทมักจะกระทำก่อนวันเผา ๑ วันส่วนใหญ่แล้วจะตั้งสวด ๓ - ๕ วันนิยมตั้งศพไว้ที่บ้าน นิมนต์พระสงฆ์ไปสวดที่บ้าน แต่ปัจจุบันความนิยมดังกล่าวลดลง จะเอาศพไปตั้งไว้ที่วัด การเผาศพจะไม่ได้เผาที่วัด แต่จะนำไปเผาที่สุสาน หรือ ป่าช้า คนพื้นเมืองเรียก ป่าเหี้ยว

พิธีงานศพแถบบ้านรอบนอกจะนิยมจ้างวงดนตรีบรรเลงปี่พาทย์หรือวงสะล้อซอซึง มาเล่นประกอบพิธีศพกันอย่างครึกครื้น การสวดศพส่วนใหญ่แล้วจะตั้งสวด ๓ - ๕ วันนิยมตั้งศพไว้ที่บ้าน นิมนต์พระสงฆ์ไปสวดที่บ้าน แต่ปัจจุบันความนิยมดังกล่าวลดลงจะมีให้เห็นและเหลืออยู่ก็เพียงชาวบ้านที่อยู่ในชนบทที่มีบริเวณบ้านกว้างขวางพอที่จะตั้งปราสาท และทำพิธีศพได้ ส่วนคนในเมืองที่มีบริเวณบ้านคับแคบก็จะเอาศพไปตั้งไว้ที่วัด นอกจากปราสาทที่พบอยู่ในพิธีกรรมงานศพของคนธรรมดาแล้วยังมีปราสาทอีกชนิดหนึ่งที่ใช้บรรจุศพของพระที่มีรณภาพ จะแตกต่างกันในรายละเอียดและทำขึ้นอย่างสวยงามมากกว่าของคนธรรมดา ส่วนใหญ่แล้วจะทำขึ้นเป็นรูปนกหัสติลิงค์ ซึ่งตามตำนานเชื่อว่า นกหัสติลิงค์ เป็นนกในวรรณคดีไทยที่มีพลังกำลังมากเป็น ๕ เท่าของช้าง และเป็นพาหนะของผู้มีบุญ ดังนั้นในพิธีงานศพของพระเถระเราจึงเห็นปราสาทบรรจุศพทำเป็นรูปนกหัสติลิงค์ การประดับประดางานศพของพระดูจะหรูหรามากกว่าของคนทั่วไปโดยเฉพาะระดับเจ้าอาวาส หรือพระที่มีอายุพรรษามาก ๆ หรือเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน ก็จะจัดงานที่ยิ่งใหญ่มากขึ้นสำหรับการจัดงานศพของพระในภาคเหนือจะนิยมเก็บศพของพระไว้จนถึงหน้าแล้งหรือราวเดือนมีนาคมจนถึงเดือนเมษายน สิ่งที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งสำหรับพิธีเผาศพพระนั่นก็คือ พิธีจะจัดอยู่ในบริเวณวัดและจะทำการเผาศพพระในบริเวณนั้นเลย ซึ่งต่างจากของคนทั่วไปที่จะไม่ให้เผาในวัด ในขบวนแห่ศพของคนเมืองยังมีความเชื่อเก่าแก่คือ จะนิยมให้คนถือตุ่มสามหางสพาย่ามใส่ข้าวด้วนและคนหามโคมไฟ ตามความเชื่อของคนล้านนาว่าเป็นการนำทางผู้ตายไปสู่สรวงสรรค์เดินนำหน้าขบวนแห่ศพ การเผาศพ มีสำนวนโบราณว่า “วันศุกร์ไม่ให้เผา วันเสาร์ไม่ให้จี้ (จี้หมายถึงเผา) ดังนั้นจึงไม่นิยมเผาศพในวันอังคาร วันพุธ วันศุกร์ วันเสาร์ วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันวิสาขบูชา วันออกพรรษา วันพระที่ตรงกับวันดับหรือวันสิ้นเดือน

ผู้ที่ตายผิดปกตินอกเรือน (ผีตายโหง) จะไม่นำศพเข้าบ้าน เพราะเกรงว่าจะเกิดเหตุร้ายกับคนอยู่ต้อง นิมนต์พระไปสวดยังที่เกิดเหตุโดยเร็ว และนำไปฝังหรือเผาทันที เช่นเดียวกับผู้ที่ตายนอกบ้านก็ไม่นำศพเข้ามาในบ้านเช่นกัน จะทำพิธีศพนอกรั้วบ้าน โดยก่อเป็นเพิงชั่วคราวเพื่อตั้งศพก่อนนำไปฝังหรือเผา

เมื่อเผาศพผู้ที่ไปร่วมงานที่เดินออกจากป่าช้าจะต้องล้างมือด้วยน้ำส้มป่อย จากนั้นจึงแยกย้ายกลับบ้านและมีการเลี้ยงอาหาร ในวันรุ่งขึ้นจะไปเก็บกระดูกผู้ตายใส่หม้อดิน เอาสตางค์ใส่ลงในหม้อปิดฝานำไปฝัง ณ เชิงตะกอน

2. ประเพณีการเข้ารุกขมูล (เข้ากรรม)

ในช่วงระหว่างตั้งแต่เดือนธันวาคม – มกราคม และกุมภาพันธ์ หรือเดือน ๓-๔ และเดือน ๕ เหนือ ของทุกปี ชาวพุทธเมืองเหนือล้านนาจะนิยมจัดกิจกรรมเข้ากรรมปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์และศรัทธาประชาชน จนถือเป็นประเพณีมาจนกระทั่งตราบถึงปัจจุบัน ประเพณีดังกล่าวนี้ จะเลือกเอาสถานที่ตามวัดวาอาราม เรียกว่า "เข้ากรรมรุกขมูล" และใช้บริเวณสุสานป่าช้า เรียกว่า "ประเพณีเข้าโสสานกรรม" ในพิธีกรรมนี้ พระสงฆ์จะต้องสังวรหรือสำรวมความประพฤติทุกอย่างโดยเคร่งครัด โดยพยายามผ่อนคลายการยึดติดทั้งปวง พร้อมกันนั้นก็ชวนสามเณรและประชาชนไปบำเพ็ญศีลและภาวนา เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ ประเพณีเข้าโสสานกรรม “โสสาน” หรือ “สุสาน” คือป่าช้า ซึ่งเป็นที่ฝังศพหรือเผาศพของคนเมืองเหนือล้านนา การเข้าโสสานคือการไปเข้าพิธีกรรมในป่าช้าโดยได้มีการยึดถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาของพระสงฆ์และ ศรัทธาประชาชนที่ได้ร่วมกันจัดขึ้นมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษของคนเมืองเหนือล้านนาแต่เดิมนั้นการประกอบพิธีฌาปนกิจศพของคนเมืองนั้นจะนิยมการฝังและจะเอาสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวของผู้ตายฝังลงไปด้วย

เราได้มีการรับเอาวัฒนธรรมอินเดียและลังกาเข้ามาประเพณีปฏิบัติโดยเฉพาะในเรื่องของการฌาปนกิจศพคนตายนั้น จะนิยมเผาบนเชิงตะกอนหรือคนเมืองเรียกว่ากองฟอน แต่ขณะเดียวกันก็ยังมีคนไทยบางที่บางแห่ง ได้มีการแบ่งเกณฑ์อายุของคนตายว่า ถ้ามีคนตายที่มีอายุ ๒๐ ปีลงมา จะทำการฌาปนกิจด้วยการฝัง แต่ถ้าหากเกินเลยกว่านี้ ขึ้นไปจะนิยมฌาปนกิจด้วยการเผา ดังนั้นจึงได้มีการแบ่งเขตเนื้อที่ของป่าช้าออกเป็น ๒ เขต คือด้านหนึ่งจะเป็นที่สำหรับเผาและอีกด้วยหนึ่งจะเป็นที่สำหรับฝังศพจุดมุ่งหมายต้องการที่จะให้พระ สงฆ์ได้รู้จักความทุกข์ยากลำบาก ให้เป็นผู้รู้จักช่วยเหลือสังคม โดยเฉพาะได้เป็นผู้นำในด้านการพัฒนา ในสิ่งที่จะเป็นสาธารณประโยชน์ต่อท้องถิ่น อาทิ ถนนหนทาง ศาลาที่พัก สะพาน เป็นต้น ตลอดจนถึงได้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนศรัทธาประชาชนเพื่อให้ได้มีการระลึกถึงมรณาสติที่ทุกคนจะต้องได้พบหรือประสบและจะได้เร่งกระทำความดีในขณะที่ยังมีชีวิตหรือมีลมหายใจอยู่การเตรียมการเข้าโสสานกรรม พระสงฆ์และศรัทธา

ประชาชนจะมีการช่วยกันสร้างกระต๊อบที่อยู่เป็นหลังๆ โดยอยู่ห่างกันประมาณ ๕-๑๐ วา โดยจะจัดสร้างหรือจัดทำเท่ากับจำนวนของพระสงฆ์ที่ได้นิมนต์อยู่ร่วมพิธีกรรมการนิมนต์พระสงฆ์ที่จะมาร่วมพิธีกรรม เจ้าอาวาสที่เป็นเจ้าของพื้นที่ตั้งป่าช้า จะเป็นผู้จัดนิมนต์พระสงฆ์ตามวัดวาอารามต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงให้มาเข้าร่วมพิธีกรรมด้วยกันส่วนระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรมนั้น ก็จะใช้ระยะเวลาตั้งแต่ ๕-๗ วันสำหรับกิจกรรมประจำวันของพระสงฆ์ที่เข้าโสสานกรรมก็就会有มีการไหว้พระสวดมนต์,เทศนาอบรมสั่งสอนประชาชน, การนั่งภาวนารอบกองฟืน, บังสุกุลแม่เมตตา เติมน้ำมัน, การรับทานขัน

๓.ประเพณีปอยล้อ

ประเพณีปอยล้อ เป็นงานปอยหรืองานบุญ ที่จัดขึ้นในการประชุมเพลิงพระภิกษุสงฆ์ที่มรณภาพ ทั้งนี้สาธุศิษย์ทั้งหลายปรารภาร่วมกันจัดงานเพื่อรำลึกถึงบุญคุณและคุณงาม ความดีเพื่อแสดง กตเวทิตาคุณก่อนจะทำการฌาปนกิจสรีระสังขารพระภิกษุรูปนั้น ปอยล้อจะจัดเฉพาะงานศพของเจ้าอาวาส หรือพระภิกษุผู้เจริญพรรษาซึ่ง ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์ต่อสังคมตามควร ในงานมีการเฉลิมฉลองเช่นเดียวกับ งานปอย อื่น ๆ มีการเชิญชวนร่วมกันทำบุญ ถวายสังฆทาน การเลี้ยงภัตตาหารพระสงฆ์ที่มาร่วมพิธี เลี้ยง อาหารแขกต่างบ้าน เปิดโอกาสให้ผู้มีจิตกุศลได้ร่วมกันบริจาคทานกันอย่างทั่วถึงตามกำลัง ศรัทธาส่งที่จะเห็น ได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของปอยล้อก็คือปราสาท (อ่าน"ผาสาด") หรือเมรุขนาดใหญ่ที่ถูกจัดสร้างขึ้นอย่างประณีต วิจิตรพิศดาร เป็นที่สำหรับบรรจุศพของพระภิกษุผู้มรณภาพปราสาทนั้นนิยมทำเป็นรูปนกหัสติลิงค์หรือที่ ชาวบ้านเรียกโดยนิยมนว่านกหัสดี ซึ่งวางไว้บนแม่ตะเฒ่าที่ทำด้วยท่อนซุงอีกทีหนึ่งแล้วลากไปสถานที่ฌาปนกิจ หรือสถานที่กว้างใหญ่เหมาะสมของบ้าน เพื่อทำการกระทำพิธีพระราชาทานเพลิงและถวายเพลิงศพต่อไป

๔. ประเพณีตานตุง

ในภาษาถิ่นล้านนา ตุง หมายถึง “ธง” จุดประสงค์ของการทำตุงในล้านนาก็คือ การทำถวายเป็น พุทธบูชา ชาวล้านนาถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือถวายเพื่อเป็นปัจจัยส่งกุศลให้แก่ตน ไปในชาติหน้า ด้วยความเชื่อที่ว่า เมื่อตายไปแล้วก็จะได้เกาะยัดชายตุงขึ้นสวรรค์พ้นจากขุมนรก วันที่ถวายตุง นั้นนิยมกระทำในวันพญาวันซึ่งเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์

๕. พิธีกรรม เทศกรรม “ธรรมมหาวิบาก”

หากมีใครป่วยหนักเข้าขั้นวิกฤตหรือใกล้ตายพักอยู่ในบ้าน จะมีการตระเตรียมวาระสุดท้ายเพื่อนำไปสู่ การตายดีกันแล้วญาติพี่น้องจะต้องมาเยี่ยมเยียนดูแล ฝ่าพยาบาล ไม่มีการทอดทิ้งให้ห่างหาย มิเช่นนั้นจะ ถือว่าใจแคบ ถูกเพื่อนบ้านตำหนิ ลูกหลานจะนิมนต์พระมาให้ “ธรรมมหาวิบาก” เป็นการเทศน์เกี่ยวกับวิบาก กรรม ยิ่งคนเป็นโรคเรื้อรังได้ฟัง เชื่อกันว่าถ้าพ้นวิบาก โรคจะเหือดหายได้เร็ว แต่ถ้ายังมีวิบากกรรม จะสิ้นใจ ด้วยความสงบ ไม่ทนทุกข์ทรมาน การฟังเทศน์ มีนัยยะเพื่อเตือนสติคนป่วยให้ระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะในบั้นปลายชีวิต จะมีลูกหลานผู้ชายคนหนึ่ง นำขันข้าวตอกดอกไม้ไปท้าววัดในบ้านเพื่อเป็น ตัวแทนผู้ป่วยขอขมาแก้วทั้งสาม หมายถึงขอขมาพระรัตนตรัย แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของคนป่วย อีก อย่างหนึ่ง ตามความเชื่อของคนโบราณ คนที่กำลังจะตาย สติสัมปชัญญะอาจเลอะเลือน ลูกหลานจะช่วย ประคับประคองให้ผู้ใกล้ตายสงบลงได้ ด้วยการน้อมนำให้ระลึกถึงบุญกุศล เป็นพาหนะนำไปสู่สุคติภูมิ

เมื่อคนป่วยกำลังจะจากไป ลูกหลานจะช่วยบอกทางว่า “ขอหื้อคิดหาของกินของท่านเน้อ” หมายถึง ขอให้คิดหาแต่บุญกุศล พระรัตนตรัย หรือกล่าวพุทโธ ๆ จนกระทั่งสิ้นใจ หลังจากผู้ป่วยตายแล้ว ลูกเมียจะ

ร้องไห้ โหยหวนอาลัย เรียกว่า ไหฺหฺย คร่ำครวญ น่ำเวทนา คล้ายพิธีของจีน ว่ากันว่าอาจจะเป็นการให้ระบาย ความโศกเศร้า แสดงความรัก ความกตัญญู บอกกล่าวให้คนอื่นมารู้ มาช่วยเหลือ

๖. เอือนเย็น หรืองานศพของชาวล้านนา

เป็นพิธีกรรมสำคัญ ที่ไม่ใช่แค่เฉพาะคนในครอบครัวของผู้ตายเท่านั้น แต่ทุกคนในชุมชนจะต้องเข้ามา มีส่วนร่วมดูแลช่วยเหลือกัน โดยพิธีกรรมของชาวล้านนาจะมีความผสมผสานความเชื่อทั้งพุทธ ผีพราหมณ์ และไสยศาสตร์ โดยความหมายของคำว่าเอือนเย็นหรือเรือนเย็น คือ บ้านที่มีคนตาย เย็น คือคำสะท้อนว่า มีความเยือกเย็นถึงหัวใจ เพราะการจากไปของบุคคลอันเป็นที่รัก ทำให้เกิดบรรยากาศเงียบเหงาเศร้าสร้อย คล้ายกับมีวิญญาณของผู้ตายล่องลอยอยู่ จึงเกิดเป็น “เอือนเย็น” จับจิตจับใจ จึงต้องจัดงานศพให้กับบ้านที่มี ผู้เสียชีวิตซึ่งหากภายในบ้านนั้นมีผู้ป่วยวิกฤตหรือใกล้ตายพักอยู่ในบ้าน จะมีการเตรียมวาระสุดท้ายเพื่อนำไปสู่ การตายที่ดี ญาติพี่น้องจะต้องมาเยี่ยมเยียนดูแล ฝากพยาบาลไม่มีการทอดทิ้งให้ห่างหาย มิเช่นนั้นจะถือว่า ใจแคบและถูกเพื่อนบ้านตำหนิได้

๗. ปอยข้าวสังข์

ปอยข้าวสังข์ เพื่อเป็นการระลึกถึงบุญคุณความดีงานของผู้เสียชีวิตและบรรพบุรุษ โดยชาวล้านนาจะ ถือเป็นคุณธรรมและถือเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้เสียชีวิต โดยพิธีปอยข้าวสังข์นี้จะมีการจัดข้าวปลา อาหาร สิ่งของที่ผู้เสียชีวิตชอบ เช่น เสื้อผ้า ที่นอน ของใช้ หรือบางคนแม้แต่เครื่องสำอางก็จะใส่ลงไปในบ้าน เล็ก ๆ ที่สร้างขึ้น เรียกว่า เอือนตาน ในงานจะมีการละเล่น ดนตรี ขับขอ รื่นเริงมากกว่าโศกเศร้า เจ้าภาพจะ เลี้ยงอาหารเต็มที่ และจะนิมนต์พระมาบังสุกุล และนำเอือนตานที่เตรียมไว้ถวายพระสงฆ์ แต่จะมีการทำพิธี บูชาคิน โดยเจ้าภาพจะถวายเงินซื้อหรือไถ่เอาของมาเก็บไว้ที่บ้าน ด้วยของส่วนใหญ่ไม่เหมาะกับพระสงฆ์อยู่ แล้ว เว้นเสียแต่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค และเชื่อกันว่าพิธีปอยข้าวสังข์ถือว่าให้ผู้เสียชีวิตได้นำของไปใช้ใน ปรโลก

๘. ชันครู เรียกอีกอย่างว่า ชันตั่ง ชันในที่นี้ อาจเป็น พาน โอ (ขันขนาดใหญ่) ตะกร้า กระบุง กะละมัง ที่ใช้เป็นภาชนะใส่ดอกไม้ ธูป เทียน หมาก พลุและอื่น ๆ เป็น “ชันครู” ซึ่งหมายถึง เครื่องสักการะบูชาครู บาอาจารย์ที่สอนวิชาหรือให้ความรู้

การตั้งขันครู

ขันครูมี ๒ อย่าง คือ ขันครูชั่วคราว และขันครูถาวรขันครูชั่วคราว คือขันตั้งในพิธีมงคล เช่น พิธีลงเสาเอก ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน สู่ขวัญ หรือทำขวัญนา จะเป็นงานอวมงคลก็ได้ เช่น งานศพ เป็นต้น ขันครูชั่วคราวนี้จะมีการลาขันเมื่อเสร็จงาน เรียกว่า “ปลดขันตั้ง” ซึ่งเป็นคำล้อเลียนของชาวล้านนา โดยเฉพาะในวงสุรา หมายถึงการนำเงินค่าครูไปใช้จ่ายขันครูถาวร เป็นเครื่องสักการะซึ่งวางบูชาไว้ตลอดทั้งปี ใช้สำหรับผู้ต้องการจะเล่าเรียนวิชาศิลปะ คาถาอาคม โดยผู้ที่เรียนให้ทำพานครู ๑ พาน แล้วทำพิธีเลี้ยงครู ยกขันครูตั้งเครื่องพิธีกรรม น้ำดื่มและดอกไม้ ตามแต่ละสำนักกำหนด แล้วนำไปบูชา บางครั้งอาจใช้กายาร่วมด้วยขันครูแบบถาวรนี้จะเปลี่ยนได้เพียงปีละครั้ง ตามกำหนดของแต่ละสถานที่ เช่น วันพญาวัน (วันเถลิงศก) ในช่วงสงกรานต์ เป็นต้น

ขันครูถาวรยังมีอีก ๒ ประเภท

๑. ขันน้อย แบ่งเป็น ชั้น ๕ ชั้น ๘ ชั้น ๑๒ ชั้น ๑๖ ชั้น ๒๔ ชั้น ๒๘ และชั้น ๓๒
 - ชั้น ๕ หมายถึง ขันศีล ๕ เป็นขันเบญจศีลหรือศีล ๕
 - ชั้น ๘ หมายถึง ขันศีล ๘ เป็นขันอุโบสถศีลหรือศีล ๘
 - ชั้น ๑๒ หมายถึง ขันพ่อครู เป็นขันของผู้เป็นครูอาจารย์ลำดับขั้นต้น
 - ชั้น ๑๖ หมายถึง ขันครูบูชาพระเจ้า ๑๖ พระองค์
 - ชั้น ๒๔ หมายถึง ขันพ่อครูลำดับที่สอง เป็นขันของผู้เป็นครูอาจารย์ลำดับขั้นสูงกว่าขั้นต้น
 - ชั้น ๒๘ หมายถึง ขันครูบูชาพระเจ้า ๒๘ พระองค์
 - ชั้น ๓๒ หมายถึง ขันพ่อครูลำดับที่สอง เป็นขันของผู้เป็นครูอาจารย์ลำดับขั้นสูง สูงกว่าชั้น ๑๒

ชั้น ๓๒ นี้ เป็นขันครูใหญ่ให้ไว้เทวดาทั้งสามโลก และอีกนัยหนึ่งคือ ขันอาการ ๓๒ หมายถึง รูปขันธทั้ง ๓๒ ประการ

๒. ขันหลวง แบ่งเป็น ชั้น ๑๐๘ ชั้น ๑๐๙ ชั้น ๒๒๗ และชั้น ๑๐๐๐

- ชั้น ๑๐๘ ๑๐๙ หมายถึง ขันครูเครื่องใหญ่ เป็นอาจารย์ผู้มีวิชาอาคมแกร่งกล้า ระดับบรมครูระดับผู้อาวุโส ขึ้นพระสงฆ์ที่มีวิชาแก่กล้า ขึ้นเจ้าเมืองหรือพระมหากษัตริย์

ขันตั้ง ระดับนี้ประกอบด้วยพานที่มีเครื่องคารวะ คือ หมากสาย ๑๓๐ สาย หมากขด ๑๐๘ ขด กรวยหมากพลู ๑๐๘ กรวย กรวยดอกไม้ธูปเทียน ๑๐๘ กรวย ผ้าขาวผ้าแดงอย่างละ ๑ วา ๑ ศอก ๑ คืบ เปี้ย ๑๐๘ เงิน ๑๐๘ บาท เหล้า ๑ หมื่น (๑๐ ขวด) มะพร้าว ๑ ทะลาย กล้วย ๑ เครือ ข้าวสาร ๑ ถัง ข้าวเปลือก ๑ ถัง อ้อย ๑ ลำ หน่อกล้วย หน่ออ้อย หน่อเผือกมัน อย่างละ ๑ หน่อ ถั่วดำ ถั่วแดง งาดำ อย่างละ ๑ กลัก

- ขันเครื่อง ๑๐๐๐ ใช้สำหรับงานต่อเศียรพระ ต่อยอดพระเจดีย์ ต่อยอดปราสาทหรือคุ่มวัง ขันตั้งนี้จะประกอบด้วยพานที่มีเครื่องคารวะ คือ กรวยดอกไม้ ๑๐๐๐ กรวยหมากพลู ๑๐๐๐ เปี้ย ๑๐๐๐ ข้าวสาร ๑ หมื่น ข้าวเปลือก ๑ แส่น หมากแห้งที่ร้อยเป็นสาย ๓๒ สาย เทียนแท่งละบาท และแท่งละเพ็อง ผ้าขาวผ้าแดงอย่างละพับ มะพร้าว ๑ ผล กล้วย ๑ หวี และ เงิน ๑๐๘ บาท ขันครู

เป็นเสมือนตัวแทนครู เพื่อตั้งบูชาไว้ อัญเชิญครูบาอาจารย์มาสถิตอยู่ เพื่อใช้เพิ่มพลังวิชา ทั้งยังปกป้องรักษาตัวผู้เป็นศิษย์อีกด้วย ถ้าไม่มีชั้นครูจะทำให้การประกอบพิธีต่าง ๆ ไม่สำเร็จ จะเกิดอาถรรพ์ ชีต หากใช้อาคมเกินตัวอาจจะทำให้ของเข้าตัวถึงตายได้ แต่ถ้ามีชั้นครูแล้วรักษาไม่ดีของก็เข้าตัวได้เช่นกัน ชั้นครูต้องตั้งไว้ที่สูงสุดของบ้านที่พักอาศัย ห้ามไว้ในที่ต่ำ หากจะโยกย้ายชั้นครูต้องห่อผ้าขาวก่อนทุกครั้ง

การถวายชั้นครู

- การเจ็บป่วย

๑. การเป่ารักษาโรค

หมอเป่าเป็นหมอที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเวลาเจ็บป่วยที่มีอาการเป็นแผล หรือเป็นโรคผิวหนังอักเสบที่เป็นหนองเรื้อรัง งามั่วด คางทูม ในสมัยที่ยังไม่มียารักษาโรคก็มักจะไปหาหมอเป่าในบ้าน เพื่อทำการรักษาอาการที่เป็นอยู่ให้หาย แต่ปัจจุบันก็ยังมียาชาวบ้านที่เวลาเจ็บตา ข้อมเท้าเคล็ด หรือกระดูกหักก็จะไปให้หมอเป่าเพื่อรักษาอาการแต่ก็ทำให้อาการที่เป็นอยู่หายได้ และหากหายจากอาการเจ็บป่วยดังกล่าวแล้วก็จะนำดอกไม้ไปขอขมาคารวะ ดำหัวหมอเป่า การเป่าของหมอนั้นจะมีวิธีการรักษาด้วยการเป่าต่าง ๆ กันไป ส่วนประกอบที่ใช้และพบบ่อยคือ ปูนกินหมาก เคี้ยวกระเทียมแล้วเป่า เคี้ยวหมากเป่า เคี้ยวใบไม้บางชนิดเป่า เป็นต้น

๒. ผีหม้อหนึ่ง การลงผีหม้อหนึ่ง จะใช้ขันตั้งเพียง ๒๔ บาท ดอกไม้ รูปเทียนอีก ๒๔ ชุดใส่ลงไปในกระดิ่ง ซึ่งบรรจุข้าวสาร หลัง จากที่ผู้นำพิธีได้จุดรูปเทียนเพื่อเรียกวิญญาณของปู่ย่า ย่าดำ ซึ่งเป็นผีที่จะต้องเข้ามาสิงในหม้อหนึ่งแล้ว ชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีก็จะถามไถ่ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น สาเหตุที่ตนเองมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยเนื่องจากอะไร หลังจากนั้น ปู่ย่าดำก็จะตอบโดยการใช้แขนหม้อหนึ่งขีดเขียนลงไป ในกระดิ่งซึ่งมีข้าวสารเป็นรูปต่าง ๆ เมื่อชาวบ้านทราบถึง สาเหตุแล้วก็จะกลับไปแก้ไขตามที่ผีหม้อหนึ่งบอกไว้สำหรับ การแก้ไขนั้นผู้นำพิธีจะให้สั้มป่อยเอาไปแช่น้ำให้คนป่วยอาบ บางคนเมื่อแก้ไขแล้วอาการป่วยดีขึ้นก็จะกลับมาตอบแทน ในช่วงเข้าพรรษาจะไม่นิยมนลงผีหม้อหนึ่ง ทั้งนี้ชาวบ้านเชื่อว่าผีหม้อหนึ่งมีอยู่ทุกบ้านในอดีตก่อนจะเดินทางไกล หรือไปหาของป่าผู้ที่จะเดินทางหรือไปหาของป่าจะนำ ข้าวตอกดอกไม้ บอกกล่าวแก่ผีหม้อหนึ่งที่สามเส้าของเตา หรือ บางคนก็จะเอามือป้ายเศษเขม่าสีดำที่ติดอยู่กันหม้อมาแตะหน้าผาเป็นจุดสีดำ การนั่งทางใน ทรงเจ้า

๓. การนั่งผ้า พ่อหมอนำเสื้อผ้าของผู้ป่วยไปนั่งทางในดู เพื่อตรวจหาสาเหตุการเจ็บป่วยรวมทั้ง ชี้แนะแนวทางแก้ไขต่าง ๆ เช่น ผู้ป่วยไปลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ไหนมาแล้วจะต้องดำเนินการแก้เคล็ดดังกล่าวด้วยวิธีอะไร บ้าง เช่น ให้ไปสงเคราะห์สิ่งกีดขวาง เช่น ไหว้บูชา รตนน้ำมันต์ จากร่างทรง เป็นต้น

การทำพิธีส่อนขวัญ พิธีทางความเชื่อที่มักจะเกิดขึ้นเมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยทางใจจะด้วยการประสบอุบัติเหตุก็ดี หรืออาการเจ็บป่วยก็ตาม โดยพิธีนี้มีความเชื่อว่า เมื่อบุคคลใดเกิดเรื่องราวดังกล่าวขึ้นจะทำให้ขวัญหนีดีฝ่อ หายป่วยแล้วก็จะมีการชิมเศร้า ไม่สดชื่น ไม่แจ่มใสเหมือนคนปกติ จึงทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่มักจะทำพิธีขึ้นขึ้นเพื่อเป็นการนำขวัญและกำลังใจของคน ๆ นั้นกลับมา คำว่า ส่อน มีความหมายว่า การตกหรือช้อน นั่นคือการช้อนเอาขวัญกลับมาตามที่ตั้งต่าง ๆ ที่คนป่วยไม่ว่าจะเป็นที่ไหน ให้คืนกลับมายังตัวคนเจ็บป่วยเช่นเดิม สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีนี้จะมี สวิง หมากพลู บุหรี่ ข้าวเหนียวหนึ่งปั้นและไข่ต้มสุกหนึ่งฟอง ข้าวต้ม ฝ้ายที่ใช้สำหรับผูกแขน ของหวาน ดอกไม้และเสื้อผ้าของผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย

๔. พิธีฮ้องขวัญ หมายถึง พิธีเรียกขวัญให้กลับคืนสู่ร่างเดิม พิธีฮ้องขวัญเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องขวัญกับศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ พิธีฮ้องขวัญจะทำในโอกาสที่ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีเหตุต้องจากบ้านไปไกล มีความเจ็บป่วยและเกิดอุบัติเหตุ หรือในกรณีที่มีบุคคลสำคัญมาเยี่ยมเยือนบ้านเมือง พิธีกรรมฮ้องขวัญของคนเมืองมักปฏิบัติร่วมกับพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ (ส่งเคราะห์) และพิธีสืบชะตา โดยจะมีปฏิบัติต่อเนื่องกัน โดยเริ่มจากการสะเดาะเคราะห์ การสืบชะตาและการเรียกขวัญ

สะตวงสะเดาะเคราะห์

พิธีฮ้องขวัญ

๕. ประเพณีสืบชะตา ตามเทียนต่อชะตา ตั้งธรรมหลวง

ประเพณีสืบชะตา หรือสืบชาตา เป็นพิธีกรรมที่ชาวล้านนานิยมทำในโอกาสต่าง ๆ เพื่อต่อดวงชะตาหรือต่ออายุให้ยืนยาว มุ่งหวังมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความเจริญรุ่งเรือง และเพื่อความเป็นสิริมงคล พิธีสืบชะตาเป็นพิธีใหญ่ที่ต้องอาศัยคน และเครื่องประกอบพิธีจำนวนมากพิธีหนึ่งชาวบ้านอาจทำพิธีนี้โดยเฉพาะหรือจัดร่วมกับพิธีอื่น ๆ ก็ได้ และอาจจัดขึ้นเพื่อสืบชะตาให้แก่คนทั้งหมู่บ้านหรือภิกษุ หรือบ้าน เมือง แม้กระทั่งช้างหรือเหมืองฝายก็ได้ แต่ต้องจัดขึ้นเพื่อสืบชะตาส่งหนึ่งสิ่งใดเพียงอย่างเดียว การสืบชะตาแต่ละสิ่งอาจมีพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไปบ้าง ซึ่งประเพณีการสืบชะตาแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อในศาสนาพุทธ ฮินดู หรือพราหมณ์ และเรื่องผีสงเทวดาประเพณีสืบชะตาไม่เพียงปรากฏแพร่หลายในภาคเหนือของไทยเท่านั้น แต่ยังพบได้ในสังคมของคนไทยใหญ่ ยอง และเงินบริเวณรัฐฉานของพม่า รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ละว้าในตอนเหนือของไทยด้วยตำนานที่มาของความเชื่อเรื่องการสืบชะตา ปรากฏในคัมภีร์สืบชะตาที่กล่าวถึง พระสารีบุตรเถระ อัครสาวกของพระพุทธเจ้า และมีสามเณรองค์หนึ่งชื่อ ดิสสะ อายุ ๗ ปี มาบวชเรียนกับท่านเป็นเวลาหนึ่งปี วันหนึ่งพระสารีบุตรสังเกตเห็นลักษณะของสามเณรว่าจะมีอายุได้อีก ๗ วันเท่านั้น ตามตำราหมอดูและตำราดูลักษณะ ท่านจึงเรียกสามเณรมาบอกความจริง และให้กลับไปร่ำลาพ่อแม่ และญาติ สามเณรเศร้าโศกเสียใจมาก และเดินทางกลับบ้านด้วยดวงหน้าที่หม่นหมอง ระหว่างทางไปพบปลาใหญ่ในสระน้ำที่กำลังแห้งเหือด และได้โปรดสัตว์คือ ปลาเหล่านั้นให้พ้นจากความตาย โดยซ่อนปลาทั้งหมดไปไว้ในบาตรของตน และนำไปปล่อยที่แม่น้ำใหญ่ ระหว่างทางพบแก่งลูกแร้วของนายพราน สามเณรก็ปล่อยแก่งอีกเมื่อเดินทางถึงบ้านจึงบอกเรื่องที่ตนจะตายแก่พ่อแม่ ทุกคนต่าง

สงสารสามเณรยิ่งนัก และได้เพียงแต่คอยเวลาที่สามเณรจะมรณภาพ แต่จนล่วงกำหนดไป ๗ วัน สามเณรก็ยังไม่ตาย และกลับมีผิวพรรณผ่องใสยิ่งขึ้น พ่อจึงให้สามเณรกลับไปหาพระสารีบุตร ซึ่งท่านประหลาดใจถึงกับจะเผาดำราทัง สามเณรจึงกราบเรียนเรื่องการโปรดสัตว์ทั้งปลา และแก่ง การกระทำเพื่อยืดชีวิตสัตว์เหล่านั้นจึงเป็นบุญกรรมที่เป็นพลังให้พ้นจากความตายได้ ด้วยอำนาจนี้เองทำให้คนล้านนาจึงนิยมการสืบชะตา

พิธีสืบชะตาเดิมนั้นเป็นเพียงพิธีที่ต่ออายุให้เฉพาะคนเท่านั้น ในส่วนบ้าน หรือเมืองนั้นจะเรียกว่า ส่งเคราะห์บ้าน ส่งเคราะห์เมือง หรือบูชาบ้าน บูชาเมือง ต่อมาภายหลังได้เรียกพิธีดังกล่าวเป็น “พิธีบูชาสืบชะตาเมือง” ต่อมากำว่า “บูชา” ได้หายไป จึงคงเหลือแค่คำว่า “พิธีสืบชะตาเมือง” และผู้ที่จะประกอบพิธีสืบชะตาไม่ว่าจะของคน บ้าน หรือเมือง แต่เดิมคือ ขวาวาสผู้ที่มีความรู้ เป็นที่เคารพนับถือของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ หรือ อาจารย์วัดเท่านั้น พระสงฆ์ไม่ได้เข้ามาบพบาทในพิธีกรรมดังกล่าว ต่อมาพระสงฆ์ได้เข้ามาบพบาทในพิธีกรรมดังกล่าวมากขึ้น และผู้คนทั่วไปเห็นว่าการที่มีพระสงฆ์เข้ามาร่วมในพิธีสืบชะตาทำให้ดูมีความศักดิ์สิทธิ์ เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น จึงกลายเป็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีดังกล่าว ดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

การสืบชะตา มักทำในท้องโถง ถ้าทำกับกลุ่มคนจำนวนมากจะใช้สถานที่กว้างขึ้น เช่น ภายในวิหารวัด หรือสร้างปะรำพิธีขึ้นเป็นพิเศษ ส่วนประกอบสำคัญมีขี้ผึ้งที่ทำจากไม้ยาวสามท่อนที่ผูกปลายบนรวมกันเป็นรูปกระโถม บนท่อนไม้มีกล้วยอ้อยผูกติดไว้บนยอดกระโถมมีดอกไม้ธูปเทียน และอื่นๆ ซึ่งอาจแตกต่างกันบ้างตามท้องถิ่นและตามตำราของผู้ประกอบพิธี นอกจากนี้มีสวดทรงประจำตัวผู้เข้าพิธีด้วย เจ้าพิธีเป็นผู้ดำเนินขั้นตอนด้วยการว่าคาถาหลายบท และบางครั้งให้ผู้เข้าพิธีทำตามคำสั่งด้วย เช่น นำด้ายสายสิญจน์ที่แขวนลงมาจากกระโถมเคียนรอบศีรษะ เป็นต้น ถ้าทำกับคนจำนวนมากจะมีด้ายสายสิญจน์โยงไปทั่วบริเวณและแขวนด้ายลงให้ผู้เข้าพิธีนำไปวนรอบศีรษะของตนเป็นคนๆ ผู้ประกอบพิธีมีทั้งที่เป็นพระภิกษุ และคฤหัสถ์ที่เคยบวชเป็นภิกษุแล้ว

๖. การรักษาโรคด้วยสมุนไพร ยาฝนยาต้ม

ยาฝน คือ สมุนไพรที่ใช้รักษาโรคด้วยวิธีการนำตัวยามาฝนกับน้ำกระสายแล้วให้ผู้ป่วยดื่ม ทาบริเวณที่มีอาการ ยาฝนที่ใช้รักษาโรคมักจะเรียกว่า ยาแก้ เช่น ยาฝนแก้กินผดผาผิต ยาฝนแก้ตุ่มแก้คัน ยาฝนแก้สันนิบาต ยาฝนแก้ขาง ยาฝนแก้ฝี ยาฝนแก้ไอสุกไอเส ยาฝนแก้มะเอ็งคุด ยาฝนแก้ลมบ้าหมู ยาฝนแก้เนื้อ ยาฝน

แก้ห้ามฮาก (อาเจียน) ยาฝนตัดฮากसान ยาฝนแก้ไข้ ยาฝนแก้มะโหก ยาฝนแก้ถอนพิษ เป็นต้น ยาฝนแต่ละปาก (ตำรับ) จะมีตัวยามากน้อยตามกัน ดังตัวยากแก้ห้าต้น ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด คือ หญ้าหนูป่อย เถาแดงเถื่อน หนาดคำ จุ่งจะลิง และติงหั่ว ในอดีตชาวล้านนามักจะมียาฝนไว้ประจำบ้านหรือติดตัวไปตามที่ต่าง ๆ หากมีผู้ป่วยฉุกเฉินสามารถฝนยารักษาได้ทันท่วงที เรียกว่า ยาแก้ทันใจ

ส่วน การฮิบยาต้ม เป็นการต้มเพื่อให้ได้ตัวยาสุมไพรใช้ดื่มรักษาโรค เช่น แก้ปวดหลัง ปวดเอว บำรุงร่างกาย เพิ่มพลัง เป็นต้น ยาต้มบางปาก (ตำรับ) ก็ใช้ตัวยาสด บางปากก็ใช้ตัวยาแห้ง แต่ละปากจะมีตัวยาต่างกัน

๗. การย่ำขาง

ย่ำขาง เป็นวิธีการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บแบบพื้นบ้านล้านนาอีกประเภทหนึ่ง โดยมากใช้สำหรับบำบัดรักษาอาการเจ็บปวดตามร่างกาย โดยใช้เท้าชุปน้ำยา (น้ำโพลหรือน้ำมันงา) แล้วไปย่ำลงบนขางที่เผาไฟจนร้อนแดง แล้วจึงไปย่ำบนร่างกายหรืออวัยวะของผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บปวด พร้อมทั้งเสกคาถาอาคมกำกับด้วย ในอดีตหมอเมืองจะใช้เท้ารักษาส่วนต่างๆ ของร่างกายรวมทั้งศีรษะด้วย แต่ต่อมามีการปรับเปลี่ยนเป็นใช้มือหรือลูกประคบขนาดในส่วนของศีรษะแทน ส่วนอื่นๆ ของร่างกายยังคงใช้เท้าย่ำเหมือนเดิม หมอเมืองที่รักษาด้วยการย่ำขาง เรียกว่า “หมอย่ำขาง”

คำว่า “ขาง” เป็นโลหะเหล็กผสมพลวงที่นำไปหล่อเป็นใบขาง (ผาลโกล สำหรับใช้ไถนา ขนาดประมาณ ๘ x ๖ นิ้ว ปลายแหลม) เนื่องจากขางเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการไถนาใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เชื่อกันว่ามีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ เพราะสามารถไถนาปลูกข้าวเลี้ยงคนทั้งโลกได้ อีกทั้งมีคุณสมบัติไม่เป็นสนิมง่าย และในตัวขางมีแร่ธาตุบางชนิดที่เป็นตัวยาสามารถใช้รักษาโรคได้ ในสมัยก่อนหากเด็กมีอาการเจ็บปากเจ็บลิ้นจะนำขางที่เผาแล้วไปแช่น้ำให้เด็กดื่ม ทำให้อาการเจ็บป่วยนั้นหายได้ หมอเมืองบางคนเชื่อว่าความร้อนจากขางจะทะลุทะลวงเข้าไปในร่างกายผู้ป่วยได้ลึกกว่าการใช้โลหะอย่างอื่น

๘. ปี้ขาง คือ การเป่าหรือการพ่นน้ำยา (น้ำโพลหรือน้ำมันงา) ลงบนขางที่เผาจนร้อนแดง ทำให้ไอน้ำพุ่งไปประทะกับร่างกายผู้ป่วย บริเวณที่มีอาการเจ็บปวด

๙. จู๋ขาง คือ การเอาห่อยาสมุนไพรชุปน้ำยา (น้ำโพลหรือน้ำมันงา) มาวางบนขางแล้วเอาไปประคบบริเวณร่างกายผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บปวด

๑๐. การเข้าทรง เป็นพิธีกรรมในการวินิจฉัยโรค เพื่อทำนายสาเหตุการเจ็บป่วย/รักษา/แนะนำแนวทางการแก้ปัญหาให้มีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจด้วยการเชิญเจ้า/สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเข้าสิงร่างกาย

๑๑. การประคบตัว คือ กรรมวิธีการรักษาตัวอย่างหนึ่ง โดยใช้ลูกประคบ ประคบตามมือเท้าท้องน้อย

บริเวณหัวเหน่า เต้านม ช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อย และช่วยให้มดลูกกลับเข้าอู่เร็วขึ้น วิธีทำลูกประคบ ใช้ โพล ว่านนางคำ ขมิ้นอ้อย ใบมะขาม ใบส้มป่อย ตำเคล้ากับเกลือ ห่อผ้าขาว จุ่มน้ำที่เหลือจากการเข้ากระโจม นอกจากนั้นแล้วน้ำที่เหลือจากการเข้ากระโจมก็ดี น้ำที่เหลือจากการประคบก็ดี สามารถนำมาใช้อาบได้อีกด้วย

- การบวช

๑. บวชจุ่งศพ เมื่อมีพ่อแม่ญาติพี่น้องเสียชีวิต ลูกหลานที่เป็นชายจะบวชเณรหน้าศพแล้วจุ่งศพไปสู่ป่าช้าเพื่อมาปนกิจ แล้วกลับมาอยู่อยู่วัด ๓ - ๗ วันใช้เวลาที่บวชนี้บำเพ็ญศีลภาวนา แล้วกรวดน้ำอุทิศบุญกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไป

๒. การบวช เพื่อทดแทนคุณบิดา มารดา หรือบวชเบญจเพส

ชาวล้านนานิยมให้บุตรชายบวชเป็นสามเณรตั้งแต่อายุน้อย เพราะถือว่ายังบริสุทธิ์ไม่ผ่านเรื่องทางโลกมา เด็ก ๆ จะได้รับการฝึกฝนวิชาความรู้ต่าง ๆ ด้วยวัดเป็นศูนย์รวมวิชาการทุกอย่าง เช่น วิชาการแพทย์ การช่าง การสังคม และการศึกษา เป็นต้น เมื่อลูกได้เข้าศึกษาเล่าเรียนจะเป็นผู้มีความรู้ เมื่อสึกมาแล้วสามารถเชิดหน้าชูตาของวงศ์ตระกูลได้ ผู้ที่บวชตั้งแต่เด็กว่า “ลูกแก้ว” การบวชลูกแก้ว คือ การบวชเณรของชาวล้านนา ประเพณีนี้ถือว่าเป็นงานที่ใหญ่มากสมควรจึงเรียกอีกอย่างว่า พอยน้อย (ออกเสียงว่าปอยหน้อย) ในล้านนามีรูปแบบการบวชอยู่ ๒ อย่าง การบรรพชาบวชเณรนั้น นิยมเรียกว่า บวชพระ หรือ บวชลูกแก้ว ส่วนการอุปสมบทหรือบวชเป็นพระภิกษุ นั้นเรียกว่า บวชเป็กข์ หรือ เป็กข์ตุ้ ซึ่งคำเรียก เณร ทางล้านนา นิยมเรียกว่า พระ ส่วนภิกษุ นั้นเรียกว่า ตู้เจ้า

การได้เป็นเจ้าภาพบวชเด็ก เจ้าภาพบวชได้บุญมาก ก่อนที่จะมีการบวชเป็นสามเณรได้นั้น ต้องเริ่มจากการให้เด็กไปอยู่ในวัดเรียกว่า โขยมเสียก่อน สมัยก่อนโขยมใช้เรียก ข้าพระภิกษุ ข้าวัด ข้าพระพุทธรูป มีทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และเด็ก ต่อมาเมื่อเลิกการมีข้าวัดแล้ว โขยมที่เป็นผู้ใหญ่จึงหมดไป ปัจจุบันเรียกเด็กที่พ่อแม่จะนำไปฝากกับพระภิกษุว่า “โขยม” ที่วัด หรือเด็กวัดนั่นเอง เด็กเหล่านี้มีหน้าที่รับใช้พระภิกษุสามเณร และพระภิกษุจะสั่งสอนอบรมให้การศึกษาแก่เด็กนั้นเป็นการตอบแทน เมื่อเข้าเป็นโขยมได้ประมาณ ๓ - ๔ ปี จึงบวชเป็นสามเณรได้ เมื่อเป็นโขยมได้หลายปี เด็กสามารถอ่านเขียนหนังสือภาษาพื้นเมือง ท่องคำขอบวชได้แล้วเจ้าอาวาสจะแจ้งให้พ่อแม่รู้ว่าเด็กควรจะบวชเณรได้ จากนั้นจะหาฤกษ์หาวันบวชให้ มีความเชื่อว่าพี่น้องพ่อแม่เดียวกันห้ามบวชพร้อมกันเมื่อใกล้ถึงวันบวชพ่อแม่หรือญาติจะบอกบุญกับญาติพี่น้องที่อยู่ต่างบ้าน มีขัน คือ พานใส่ดอกไม้ธูปเทียน และผ้าสบงหรือผ้าจีวรวางบนพานแล้วอุ้มไปบอกบุญ ครั้นถึงวันดา (วันสุกดิบ)

ญาติ ๆ จะช่วยกันเตรียมแต่งดาเครื่องไทยทานและอาหารที่จะถวายพระ จากนั้นจัดขบวนฆ้องกลองไปรับโยมที่วัด โยมแต่งตัวเหมือนเจ้าชาย แล้วจะเรียกกันว่า “ลูกแก้ว” ขึ้นมาก่อนบวช เมื่อเป็นลูกแก้วแล้วจะได้รับการประคบประหงมแม้แต่ดินก็ไม่ให้เหยียบ ไปทางไหนจะมีคนอุ้มไปตลอด จากนั้นคนอุ้มก็อุ้มลูกแก้ว ขึ้นมาแพะที่บ้านเจ้าภาพ เมื่อมาถึงเชิงบันไดจะมีคนคอยตักน้ำล้างเท้าให้ แล้วอุ้มขึ้นไปพักผ่อนบนเรือน จากนั้นเป็นพิธีเรียกขวัญลูกแก้ว หากที่บ้านมีซอฉลองจะอุ้มลูกแก้วขึ้นไปบนผามข้างซอ ซอจะผูกมือเรียกขวัญอีกครั้งหนึ่งหลังจากนั้นจึงเป็นการปักเลี้ยงอาหารแก่ผู้มาร่วมงานเมื่อรับประทานอาหารกลางวันกันเรียบร้อยแล้ว

แล้ว ลูกแก้วจะถูกแต่งหน้าแต่งตัวอีกครั้งหนึ่งแล้วอุ้มขึ้นหลังม้าแห่ลูกแก้วไปแอ่ว คือไปเยี่ยมญาติผู้ใหญ่หรือชาวบ้านที่มียศศักดิ์มีหน้ามีตา เมื่อถึงบ้านท่านเหล่านั้นแล้วจะอุ้มลูกแก้วและขันผูกข้อมือขึ้นบนเรือน เจ้าของบ้านจะถือเป็นเกียรติและบุญอย่างยิ่งที่ลูกแก้วเข้าบ้านขึ้นเรือน ท่านจะให้พรผูกข้อมือ และใส่เงินทองลงไปในขันผูกข้อมือด้วย พิธีบวชจะทำการกันตั้งแต่รุ่งเช้าก่อนฟ้าสาง เมื่อบวชเสร็จก็เป็นเวลารุ่งอรุณพอดี เจ้าภาพจะจัดถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นอันเสร็จ

พิธี หลังจากนั้นพ่อแม่ญาติพี่น้องจะรวมกันอีกครั้งหนึ่งเพื่อถวายข้าวของต่าง ๆ ที่ผู้ร่วมทำบุญรวมถึงปัจจัยเงินทองต่าง ๆ ให้แก่สามเณร สามเณรที่บวชใหม่จะต้องอยู่กรรม คือบำเพ็ญศีลภาวนาในวิหารเป็นเวลา ๓ วัน หรือ ๗ วัน ก่อนนอนทุกคืนเณรใหม่จะนั่งภาวนานับประจำ ๑๐๘ จบ แล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และอุทิศบุญอันเกิดจากการบวชให้กับพ่อแม่ของตน

๓. การบวชเป็นผ้า

ชาว ขายบางคนเมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้วปฏิบัติตามพระธรรมวินัยทั้งหมดไม่ได้ก็จะลาสิกขาแล้วบวชเป็นผ้าขาว หรือบางคนเมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้วเบื่อในชีวิตฆราวาส จึงบวชเป็นผ้าขาว เพราะมีวัตรปฏิบัติได้ง่ายกว่าบวชพระ เมื่อบวชถือศีล ๘ แล้วอาศัยอยู่ในวัด มีบริวารคล้ายกับพระสงฆ์ เพียงแต่ใช้ผ้าขาวนุ่งห่มขาวเท่านั้น หากมีวัตรปฏิบัติชอบก็เป็นที่น่าถือของชาวบ้าน

- การสู่ขวัญ

สู่ขวัญ หรือ “สู่ขวัญ” หมายถึงพิธีเลี้ยงอาหารแก่ขวัญ ซึ่งการสู่ขวัญของชาวล้านนา คือพิธีกรรมที่ตรงกับการเรียกขวัญของคนในไทยภาคกลาง และมีข้อปลีกย่อยที่ต่างกันไม่มากนัก การสู่ขวัญนี้อาจเรียกว่า “สู่เข้าเอาขวัน” เรียกขวัน (อ่าน “เฮียขวัน”) หรือ ร้องขวัน (อ่าน “ฮ้อง ขวัน”) คือ ป้อนอาหารเพื่อเชิญขวัญให้คืนสู่ตนตัวของบุคคลซึ่งป่วยเรื้อรังมีเหตุเสียใจ หรือหมดกำลังใจอย่างรุนแรง หรือเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ใหม่ โดยกล่าวกันว่าขวัญของบุคคลดังกล่าวได้เตลิดไปจากตัวตน จึงต้องทำพิธีเรียกและป้อนประโลมขวัญนั้นให้กลับคืนสู่บุคคลตามเดิม

ประเพณีการสู่ขวัญของคนเมือง คือใช้รับขวัญคนป่วย รับแขกบ้านแขกเมือง สมโภชน์ ใช้ในพิธีบวชนาค พิธีแต่งงาน สำหรับขั้นตอนของพิธีกรรมสู่ขวัญ คือ การเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม พร้อมกับเชิญหมอขวัญมาทำพิธีตามฤกษ์ยามที่กำหนดไว้ในช่วงพิธี หมอขวัญจะทำพิธีเรียกขวัญ โดยเริ่มจากกล่าวคำอัญเชิญเทวดา บทเรียกขวัญ (เป็นสำนวนเก่าหรือสำนวนแต่งขึ้นโดยปฏิภาณในช่วงทำพิธีก็ได้) ช่วงเรียกขวัญจะทำพิธีเสี่ยงทายว่าขวัญมาแล้วหรือยัง จากนั้นหมอขวัญจะเอาน้ำมนต์มาพรมให้เจ้าของขวัญพร้อมทั้งอวยพรให้อยู่เย็นเป็นสุข และใช้ด้ายสายสิญจน์นำมามัดมือซ้ายของเจ้าของขวัญเพื่อให้ขวัญมา และมัดมือขวาเพื่อให้ขวัญอยู่กับเนื้อกับตัว จากนั้นผู้ที่มาร่วมงานก็จะร่วมรับประทานอาหารและเจ้าของขวัญร่วมทานอาหารและทานไข่ต้มที่ประกอบพิธี จากนั้นญาติจะนำเครื่องบายศรีไปวางไว้ที่หัวนอนของเจ้าของขวัญโดยคำเรียกขวัญจะมีเนื้อความที่แตกต่างกันไปตามประเภทของพิธีกรรม

วัตถุประสงค์ของการเรียกขวัญ / สู่ขวัญ

เพื่อให้เกิดความสุขสบาย ทั้งกายและใจ รวมทั้งเพื่อให้อาการเจ็บป่วยเป็นที่ยุ่หายเป็นปกติ ประเภทของการเรียกขวัญ พิธีกรรมเรียกขวัญสามารถแบ่งออกตามลักษณะของการประกอบพิธีได้ ๕ ลักษณะ ดังนี้

๑. การเรียกขวัญคนป่วย เป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อเป็นการรักษาสุขภาพทางด้านจิตใจของผู้ป่วยโดยไม่ต้องทำการตรวจสอบหาสาเหตุของการเจ็บป่วยแต่อย่างใด
๒. การเรียกขวัญหยิบข้าว เป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อตรวจสอบขวัญผู้ป่วยมาอยู่กับเนื้อกับตัวหรือไม่
๓. การเรียกขวัญตั้งไข่ เป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อการเสี่ยงทายหาสาเหตุของการเจ็บป่วยที่เกี่ยวกับขวัญ
๔. การเรียกขวัญปักเทียน เป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อการเสี่ยงทายและตรวจสอบอาการเจ็บป่วยเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยว่าเกิดจากสาเหตุอะไร
๕. การเรียกขวัญเข้าร่างหรือการเรียกขวัญลงร่าง เป็นพิธีกรรมที่มักจะทำกับผู้ป่วยที่มีอาการหนัก เป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบหาสาเหตุของการเจ็บป่วยอย่างละเอียด

๑. การเรียกขวัญคนป่วย

๑.๑ ประวัติความเป็นมาของการเรียกขวัญคนป่วย การเรียกขวัญคนป่วยนั้นมีสาเหตุมาจากการเจ็บป่วยในลักษณะต่าง ๆ จนทำให้ขวัญไม่อยู่กับเนื้อ ก้นตัวมีอาการเบื่ออาหาร เคร้าซึม นอนไม่หลับ สามวันดีสี่วันไข้ หรือผู้ป่วยที่ประสบอุบัติเหตุตกต้นไม้ ตก รถ รถชนจนทำให้ได้รับบาดเจ็บ ซึ่งภาวการณ์เจ็บป่วยเหล่านี้ได้ทำให้ขวัญใดขวัญหนึ่งในร่างกายของผู้ป่วย หนีออกจากร่าง จึงต้องได้รับการรักษาด้วยวิธีการเรียกขวัญ ซึ่งการประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญคนป่วยไม่ จำเป็นต้องทำการเสี่ยงทายหาสาเหตุแต่อย่างใด เพราะการเรียกขวัญคนป่วยส่วนใหญ่จะทราบสาเหตุของ ผู้ป่วยอยู่แล้ว เป็นต้น

๑.๒ ขั้นตอนและวิธีการเรียกขวัญคนป่วย เมื่อสมาชิกภายในครอบครัวประสบอุบัติเหตุหรือมีอาการเจ็บป่วยญาติก็เชิญหมอผู้ทำหน้าที่ ประกอบพิธีกรรมการเรียกขวัญมาประกอบพิธี โดยหมอผู้ประกอบพิธีกรรมจะแจ้งให้ญาติได้เตรียมบายสี หรือขมิ้นขาว ๓ ยอด มี ๖ กาบ ในขมิ้นขาว ๓ ยอด ประกอบด้วย ดอกไม้ ของหอม และอุปกรณ์ในการแก้บน ซึ่งประกอบด้วย ไก่ต้ม ๑ ตัว ไข่ ๑ ฟอง เหล้า ๑ แก้ว น้ำ ๑ แก้ว กล้วย ๑ ลูก ข้าวสุก ๑ ปั้น ข้าวต้ม ขนมน้ เมี่ยง บุหรี่ ของส้ม ของหวาน หมาก เทียน ๓ เล่ม ใส่ตรงยอดทั้ง ๓ ยอด ด้ายสายสิญจน์ ๕, ๗, ๙ เล่ม เสื้อผ้าของผู้ป่วย น้ำส้มผู้ป่วย ๑ แก้ว สำหรับการส่งเคราะห์ ปิดเคราะห์ ปิดภัย และจัดเตรียมขันครูซึ่งจะแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ขัน ๘ และขัน ๑๖ ดังนี้ ขัน ๑๖ จะประกอบด้วย สวยหมาก ๘ สวยพลู ๘ สวยดอกสวยเทียน ๘ หมาก ๘ ขด ผ้าขาว ผ้าแดง เทียนคู่บาท เทียนคู่เพ็ญ เปี้ยพันสามหมากพันสาม ซึ่งเครื่องใส่ขันครูต่าง ๆ เหล่านี้ ญาติผู้ป่วยจะเป็นผู้จัดเตรียมรวมแล้วเรียกว่าขัน ๑๖ ซึ่งจะต้องใส่วัตถุ (เงิน) ๓๖ บาท ส่วนขัน ๘ ประกอบด้วย สวยหมาก ๔ สวย สวยปู ๔ สวย หมาก ๔ ขด หมากหัวพลูมัด และอื่น ๆ คล้ายคลึงกับขัน ๑๖ แต่จะลดจำนวนให้เหลือเพียง ๔ อย่าง ซึ่งทั้งหมดรวมเรียกว่าขัน ๘ ซึ่งจะต้องใส่วัตถุ (เงิน) ๑๕ บาท เมื่อเตรียมเครื่องขมิ้นขาวและเครื่องขันครูเสร็จเรียบร้อยแล้ว หมอผู้ประกอบพิธีกรรมการ

เรียกขวัญจะ

ทำการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวโดยจะเริ่มจากการกล่าวคำไหว้หรือบทสวดในการเรียกขวัญ ดังนี้ “อะชะโส อะชะไซโย อะชะในวันนี้นี้เป็นวันดี เป็นวันศรีไสเชียงคาน มีทั้งเครื่องอะรังการเสื่อผ้า ตกแต่งไว้ถ้านานา มีทั้งขึ้นและปลา มีพวงมาลาดอกไม้ ฝูงเงินคำมีบ่อไร่ เจ้าหากเกิดมาดี ลูกหลานร่อน รักขณะถ้วนเลาเลิง บ่มเพิงเพาและเจ้า หากเกิดมายากเล่าหนักหนา ทรงคำพระดาเมินมาก สิบเดือนหาก บัระมวนเจ้าจึงประสูติ บางพ่อเกิดเป็นหูดเป็นเปา เนื่อบเลาเรียนเกลี้ยงสูงต่ำเหมือนกันสูงต่ำขาวดำมี หลายหลาก อันถูกลักษณะก็หายากมี แควนหย้อย อายุเจ้ายังบ่อพอร้อยบ่อพันถึงหกสิ่งถึงสังขารหัวหงอก ตาเป็นหมอกจักขุญาณเท่าเทียมสงสารหลายกานิด เจ้าเกิดมาร่วมศาสนา พระแต่งตั้งว่า อรัมโคญาณก็บ่ผา เสริฐ บ่เป็นที่เกิดแห่งสัพพตามอุดร โขเลยบ่แะข้องขิง ก็บ่ยิ่งเหลือกว่าชมพูเรา ฝูงเทวดาเขาเลงดูชู่แห่ง พระยา อินทร์จึงใช้เทวาบุตรลงมาเวียนเอาชื่อแห่งตนบุญใส่หลายเงินไว้ถ้าฝูงใจหยาบข้าสาหดเอาหนึ่งหมามาจดชื่อ ไว้คู่หญิงชาย เหตุนั้นเราควรกระทำบุญหลายมามาก บ่ควรดีเรียกยากแท้แล้ว เพราะอายุเจ้าบ่พอร้อยบ่อพัน บ่ พอเป็นอันขึ้นฟ้า ขวัญเจ้าจะไปนั่งขอยหน้าสู่เมืองผี จูงหื้อคืนมาติดังเก่า หื้อเจ้าได้เว้นทานแล้วทานเล่าบุญ นึกกว่าบุญเก่าหลาย หื้อเจ้าเว้นเสียยังอบายทั้งสี่ หื้อเจ้ามาอยู่เรือนมงคล หื้อเจ้าสืบแทนตระกูลเผ่าพันธุ์วงศ์ พ่อแม่ ขวัญเจ้าอย่าไปล่าเล่นยังดง ขวัญเจ้าอย่าไปหลงเสียยังแม่น้ำแกมปลา ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ยังทุ่งยังนา กลางป่า อย่าไปอยู่จินนาคาแกมหมู่ครุฑหากหลายเหลือ ขวัญเจ้าอย่าไปพึ่งเมื่อเมืองไว้ ตูอย่าครองหัน จูงคืน มาพันโดยริบ มังคะละทีบดดี ขวัญเจ้า

อย่างไม่สวดล่ำเมืองผีต่างด้าว ขวัญเจ้าอย่าไปเมืองท่านท้าวไอยศวร ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่สุขสรวนมวนเล่น ที่
 เดือนถ้ำย่านน้ำวังคูหา ขวัญจักขุตาทั้งคู่ ขวัญตั้งจุมูกจุงมาอยู่กับดั่ง (จุมูก) ดมดอกไม้ ขวัญหูเจ้าจุงมาอยู่หูไ้วฟัง
 ธรรม หื้อมาทั้งขวัญแขนลำบองแก้ว หื้อมาทั้งขวัญแฉั่วแฉั่วและ ออกกลม หื้อมาทั้งขวัญถานานมทั้งคู่ ขวัญทอง
 อย่าอดด้วยคำกิน ขวัญแค้นหื้อได้อดเดียวดินหมั้นย้าย ขวัญดิน เจ้าอย่าแฉั่วฝ้ายลีลา สามสิบสองขวัญเจ้าจุงมา
 ดั่งเกาเตอะเนอ ขวัญเฮยขวัญหัวเข่าอย่าคอนหื้อมาทั้งขวัญตน นอนสาด หื้อมาทั้งขวัญปากที่เจ้าเคยฟูจาหวาน
 หื้อมาทั้งขวัญนิ้วนางนิ้วก้อยแม่มือ หื้อมาทั้งขวัญสายตือ ขวัญคิ้วขวัญสิบนิ้วอยู่ดิน ขวัญเจ้าอย่าไปบินแฉั่วผ้า
 ลีลา สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปแถมเถื่อนข้างกินขวี ขวัญเจ้าอย่าไปแถมนางฉีกอกค่าง ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ที่
 บ้างโอราที่กวงไม้ใหญ่ ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ที่แม่ไก่สอง หงอน ขวัญเจ้าอย่าไปละองตำต้อย ขวัญเจ้าอย่าไปเล่น
 หมากรุกน้อยและหมากรุกกา จิงนางเทวดาเขาแก้ว ขวัญเจ้าอย่าไปเสวยแล้วจิมนายพาน ขวัญเจ้าอย่าไปหลง
 เสียดงคำที่สลอกห้วย ที่รู้ควากินกล้วย ที่ป่าไม้บ่มี คน ขวัญเจ้าไปเวรนเสียยังกางป่าไม้แถมผี ขวัญเจ้าอย่าไป
 ไปอยู่จิมเศรษฐีและช่างหม้อ ขวัญเจ้าอย่าไปแถม ไม้้อและไม้เลา ขวัญเจ้าอย่าไปเมืองจอมเขาไกลาส ขวัญเจ้า
 อย่าไปอยู่อากาศกลางหาว ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ กลางเดือนดาวยังฟ้า ขวัญเจ้าจุงหื้อว่าหน้าคินมา เนอขวัญเนอ
 ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ที่ศาลาหลสูงเก้าห้อง ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ที่ฟาร้องแผ่นดินสุด ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ที่สมุทรหลวง
 และคงคาใหญ่กว้าง ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ ในท้องช้างเอราวัณเนอเจ้า ขวัญทวารจุงมาอยู่ทวารทั้งเก้า ขวัญเจ้าอย่า
 ไปอยู่เมืองย่าเฒ่าดอกขอนแก่น ขวัญ เจ้าอย่าไปอยู่จิมรีนและยุงยงผา ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ทำน้ำและทางหลง
 ขวัญเจ้าอย่าไปชมดวงดอกไม้ที่ด่านฮ้อ เทือกแก้ว ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่กับแมลงและนกแอ่นเหวัน ขวัญเจ้าอย่าไป
 อยู่จิมนกเขาคุและนกเขาทอง ขวัญ เจ้าอย่าไปอยู่หมอกเกียจจอยวย ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมแม่มก
 จำรอยและเขาตุ้กาแก ขวัญอย่าไปอยู่จิมนกแล ข้างปากเบนคำคน ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมแม่มกเอี้ยงต่างและถั่ว
 ดำ ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมหงษ์คำและไก่เถื่อน ขวัญเจ้าอย่าไปเปนเพื่อนมะนาวริพลที่นั้นนาเป็นที่แฝงไม้เล่น
 แห่งพญาธร สามสิบสองขวัญเจ้าจุงมา มา เรียบร้อย ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ที่พระยอดสร้อยเมืองไกล ที่แม่ตาไหลตา
 คำลุ่มน้ำ ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่เถื่อนคำศิริ ในดงรีเทคทอง โขงเขตห้องเมืองอุดรโข ขวัญเจ้าอย่าไปมัวมาอยู่โขง
 ขมพูยาร่านกว้าง ขวัญอย่าไปอยู่ท่า ทางชะโนมา ขวัญเจ้าอย่าไปเปนเพื่อนพญาอยู่ในเรือนาค ขวัญเจ้าอย่า
 ไปฝากฟ้าหกวสวรรค์ ขวัญเจ้าอย่าไป สงวนม่วนเล่น ซอยในเทศท้องโขงเขตห้องเมืองไกล ขวัญเจ้าอย่าไปร้อง
 ร่ำไห้อยู่วอย ๆ ขวัญดินรอยก็หื้อมา อยู่เนอ ขวัญติดเสื้อผ้าก็หื้อมาอยู่ตัว ขวัญหัวก็หื้อมาอยู่งามแ่ง ขวัญเหล็ก
 หื้อมาอยู่แหล่งามงาม ขวัญขากก็หื้อ มาอยู่ขาตั้งคู่ ขวัญหูตั้งคางขวัญแค้น จุงหื้อรีบเร็วพลันมาเตือนแ่ง จุงหื้อมา
 อยู่ดั่งอยู่แค้นเป็นอาจิน ขวัญดิน นายอันท้องเทียวฝ้าย ขวัญที่ยกย่างย้ายก็หื้ออยู่ที่ไผ่ที่มัน จุงอยู่ยืนยงเที่ยงเท่า
 เตอะเนอ เมื่อเรียกขวัญเสร็จแล้ว ก็ให้ผูกมือพร้อมว่า ดังนี้ “ศรีสวัสดิ์ สิริโยค อุตตะมะโชคมากเนืองนองเงิน
 คำมีหลายกองบ่รู้ค่าย ข้าจักผูกมือซ้ายเจ้าไว้บ่หื้อ ขวัญเจ้าหนี จักผูกหื้อขวัญเจ้าอยู่ดียิ่งกว่าเก่า จักผูกขวัญ
 เจ้าเล่าไว้กับตน จักผูกด้วยฝ้ายมงคลอันวิเศษฝ้ายขาว เทศอันบริสุทธิ ฝ้ายอันคนมนุษย์หาใช้อุปโภค เส้นฝ้าย
 มนุษย์ชะโลกหากลือแพ่ง แม่หลักผูกเพผูกแสงก็ หมั้น บ่สิ้นบ่ยาวมอม พอพะหมาน แม่นจักผูกข้าเพลยสารก็
 อยู่ ผูกเอจัวควายขี้ลูกก็พน แม่นจักผูกมือหื้อคน หายพยาธิ ดีกว่าเชือกชะบั้งบาตรแห่งพญานาค ตนชื่อว่าวิ
 รูปักษะ ฝ้ายเส้นนี้มีอานุภาพแคว้นวิเศษ อัน ประกอบด้วยสาละเพดอันได้แต่เมืองตะกะศีลามา ข้าจักผูกขวัญ
 เจ้าไว้บ่หื้อไหลคล้า ข้าจักผูกแขนนายเบื่อง ซ้ายไว้บ่หื้อขวัญเจ้าหนี ไปอยู่จิมผืนป่า บ่หื้อขวัญเจ้าล่าเดินดง บ่

หื้อขวัญล่ำหลงไปแอ่วเหล่น บ่หื้อตื่นเต้น ตกใจ บ่หื้อไปอยู่กลางดงไพรในป่าเถื่อน บ่หื้อไปเป็นเพื่อนแรด ช้าง และเสือหมี บ่หื้อขวัญเจ้าไปอยู่จ๋มผียักษ์ ผียักษ์ตัวใหญ่ ขำจ๊กผูกขวัญเจ้าไว้หื้อเป็นมงคล คือแขนดวงผาเสริฐแขนข้างามล้ำเลิศเหมือนดังลอดเงินดี มี เล็บยาวขว้างเหมือนดังงาช้างเอราวัณ สัพพะภัยยะมีร้อยและพันแสน ล่ำหรือหลังค้อยพาดิบบหายปลายมือเจ้า เป็นอาวุธทำเอื่องรักษาตน สัพพอนทราย ก็หรือหายพาดเหมือนดังน้ำกลิ้งตกจากใบบัวนั้นแท้ดีหลี หื้อเจ้าได้ อยู่ดีมีชีทาอายุมันยืนยาวนั้นย่งจักมี อมพุธโร รกขิตติ ธมโม รกขิตติ สังโฆ รกขิตติ ลมพณังมหาพณัง อม สวาหะ” หลังจากผูกมือซ้ายเสร็จให้ผูกมือขวาอีก แล้วกล่าวดังนี้ “อะชะในวันนี ก็เป็นวันดี ศรีไชยโชค วันนีก็เป็นวันพันโทชโคกา ขำจ๊กผูกมือขวาแห่งเจ้า จักผูกมือ ไว้เล่าด้วยฝ่ายอันบริสุทธิ์ เพื่อหื้อเป็นมงคล หื้อพ้นจากกังวลทุกสิ่ง หรือขวัญเจ้าอยู่หมั่นยิ่งกับนตนแท้ดีหลี หรือหมั่นเหมือนดังปะฐพี อันหนาได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์ หื้อหมั่นเหมือนดังดอยหินหนักได้แสนโกฏิสั่ง คะหย้า หื้อหมั่นเหมือนกันทะมาทะนะสะอาดหื้อหมั่นเหมือนดังเขาแห่งพระยาอินทร์ตาราช หื้อหมั่นเหลือ ขนาดเหมือนดังหินปันดู กำพะระศีลาแห่งพระยาอินทร์ตาราช หื้อหมั่นเหลือขนาดเหมือนดังเสาอินทขิน อันฝังไว้หมั่นบ่รู้ คลาไคล หื้อหมั่นเหมือนมหินสีมา อันพระสังฆเจ้าหากปลูกไว้ ขำจ๊กผูกมือเจ้านี้ไซ้ หรือ เจ้าได้อยู่สุขสบาย ปลายมือเจ้ามี ห้ากั๋ง หรือมีเดชยิ่งกว่าดาบศรีกันชัย กับเจ้าเหยียดมีไปทางใดก็หื้อผิกแล้ว เหมือนใจจะขาด สัพพพยาธิเจ้าก็ หื้อหาย คลายจากตนตัวเจ้าไปเสียวันนียามนี้สิ้นจุงจักมีแท้ดีหลีเตอะ ” ในขณะที่หมอบจะประกอบพิธีเรียกขวัญตามความเชื่อของหมอบบางรายจะทำการปิดเคราะห์ให้ผู้ป่วย ก่อนประกอบพิธีในบางอาจารย์จะทำการปิดเคราะห์ก่อนทำการป้อนข้าวขวัญหรือช่วงกลางบทสวด เมื่อ เสร็จแล้วก็ทำการผูกข้อมือผู้ป่วย และให้พรแก่ผู้ป่วย สำหรับขั้นตอนการสู่ขวัญหรือพิธีป้อนข้าวป้อนน้ำป้อนเหล้าจะกระทำภายหลังการประกอบพิธีเรียกขวัญเสร็จโดยจะป้อนเป็นคำ ๆ ใส่ในฝ่ามือของผู้ป่วยหลังจากป้อนข้าวป้อนน้ำเสร็จผู้ป่วยก็จะนำข้าว นั้นไปใส่ไว้ใน “กวักข้าว” ที่เตรียมไว้ในชกขวัญ หลังจากนั้นหมอผู้ประกอบพิธีกรรมก็จะทำการผูกข้อมือ แก่ผู้ป่วยถือเป็นอันเสร็จพิธีเรียกขวัญผู้ป่วย หลังจากเสร็จพิธีทั้งหมดก็จะนำชกขวัญ เสื้อผ้าของผู้ป่วยขวัญวางไว้ตรงเหนือที่นอนของผู้ป่วย ๓ วัน ๗ วัน และนำข้าวที่ป้อนขวัญที่อยู่ในฝ่ามือหรืออยู่ใน “กวักข้าว” ให้นำไปฝากกับปู่ด้ายดำ (เตาไฟหม้อ นึ่งให้ข้าว) โดยให้กล่าวคำไหวหาดังนี้ “บัดนี้ข้าพเจ้าจะได้เอาข้าวขวัญที่มาจากเจ้าของเหล่านี้นำมาฝากกับปู่ ด้ายดำ ให้ได้ปกปักรักษาและขอให้หายจากการเจ็บป่วยส่วนของเศษของเหลือเหล่านี้นะจะขอนำไปกินเสีย ” หลังจากนั้นจึงสามารถนำเอาเครื่องบูชาต่าง ๆ มารับประทานได้

องค์ประกอบ/เงื่อนไข/ปัจจัยที่จะต้องปฏิบัติ

- ๑) การจัดเตรียมเครื่องชกขวัญจะต้องให้ครบตามจำนวนที่หมอผู้ประกอบพิธีกรรมกำหนดให้
- ๒) หมอผู้ประกอบพิธีกรรมจะต้องกล่าวคำไหวหาให้ครบตามบทและวรรคของการเรียกขวัญ

๒. การเรียกขวัญหีบข้าว

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของการเรียกหีบข้าว การเรียกขวัญหีบข้าว เป็นพิธีกรรมที่มักจะทำเพื่อเป็นการเสี่ยงทายหาสาเหตุของการเจ็บป่วย ซึ่งอาการของผู้ป่วยที่จะต้องได้รับการรักษาด้วยพิธีกรรมเรียกขวัญหีบข้าวส่วนใหญ่จะมีอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เช่น เมื่อร่ายขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว มี

อาการเบื่ออาหาร เศร้าซึม นอนไม่หลับ สามวันดี สี่วันไข้ ซึ่งอาการเจ็บป่วยเหล่านี้ตามความเชื่อของหมอเมืองเชื่อว่า ขวัญของผู้ป่วยได้ถูกกักขังโดยผีสาม นางไม้ หรือได้ไปตกหล่นอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งและกลับคืนสู่ร่างไม่ได้ จึงทำให้เจ้าของขวัญมีอาการเจ็บป่วย ดังนั้นจึงต้อง

ทำการเรียกขวัญหีบข้าวเพื่อตรวจสอบว่าขวัญนั้นได้เข้ามาอยู่ในร่างของผู้ป่วยครบหรือไม่ ซึ่งหมอผู้ประกอบพิธีจะทำการเสี่ยงและตรวจสอบโดยการทำนายจากเมล็ดข้าวเปลือกที่ผู้ป่วยหยิบขึ้นมาแต่ละครั้ง ซึ่งหากผู้ป่วยหยิบข้าวขึ้นมาแล้วครบคู่ภายใน ๑-๒ รอบของการกล่าวบทสวดอันวอนของหมอผู้ ประกอบพิธีกรรม ก็ถือว่าขวัญของผู้ป่วยได้กลับมายุ่กับร่างของผู้ป่วยแล้ว แต่ถ้าหากผู้ป่วยหยิบข้าวขึ้นมาแล้วไม่ครบคู่ก็ถือว่าขวัญของผู้ป่วยยังมาไม่ครบจะต้องทำพิธีเรียกขวัญให้กลับคืนสู่ร่างต่อจนกว่าขวัญนั้นจะมาครบทั้ง ๓๒ ขวัญ

๒.๒ ขั้นตอนและวิธีการเรียกขวัญหีบข้าว ขั้นตอนแรกของการเรียกขวัญหีบข้าวคือ การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เช่น บายสีหรือขมิ้นขาว ๓ ยอด มี ๖ กาบ ในขมิ้นขาว ๓ ยอด ประกอบด้วย ดอกไม้ ของหอม และอุปกรณ์ในการแก้บน เช่น ไก่ต้ม ๑ ตัว ไข่ ๑ ฟอง เหล้า ๑ แก้ว น้ำ ๑ แก้ว กล้วย ๑ ลูก ข้าวสุก ๑ ปั้น ข้าวต้ม ขนมห ขาวปลาอาหาร เมี่ยง บุหรี่ ของส้ม ของหวาน หมาก เทียน ๓ เล่ม ใส่ตรงยอดทั้ง ๓ ยอด ด้ายสายสิญจน์ ๕, ๗, ๙ เล่ม เสื้อผ้าของผู้ป่วย น้ำส้มป่อย ๑ แก้ว สำหรับการส่งเคราะห์ ปิดเคราะห์ ปิดภัย ข้าวเปลือก ๑ ถ้วย สำหรับขันครูจะแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ขัน ๘ และขัน ๑๖ ดังนี้ ขัน ๑๖ ประกอบด้วย สวย หมาก ๘ สวยพลู ๘ สวยดอก ๘ สวยเทียน ๘ หมาก ๘ ขด ผ้าขาว ผ้าแดง เทียนคู่บาท เทียนคู่เฟื้อง เปี้ยพันสาม หมากพันสามม ซึ่งเครื่องใส่ขันครูต่าง ๆ เหล่านี้ ญาติผู้ป่วยจะเป็นผู้จัดเตรียมรวมแล้วเรียกว่าขัน ๑๖ ซึ่งจะต้องใส่วัตถุ (เงิน) ๓๖ บาท ส่วนขัน ๘ ประกอบด้วย สวยหมาก ๔ สวย สวยพลู ๔ สวย หมาก ๔ ขด หมากหัว พลุมัด และอื่น ๆ คล้ายคลึงกับขัน ๑๖ แต่จะลดจำนวนให้เหลือเพียง ๔ อย่าง ซึ่งทั้งหมดรวมเรียกว่าขัน ๘ ซึ่งจะต้องใส่วัตถุ (เงิน) ๑๕ บาท เมื่อเตรียมเครื่องขมิ้นขาวและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเสี่ยงทายพร้อมเครื่องขันครูเสร็จเรียบร้อยแล้ว หมอผู้ประกอบพิธีกรรมก็จะ

ทำการประกอบพิธีกรรมตามลำดับขั้นตอน โดยหมอผู้ประกอบพิธีกรรมจะเริ่มจากการยกขันครู เพื่อทำการระลึกถึงคุณของครูบาอาจารย์ก่อน หลังจากนั้นก็จะให้ผู้ป่วยมานั่งและประเคนขมิ้นขาวแก่หมอ เมื่อหมอรับขมิ้นขาวแล้วจึงทำการสวดอัน วอนโดยการคำวาทดังนี้ “สาธุ สาธุปิดสนุน ครูบาอาจารย์เจ้าตั้งมวลบัดนี้หมายมี (ระบุชื่อผู้ป่วย) ก็มาอาบองค์พระทรงค์พยาธิ ไขหื้อฮื้อฮื้อหาย จงตกแต่งแบ่งยังขอบขันมีตั้งบุผาลา ขาวดอกดอกไม้ลำเตียน เตียนน้อยสีกุ เล่มบาทเพียงกู หมากปู้สสวยสีขดสีก้อมสีร้อยสีไหมผ้าขาวผ้าแดง วัตถุเครื่องหนึ่ง ขาวสารถั่วหนึ่งขาวเปลือกถั่วหนึ่ง เหล้าห้าฮ้อยมาแบ่งขอบแบ่งขัน ขำขออันเงินปิดสนุนครูบาอาจารย์เจ้าตั้งมวลเป็นต้นตนว่า ครูแก้ว ครูปลาย ครูลูก ครูนั่ง ครูสั่ง ครูสอน ครูไปก่อนหน้าตามหลัง ครูไปปางซ้ายปางขวา ครูกะด้ามังกะระกำอันเฮียกเข้า ฮ้องขวัญแม่นว่า ๓๒ ขวัญ ตั้งมวลไปตก เสียในดงหลวงในป่า ไปอยู่ต๋าน้ำและวังผาไปอยู่ยังต่งและนาข้าวกล้า ก็หื้อมาแม่นไปอยู่วันตกและวันออกคอกไต้หวันเหนือ ขำขออันเงินปิดสนุนครูบาอาจารย์เจ้าไปเฮียกฮ้องหื้อ มาพร่ำพร้อมบะระมวลหื้อได้มาพร้อมเสี่ยงขวัญแต่ดีหลีเตอะ” “อมสิทธิกาล กาลานะสิมะหะนาระกะกูตีสะมาโมกขาสิทธิมะมะวิอุระกะกายะศิริรัตตัง อะตุ ระสัมภานะละ ปัญญานะโมพุททาเย ทะสะปะสิทธิ อะจะโสอะจะในวันี้ก็เป็นวันดีสลิวันจัก เป็นวันอุตะ มะจักหมดสไส เป็นวันไตรโปรดยั้ง ลือเรื่องใส่งามบอเศร้าป็น้องดังหลายบอจาริตผิตซิดซ้องยังหอแบ่ง จ้างแสงดูอาจดูวิราชเป่ง

นักหนาขอเงินขวัญเจ้ามาสมสู่หื้ออยู่กับตนอย่าไปเมววนตกยากเครื่องย่อง หลากหลายพันจวนจับมันจะจอน
อย่าแลอ่อนมีอวรวรรณกิริราชเพื่อหื้อมาอยู่กระวานรีบเดินมาเป็นมงคล อันใหญ่สนุกใจสามารถจะสะกาล
จุงจตถ์บอผู้ตบดบังเครื่องครว้างหลากขำมีพร้าพร้อมมากนักหนา ขวัญ ไตบมาซำก็จักเหือกหื้อมาพร้อม
เสียงแน่นว่า ๓๒ ขวัญแห่งเจ้าไปตกอยู่ป่าไม้ดงต้นใหญ่กว้างเป็นเพื่อนแรด ร่างเสือหมี แก่มนางนือยังตันไม้ก็
หื้อมาแน่นว่า ๓๒ ขวัญแห่งเจ้าไปเซาะไซ้ตวยปู่ ผิงเอาเกสรตีดอกคุณอ่อน ก็หื้อแน่นว่า ๓๒ ขวัญแห่งเจ้าไป
พายกับเปรตหน้ายักษ์ สู่เมืองนาค ก็หื้อมาแน่นว่า ๓๒ ขวัญเจ้า ไปร้องเรือแปอยู่ ยังสมุทร กงคาใหญ่กว้าง
ต่าน้ำก็หื้อมาแน่นว่า ๓๒ ขวัญแห่งเจ้าไปอยู่ในอะกัณนิกาฟากฟ้าแหล่งหล้าเมือง สวรรค์ก็หื้อมาแน่นว่า ๓๒
ขวัญแห่งเจ้าไปอยู่ปิ่นเสาสะตะบัน ๗ ยอดดีแก้วจอตเหลื่องงามเหยี่ยวว่าจ่อยราง ข้าวสารโลบัวตดอกบ้านคว
บานซ้อนสร้อย มีดงดอกจังกอนอุบลบานเบ่งสร้อยขวัญจิ้นจอยอย่าหลงไหลอย่า ไปเน้อขวัญเจ้าบอประเสริฐ
เหมือนจุมปูโลสาสารคนเฮนนี้หนาดูกันตารุ่งวันขึ้นนังนอนย็นใคร่ค่านั้นเป็น อุตะมะจาติเจียงคานเป็นกาล
อันวิเศษเหตุนั้นเจ้าอย่างละคาบไว้ไคร่ราห์บ่อดีละเจ้าเหตุว่าได้กับเก้าสารเจ้า อย่างปิงวงลีลาเจียงจากเจ้า
เกิดมาเป็นคนนี้ยากนักหนาหย่อนกำผาณะนาบอได้มาจอมแก้วตั้งสามหมื่น ๓๒ ขวัญแห่งเจ้าหื้อมาอยู่กินอยู่
ตานตะเจ้าอย่าว่าจักร้องหล้าหน้ายตนตัวหนีจากตนเจ้าไปไกลข้าขอ ๓๒ ขวัญ แห่งเจ้าอย่าไปสนุกเมือง
สวรรค์ม่วนเล่นกับหมู่แม่ยักษ์ผีเย็นตามอย ตั้งขวัญเจ้าอย่าไปหลงไพรวังอยู่ยังวันวัง ยานน้ำเป็นเพื่อนกึ่งและปู
ปลาขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ยังนาและบวกรน้ำขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ยังเถื่อนถ้ำเป็นเพื่อนงู และฮังควา ขวัญเจ้าอย่าไป
เย็นหนาวอยู่ขอบฟ้าจักรวาลอันเป็นที่เจียงจางไปด้วยเปรตจุงหื้อมาอยู่ฮ้องต้องแต่ตเมืองคนขวัญเจ้าอย่าไปเมว
วนอยู่ต่างคล้ายหื้อปากันยกย้ายหย่างเข้ามาหาตัวตนสะปะอันตรายหื้อหาย จากเจ้าหื้ออายุเจ้ายืนยาวปอร้อย
ชาวขอบข้าวจุงหื้อมีสุขเตียงเต้าทีคาก่อนเตอะ ” “ตองตะติงสากาโยอันว่า ๓๒ ขวัญแห่งเจ้าอะกะไสยงจก
เข้ามาติละหิจุงมาตั้งอยู่ในกาเียนตนตัว แห่งเจ้าปะริพระสัຍะอันว่า ๓๒ ขวัญแห่งเจ้าจงดมันยังพริกขาปัด
ตั้งยังข้าวน้ำโภชนาอาหารอันปิดตามารดา ปอแม่แห่งเจ้าหากแบ่งสะบอกข้าวมาหาแบ่งสตามาสู่หื้อ ๓๒ ขวัญ
แห่งเจ้ามากินตูกอย่าง อย่าล่อหื้อมากินตุ คออย่าเว้นแต่ตื้อขวัญเหย สมสนิทถ้อยจวนผู้ข้าตั้งหลายก็หาดก
แต่งไว้บอระม่วนมีดงดอกดวงบุผามีตั้งผา กาสาสะโบกผืนปึกกว้างแหบไยคานแต่งไว้แล้วหลายประการมีตกอัน
มาสร้างมีดงดอกสะลัดสะแห้ง แก้ว ดวงโลมิตตั้งสุรานิสะเตียงซ้อนเกียงกาบจ้อนมะณีนวันมีตั้ง
จำปาจำปีมะลิราจางตอนกาบองเกียงพาสะบันงา ดอกสอนหอมอ่อนอ้อยกะนาตมีดงดอกเกตสนาจันมันตั้ง
ถ้อยสะปะมะมาตั้งไว้เป็นถ้อยวอนมะโนจารสัดต หมายความว่า เป็นขดมีตั้งกู่
คำและหมากแลบสีเสียดสุกหอมพราพร้อมหากมีเครื่องงามมีตั้งข้าวต้มและข้าวนม กินเครื่องสะปะกะ
กำกั้นมีตั้งตูกอันมีตั้งปลาย่าและปลาสา้ข้าจกบาเอาขวัญเจ้ามามาก่อนเตอะ ” “ตองตะติงสากาโยอันว่า ๓๒
ขวัญแห่งเจ้าจงดมาอยู่เฮียนหลังหลวงเก้าห้องดีข้าฮ้องขอถูกต้อง

๒.๓ การช้อน (ช้อน) ขวัญ การช้อนขวัญจะ
ทำเมื่อบุคคลหนึ่งได้สะดุ้งตกใจกับเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งจนก่อให้เกิดอาการ เจ็บป่วย หรือบุคคลผู้นั้นได้
ไปประสบอุบัติเหตุกรถ ตกต้นไม้จนทำให้ได้รับบาดเจ็บสาหัส จึงต้อง
ทำการช้อนขวัญเพื่อที่จะให้ขวัญได้อยู่กับเนื้อกับตัว

การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการช้อนขวัญจะประกอบด้วย ด้ายสายสิญจน์ ข้าว ๑ ปั้น กล้วย ๑ ลูกหมากก้อม พลุใบ ทำ “กวก” แล้วนำเครื่องเช่นเหล่านี้ใส่ใน “กวก” แล้วนำไปใส่ไว้ใน “ชะ” หรือ “เหิง” ที่จะนำไปช้อนตรงจุดที่คิดว่าขวัญตก แล้วกล่าวคำไหวหรรเพื่อบอกกล่าวต่อแม่ธรณีเจ้าที่ ดังนี้ “บัดนี้ผู้ข้าพเจ้าได้นำหมากกำปูใบมาเพื่อมาบอกว่า นายดำนายแดง ได้มาตกตัวตรงบริเวณนี้ทำให้ ได้ตกใจข้าวขวัญได้ตกหายไปอยู่ที่นี้ก็ดี บ่าเดียวนี้ก็ขอหมากกำปูใบมาพีแม่ธรณีเจ้าที่หรือผีตายฮ่า ตายโหงก็ดี ได้กำข้าวกำขวัญของ นายดำนายแดงไว้ขอบอกกล่าวขอปล่อยขวัญให้ไปอยู่กับตนกับตัวกับหัวกับเท้าของ นายดำนายแดงจิมเตอะ” แล้วจึง “ชะ” หรือ “เหิง” ช้อนเอาขวัญ หากได้เศษไม้เศษหญ้าติดมาก็ให้นำเอาสิ่งนั้นมามัดข้อมือของ ผู้ป่วย การช้อนขวัญสามารถทำได้ทั้งหญิงและชายไม่มีข้อจำกัดแต่อย่างใด ทั้งนี้การช้อนขวัญจะต้องจัด เครื่องเช่นให้ครบและจะกล่าวคำไหวหรรในการช้อนขวัญต่อเจ้าที่แม่ธรณีหรือผีสงที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น

ในประเพณีการฮ้องขวัญ เราอาจสรุปได้ว่า ขวัญ ก็คือกำลังใจของคนเรานั้นเอง อย่างการเรียกขวัญของคู่บ่าวสาว ในการแต่งงานนอกจากจะมุ่งให้กำลังใจแล้วยังเป็นการสั่งสอนให้มีการครองรักครองเรือนแก่คู่สมรสอีกด้วย และเช่นการฮ้องขวัญนาคน ในงานบวช เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกรักและกตัญญูต่อบุพการี ประพฤติตนอยู่ในกรอบพุทธวินัยอย่างเคร่งครัดนั่นเอง การฮ้องขวัญให้กับผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย ผอมเหลืองกินไม่ได้นอนไม่หลับเป็นเวลาหลายวัน หรือสะดุ้งตกใจกลัวเมื่อพบเห็นสิ่งทีหวาดเสียวน่ากลัว และประสบกับทวเหตุสุดสยดสยอง อาจทำให้ขวัญหนีดีฝ่อเหล่านี้ ญาติพี่น้องจะช่วยกันจัดแต่งขันตั้งเครื่องบายศรีเพื่อฮ้องขวัญให้กับผู้ประสบเหตุนั้น เพื่อให้เป็นขวัญกำลังใจและเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้้นั้น

- การแต่งงาน

ประเพณีแต่งงานแบบล้านนา เป็นวัฒนธรรมที่งดงามแฝงไปด้วยคติความเชื่อ และศีลธรรมแห่งการครองเรือน เพื่อครองชีวิตคู่อย่างมีความสุขตามกรอบจารีตประเพณีล้านนา เมื่อบ่าวสาวถึงวัยอันควร ดังคำโบราณล้านนาที่ว่า ไม้ดีผ่า ป่าดีเผา คือ พร้อมทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ คุณสมบัติที่จะมีครอบครัวได้ และเมื่อรักชอบพอกัน เรียนรู้คบหากันมาได้สักระยะหนึ่ง ด้วยความยินดีรักที่มิต่อกัน และได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ทั้งสองฝ่าย ให้อยู่เป็นสามีภรรยาครอบครัวผู้ที่พร้อมด้วยทรัพย์ จึงจัดพิธีแต่งงาน เพื่อเป็นพิธีเริ่มต้นชีวิตคู่ โดยเชิญญาติพี่น้อง มิตรสหาย และเพื่อนบ้านของทั้งสองฝ่ายมาเป็นสักขีพยาน จัดพิธีพิธีแต่งงาน หรือเรียกว่า กินแขก เนื่องจากมีแขกเรือจำนวนมากมาร่วมงานกินเลี้ยงและอวยพรบ่าวสาว เนื่องในงานแต่งงาน

การเริ่มต้นชีวิตคู่ของชาวบ้านทั่วไปตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวล้านนา ซึ่งอาจจะมียู่ในบางท้องที่ อาจจะไม่มีการจัดพิธีแต่งงาน เมื่อบ่าวสาวรักชอบพอกันแล้ว บ่าวสาวจะแจ้งแก่พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายทราบ ฝ่ายชายนำเงินมาใส่ผี กราบไหว้ขอขมาบรรพบุรุษ คือผีปู่ย่า โดยฝ่ายชายเป็นผู้หาฤกษ์ยามมงคลมาอยู่บ้านฝ่ายสาว พร้อมกับสະພາຍດາບ และผ้าปัก (ถุงเสื้อผ้า) เดินทางมาอยู่บ้านหญิงสาว เรียกว่า เอาผ้า เอาเมีย ตามแบบพื้นบ้านล้านนานั้น มิได้ถือเรื่องใหญ่ เพราะเป็นเรื่องภายในครอบครัว แต่ถ้าจัดพิธีแต่งงานนั้นนิยมในหมู่ผู้มีฐานะคหบดีเจ้านาย เนื่องจากมีพิธีการและใช้เงินทองเป็นจำนวนมาก

พิธีการแต่งงาน จะนิยมจัดที่บ้านของฝ่ายหญิง เนื่องจากธรรมเนียมล้านนา นิยมให้ผู้ชายไปอยู่กับผู้หญิงที่บ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิง ดังนั้นเมื่อรักใคร่ชอบพอกัน และฝ่ายชายให้ผู้หญิงมา จาเทิง (จำเติง) หมั้นหมายกันไว้แล้ว จากนั้นฝ่ายชายจะหาฤกษ์ยามดี เพื่อจัดพิธีแต่งงาน การแต่งงานจะต้องเตรียมตัวหลายอย่างได้แก่

๑. การเตรียมบ้านของฝ่ายหญิง เตรียมที่นอน หมอน มุ้ง เตรียมห้องหอ ในอดีตหญิงสาวจะต้องทอผ้าขึ้นเพื่อทำเป็น สะลี ทอผ้าปูที่นอน ผ้าห่ม หมอน เตรียมไว้ พอใกล้วันแต่งงานก็ต้องตกแต่งบ้านให้สะอาดเรียบร้อย ประดับด้วยดอกไม้ต่าง ๆ

๒. การบอกกล่าวให้กับคนในชุมชนมาร่วมงาน โดยพ่อแม่ของทั้งสองฝ่าย จะเชิญแขกเรือฝ่ายตนเองให้มาร่วมงาน บอกล่วงหน้าอย่างน้อย ๑ สัปดาห์

๓. การเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงแขก กลุ่มแม่บ้านพ่อบ้านจะช่วยต้องช่วยกันทำ

๔. ฝ่ายชายจะต้องเตรียมขบวนแห่ขันหมาก และเครื่องประกอบพิธีแต่งงาน ประกอบไปด้วย ได้แก่ หีบผ้าใหม่ ดาบ กล้วยาม ขันหมาก ขันไห้ว ต้นกล้วย ต้นอ้อย อย่างละ ๑ คู่ ขันสินสอด ขันหมั้น สิ่งของเหล่านี้เป็นของที่จะต้องเตรียมมาในวันแต่งงาน โดยอาจจะมีการจัดขบวนแห่อย่างเอิกเกริก จากบ้านเจ้าบ่าวมายังบ้านเจ้าสาว

๕. ทำพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ในเช้าวันแต่งงาน พิธีการนี้จะต้องให้ปู่อาจารย์เป็นผู้ประกอบพิธี ส่วนเครื่องพลีกรรมในพิธี อาจจะช่วยกันทำ หรือให้ปู่อาจารย์ผู้ประกอบพิธีเป็นผู้จัดเตรียมให้

การขอเขย

ในเช้าวันแต่งงาน เมื่อทุกอย่างเป็นไปตามกำหนด ฝ่ายเจ้าสาวจะไปขอเจ้าบ่าวเรียกว่า ไปขอเขย โดยมีผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวเป็นคนที่ช่างเจรจาคนละไปขอเจ้าบ่าวที่บ้านเจ้าบ่าว ขอเขย การขอเจ้าบ่าวจะต้องมีพานดอกไม้ธูปเทียนไปพุดเชิญด้วยถ้อยคำอันเป็นมงคลเพื่อเชิญผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าวนำคณะญาติมิตรและตัวเจ้าบ่าวแห่ขบวนขันหมากไปยังบ้านเจ้าสาวให้ทันตามกำหนดเวลาฤกษ์ การขอเจ้าบ่าวมักจะไปขอกับพ่อแม่เจ้าบ่าว โดยกล่าวคำมงคลว่า มาวันนี้ก็เพื่อมาขอเอาแก้วงามแสงดี มาไว้เป็นมงคลบ้านโน้น ทางพ่อแม่ฝ่ายเจ้าบ่าว มีขันข้าวตอกดอกไม้และขันหมากเป็นเครื่องต้อนรับ และกล่าวฝากตัวลูกชายไปเป็นลูกเขยว่า ลูกชายข้าก็รักตั้งแก้วตั้งแสง จะร้ายดีอย่างไร ก็ขอได้ช่วยสั่งช่วยสอนเขาเถอะ พิธีขอเจ้าบ่าวนี้ ถ้าเจ้าบ่าวอยู่ในบ้านเดียวกันกับเจ้าสาว จะใช้วิธีเดินเท้าไปเป็นขบวน แต่ถ้าอยู่คนละบ้านอาจจะโดยสารโดยรถยนต์ หรือนำคณะไปพักอยู่บ้านญาติผู้ใหญ่ที่อยู่ในบ้านเดียวกันบ้านเจ้าสาว

การแห่ขบวนแห่ขันหมาก

เมื่อถึงวันแต่งงาน เจ้าบ่าว และญาติพี่น้อง พร้อมทั้งแขกเรือฝ่ายเจ้าบ่าวจะตั้งขบวนแห่ขันหมากมีเครื่องประกอบขบวนโดยนำขันดอกไม้หน้า ตามด้วยบายศรีที่อาจทำมาแต่บ้านเจ้าบ่าว หรือบ้านเจ้าสาวทำบายศรีไว้แล้ว ขบวนขันหมากมาถึงบ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องสวดสาธยายมนต์ อันเป็นเครื่องหมายแห่งชายชาติศรี และตามมาด้วยขันหมั้น ขันหมาก หีบผ้า หน่อกล้วย หน่ออ้อย เป็นต้น ในขบวนมีกลองซึ่งม้องกับปี่ แนนตีบรรเลง เพื่อให้เกิดความครึกครื้นในขบวน ส่วนแขกที่ร่วมงานจะเดินในขบวนแห่ขันหมาก ไปหาเจ้าสาวยังบริเวณพิธี เมื่อพร้อมแล้วทางฝ่ายเจ้าสาว จะส่งตัวแทนไปเชิญขบวนแห่ฝ่ายเจ้าบ่าวเข้าบ้าน เมื่อขบวนแห่มาถึงพิธี เจ้าสาวจะออกมาต้อนรับเจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะไปหาเจ้าสาวได้จะต้องเจรจา ขอผ่านประตูที่ใช้เข็มขัดกันประตูแรกก่อน เรียกว่า ประตูเงิน ซึ่งเจ้าบ่าวต้องตอบคำถามและจ่ายเงินให้ฝ่ายเจ้าสาว เพื่อให้คนกันประตูปล่อยให้เข้าไปในประตูอีกชั้นหนึ่ง เรียกว่า ประตูทอง จากนั้นก็ต้องตอบคำถามและจ่ายเงิน จึงจะไปพบ

เจ้าสาวได้เมื่อเจ้าบ่าวผ่านประตูเงินประตูทองเข้ามาในพิธีแล้ว ลำดับต่อไปเจ้าบ่าวเจ้าสาวไหว้พ่อแม่ทั้งสองฝ่าย พ่อแม่พาเจ้าบ่าวเจ้าสาวพาไปส่งบริเวณทำพิธี

การเรียกขวัญและผูกข้อมือบ่าวสาว

โดยให้หญิงนั่งซ้าย ชายนั่งขวา แยกผู้ใหญ่หรือพ่อแม่แต่ละฝ่าย หรือปู่อาจารย์ เป็นผู้สวมฝ้ายมงคล ที่ศีรษะของทั้งสองคนโยนคู่กันและปู่อาจารย์หรือผู้ประกอบพิธี เป็นผู้เรียกขวัญคู่บ่าวสาวให้รักกันยืนนานชั่วชีวิต เป็นภาษาล้านนาที่มีทำนองไพเราะอ่อนหวาน เรียกขวัญและผูกข้อมือบ่าวสาว ปู่อาจารย์ทำพิธีปิดเคราะห์ เพื่อให้ทั้งสองอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขปราศจากโรคภัยและอุปสรรคทั้งปวง ญาติผู้ใหญ่และพ่อแม่เจ้าสาวจะเป็นผู้มัดมือและอวยพรคู่บ่าวสาวก่อน ตามด้วยญาติผู้ใหญ่และพ่อแม่เจ้าบ่าว ต่อจากนั้น เป็นญาติสนิทมิตรสหายของทั้งสองฝ่าย

การผูกข้อมือ ใช้ฝ้ายดิบ หรือเรียกว่า ฝ้ายไหมมือ ในสมัยโบราณจะทำโดย ฝ้ายต้อง คือด้ายที่ปั่นไว้และนำไปซึงกับ เปีย มิให้มันพันกัน จากนั้นนำด้ายมา ล้วง ทำเป็นฝ้ายมัดมือ การผูกข้อมือหรือมัดมือคู่บ่าวสาว จะต้องกล่าวคำอวยพรให้แก่บ่าวสาว เช่น หื้อรักกัน แพงกัน หื้อเจริญก้าวหน้า รีมาค้าขึ้น พลันมีลูกเต็มบ้าน มีหลานเต็มเมือง ด้ายมงคลที่ใช้ในการคล้องศีรษะเจ้าบ่าวเจ้าสาว จากนั้นก็จะมอบซองเงินให้กับคู่บ่าวสาวใส่ในขันสรง ถ้าเป็นแขกผู้ใหญ่ คู่บ่าวสาวก็จะมอบซองไหว้ให้ เป็นการตอบแทนของรับไหว้ที่มอบให้เช่น ขันเงินขนาดเล็ก หรือ ของชำร่วยที่เตรียม หลังจากนั้นแล้ว ปู่อาจารย์จะเป็นผู้ถอดฝ้ายมงคลออก เป็นอันเสร็จพิธี

การเรียกขวัญแต่งงาน เป็นการสร้างพลังและกำลังใจ และยังเป็นการเตือนสติให้ผู้ได้รับการเรียกขวัญด้วยว่า ในวาระนั้น ๆ ผู้ได้รับการเรียกขวัญกำลังมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ซึ่งกำลังย่างเข้าสู่ชีวิตแบบหนึ่ง จึงเป็นการเตือนเพื่อให้เกิดสติ คือ ความรู้ตัว รู้ว่าตัวเองกำลังจะเป็นผู้ครองเรือน เป็นพ่อเรือนแม่เรือน จะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับชีวิต มีความเชื่อว่า คนเรามีขวัญอยู่ ๓๒ ขวัญ อยู่ประจำวัยยะต่าง ๆ ประจำตัว เพื่อปกป้องรักษาผู้เป็นเจ้าของขวัญให้มีความสุข ไม่เจ็บป่วย แต่ถ้าขวัญออกจากร่างกาย จะมีผลทำให้ผู้นั้นเกิดการเจ็บป่วย มีความทุกข์หรือเกิดผลร้ายต่าง ๆ ดังนั้น เพื่อให้ขวัญอยู่ที่เดิมจึงจำเป็นต้องจัดพิธีทำขวัญ หรือ เรียกขวัญ

การส่งตัวเข้าห้องหอ

ก่อนส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าห้องหอ จะต้องมัดมือเจ้าบ่าวเจ้าสาวติดกันก่อน โดยมีพ่อแม่หรือบุคคลที่เคารพนับถือ บุคคลที่มีชื่อเป็นมงคล เป็นผู้จูงคู่บ่าวสาวเข้าห้อง โดยต้องนำบายศรีหน้า ตามด้วยน้ำบ่อแก้ว คือ สลuginที่ใส่เงินทองที่ผู้มาร่วมงานได้มอบให้ตอนมัดมือบ่าวสาว การจูงเข้าห้องโดยญาติฝ่ายเจ้าสาวจูงมือเจ้าสาว ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวจูงมือเจ้าบ่าว ซึ่งบนเตียงนอนมีกลีบดอกไม้อัปโรยไว้ พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่แต่งงานครั้งเดียว และอยู่ด้วยกันเจริญก้าวหน้า เป็นผู้นอนเป็นตัวอย่างแล้วให้ทั้งสองต้องนอนด้วยกันเป็นพิธี และมีการให้โอวาทในการครองเรือน เรียกว่า สอนบ่าว สอนสาว เช่น ให้ผิวเป็นแก้ว เมียเป็นแสง บ่ตีหื้อเป็นผัวผิด เมียยักษ์ หื้อมีลูก

เต็มบ้าน หลานเต็มเมือง หื้อฮักกันแพงกันอยู่ตราบเลี้ยงชีวิต ถ้าผัวเบนไฟ หื้อเมียเบนน้ำ หื้อพ่อชายเป็นหิง แม่
หญิงเป็นซ่อง คือให้ผู้ชายเป็นคนหาเงินทอง ส่วนผู้หญิงเป็นผู้เก็บรักษาทรัพย์สมบัติ

หนุ่มสาวที่ประสงค์จะแต่งงานกันนั้นจะต้องดูด้วยว่าอายุเท่าใดจึงจะแต่งงานแล้วดีนั้น โบราณ
ท่านให้นับตามหลักดังนี้ คือ “โรคาโชด อุตตมโชด มรณโชด เทวีโชด” โดยเริ่มนับอายุปีที่ ๑ ลงที่โรคาโชด ปีที่
๒ ลงที่อุตตมโชด ปีที่ ๓ ลงที่มรณโชด ปีที่ ๔ นับลงที่เทวีโชด แล้วนับ ๕ ลงที่โรคาโชดอีกไปเรื่อย ๆ จนอายุ
ปัจจุบันตกลงทีไหนก็ให้ทายตามนั้น โดยระบุไว้ว่า ถ้าตกเทวีโชดและอุตตมโชดแล้วการแต่งงานนั้นดีนัก ถ้า
ตกที่โรคาโชดและมรณโชดแล้ว ห้ามแต่งงานในปีนั้นหากยังขึ้นต้อต้งแต่งงานจะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขหรือ
อาจถึงเลิกร้างกันไป ถ้าอย่างหนักจะถึงกับตายจากกันตั้งแต่เมื่ออายุไม่มาก ส่วนเดือนที่ควรแต่งงานกันได้นั้น
จะแต่งงานในเดือนใดก็ได้เพียงแต่วันที่แต่งงานจะต้องตรงกับวันหัวเรียงหมอน เท่านั้น และโบราณจารย์
กำหนดไว้ว่า เดือนใดก็ตามขึ้น ๒, ๗, ๑๐, ๑๑, ๑๒ และ ๑๓ ค่ำ เป็นวันหัวเรียงหมอนและเดือนใดก็ตามแรม
๔, ๗, ๑๐, ๑๓, ๑๔ ค่ำ เป็นวันหัวเรียงหมอน เหมาะแก่การแต่งงาน วันอื่น ๆ นอกเหนือจากนั้นแล้วไม่ดี ห้าม
แต่งงานในวันที่มีใช้วันหัวเรียงหมอน ประการแรกต้องหาให้ได้ วันหัวเรียงหมอน คือมีตารางช่องเป็น ๒ แถวคือ
แถวบนมี ๑๕ ช่อง แถวล่างมี ๑๕ ช่อง ตามจำนวนข้างขึ้นข้างแรม นับช่องตรงกับ ๑ ค่ำไปหา ๒ จนถึงช่อง
๑๕ ถ้าช่องไหนมีรูปคล้ายคนนอนเอาหัวเรียงกันวันนั้นคือวันหัวเรียงหมอน ถือว่าเป็นวันที่ควรเอาหัวเอาเมีย
ถ้าหัวดำหัวไม่ดี หัวอยู่หว่างขาไม่ดี หัวเรียงลงก็ไม่ได้ หัวเรียงลงก็ไม่ได้ถ้าได้วันหัวเรียงหมอนแล้ว ยังหาวันอย่าง
อื่นเข้าประกอบ เช่น ไม่ให้ตรงกับวันโลกาวินาศ ไม่ให้ตรงกับวันม้วยและวันใหม่ ให้ได้วันฟู เป็นต้น อีกประการ
หนึ่งไม่ให้วันของหญิงและชายเป็นศัตรูกัน บางคู่รักกันแต่ภายหลังเมื่อรู้ว่าวันเกิดเดือนเกิดปีเกิดเป็นศัตรูกันทั้ง
สองฝ่ายจึง ต้องจำใจต้องเลิกรักไม่อาจแต่งงานกันได้ เพราะเชื่อตามตำราว่าเมื่ออยู่ด้วยกันแล้วจะไปกันได้ไม่
ยึด

ศาสนาและความเชื่อ

สะตวงเช่นเจ้าที่และท้าวจตุรบาล

ประเพณีสืบชะตาหลวง

ประเพณีตานก๋วยสลาก

๖. ศาสนาและความเชื่อ

- การนับถือผี

๑. การส่งเคราะห์/ส่งแกน

เป็นความเชื่อที่มีการถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยโบราณ จะทำพิธีส่งเคราะห์เนื่องในโอกาสที่เกิดอุบัติเหตุ เจ็บป่วย ไม่สบายจุดประสงค์ของการทำพิธีส่งเคราะห์เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ที่ประสบอุบัติเหตุ หรือ ผู้ที่เจ็บป่วย

ขั้นตอนพิธีการ

ผู้เจ็บป่วยหรือญาติก็จะขอ หรือบอกกล่าวปู่อาจารย์หรือ มักทายกหรือผู้รู้ในเรื่องการสะเดาะเคราะห์ มาเป็นผู้จัดเตรียมอุปกรณ์ และทำพิธี

วัสดุ/ อุปกรณ์ที่จัดเตรียม

สะตวง ๑ คอก (ขนาดความยาวของคอกผู้ที่จะทำการส่งเคราะห์)/ เครื่อง ๘/ ซ่อตุง ๘ มีเครื่องแกง ส้ม แกงหวาน หมาก เมี่ยง ปูน ยาสูบ กล้วย อ้อย พริก เกลือ เนื้อดิบ ปลาดิบ กระบอกรน้ำไม้ไผ่ กระบอกรเหล้า และมีอาวุธปืน โกง ธนู หอก ดาบ และรูปคน ๑ รูป มีขันตั้งครุ มีกรวยดอกไม้ ๘ มีหมากปูน ๘ หมากป่น ๘ เทียนใหญ่ ๒ เล่ม เทียนเล็ก ๒ เล่ม ผ้าขาว ผ้าแดง กระทงข้าวเปลือก กระทงข้าวสาร สุรา ๑ ขวด สตางค์ ๓๙ บาทการ “ส่งแกน” เป็นการ “ส่งเคราะห์

อีกแบบหนึ่ง การ “ส่งแถน” นี้ จะทำเมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นแก่บุคคลในครอบครัว และเมื่อได้รับการพยาบาลมาพอสมควรอาการก็ไม่ทุเลาลง มีแต่ทรึงกับทรุดเช่นนี้ ตามจารีตของคนเมือง (หรือไทยวน) ก็จะไปให้ “หมอเมื่อ” (หมอดู) ตรวจดวงชะตาของผู้ป่วยว่าชะตาจะถึงฆาตหรือไม่ ดวงยังดีอยู่ไหม หากหมอเห็นว่าเกณฑ์ชะตาค่อนข้างแย่งก็จะมีพิธีการ “ส่งแถน” ออกมาดูว่าคนเกิดปีไหน อายุเท่าไรจะถึงฆาต และจะต้องทำการ “ส่งแถน” สะเดาะเคราะห์ และจะต้องทำพิธีอย่างไรบ้าง เรื่องนี้ก็ตกอยู่ในหน้าที่ของ “อาจารย์” หรือจะเรียกกันว่า “ปู่อาจารย์” เพราะส่วนมากพวกเขาเป็น “อาจารย์หรือปู่อาจารย์” นี้ก็จะเป็นผู้ที่เคยบวชพระมาก่อนอ่านหนังสือพื้นเมืองได้และมีอายุเลยวัยกลางคนไปแล้ว การที่มีการ “ส่งแถน” นี้ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พื้นเมือง ซึ่งคัดลอกสืบทอดกันมาช้านานแล้วนั้น แสดงถึง ความเชื่อถือของคนในยุคนั้นว่าเขาเชื่อกันว่ามนุษย์ชายหญิงคู่แรกของโลก ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ในปัจจุบันก็คือ “ปู่แถน-ย่าแถน” และเกิดมาตามปีสิบสองนักษัตร ซึ่งปู่แถนย่าจะได้ตราไว้ว่าเมื่อมีอายุเท่าไรนั้นจะเจ็บเป็นอย่างไรนั้นหากได้ส่งแถนเสียแล้ว จึงค่อยบรรเทาหรือหายจากโรคภัยนั้น ๆ และควรจะให้ทานวัตถุของนั้น ๆ ไปให้ผู้กำเนิดคือ “ปู่แถน-ย่าแถน” ในคัมภีร์พื้นเมืองจะแจ้งรายละเอียดว่า ปีใดผู้ใดเกิดปีไหนควรจะให้มีอายุเท่าไร เช่นว่า “ผู้ใดเกิดปีกตสะง่า (ปีมะเมีย) มัดศอกงุมมา ปีเต้าสะง่า ซึ่งสำเภามาปีกาบสะง่า ทานซึ่งหามา ปีระวายสะง่า ถือการสะบัด (ตาลปัตร) มา ซึ่งมาทางร่มมา ปีเปิกสะง่า ถือคากงร่มมา จูงวัวถือไม้เท้า จากดินแถนนมา มีสติปัญญา มักสอนท่าน พระยาภูมิศาสตร์ปั้นเบ้า หื้อแถนพอลงหล่อ ชาติไปใจรีบ (คือใจร้อน) ไม่กลัวใคร มีตัวไม่หมดไม้ไผ่ มักเป็นแผล ให้ส่งไปหาพ่อแม่มีเบี้ย ๑,๐๐๐ ฝ่าย ๑,๐๐๐ เกลือก่อนหนึ่ง ไก่สองตัว เป็นตัวหนึ่ง ปลาตัวหนึ่ง ส่งเสียจกมีข้าวของสมบัติ อายุได้ ๒๙ ปี จักได้หนีเสียเจ้าที่อยู่ ๒๗ ปีหนหนึ่ง ๕๐ ปี จักตาย ดังได้ส่งเสีย ก็จักอายุยืนไปอีก ๑๐ ปี ล้วนไปก็อยู่ด้วยบุญแลฯ”

๒. การสืบชะตา

การสืบชะตา หรือสืบชะตา หรือการต่ออายุ หมายถึงพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อต้องการให้เป็นมงคลมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย ปราศจากโรคภัยทั้งหลาย ทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไปซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เป็นมงคลอย่างหนึ่งที่ชาวล้านนาไทยนิยมทำในโอกาสต่าง ๆ จะจัดขึ้นแล้วแต่โอกาสและความพร้อมของผู้ที่จัดหรือจัดขึ้นในช่วงหลังวันสงกรานต์ เช่น เนื่องในวันเกิดวันได้รับยศศักดิ์ ตำแหน่ง วันขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น และในกรณีเจ็บป่วยถูกทายทักว่าชะตาไม่ดี ชะตาขาดควรจะทำพิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาต่ออายุ จะทำให้คลาดแคล้วจากโรคภัยและอยู่ด้วยความสวัสดิ์สืบไป

การสืบชะตา เป็นพิธีกรรมที่มุ่งสอนคนให้ไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาท พยายามรักษาความดีไม่หลงระเหิรในอำนาจวาสนา และเมื่อมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้นถ้ามีสติคิดพิจารณาอย่างมีหนทางแก้ปัญหา นั้น ๆ การสืบชะตาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. การสืบชะตาคนสามารถทำได้ทุกโอกาส เช่น วันคล้ายวันเกิด งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่

๒. การสืบชะตาบ้านจะทำได้ปีละครั้ง คือ ระยะเวลาเมื่อมีสงกรานต์ หรือมีเภทภัยเกิดขึ้น

๓. สืบชะตาเมืองจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีโอกาสครบรอบสร้างเมือง หรือในวันที่กำหนดให้เป็นวันมงคลและ ยามบ้านเมืองมีเหตุเภทภัย เป็นต้น

๓. การฮ้องขวัญ

พิธีกรรมลักษณะนี้อยู่บนรากฐานความเชื่อทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนไทยในทุกท้องถิ่นแต่มีการปรับเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมเฉพาะของท้องถิ่นนั้น คำว่า “ขวัญ” หมายถึง ผมหหรือชนที่ขึ้นเวียนเป็นกันหอย สิ่งที่ไม่มีความเชื่อกันว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนมาตั้งแต่เกิด ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็จะเป็นสิริมงคล เป็นสุขสบาย จิตใจมั่นคงถ้าตกใจหรือเสียขวัญขวัญก็จะออกจากร่างไป ซึ่งเรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน เป็นต้น ทำให้คนได้รับผลร้ายต่าง ๆ ชาวล้านนามีความเชื่อกันว่าขวัญจะอยู่ประจำตัวเป็นพลังที่ช่วยในการปกป้องรักษาเจ้าของขวัญให้มีความอยู่เย็นเป็นสุข ไม่เจ็บไม่ป่วยแต่เมื่อใดที่ขวัญอ่อนลงหรือออกจากร่างจะเป็นเหตุให้สภาวะของร่างกายและจิตใจของเจ้าของขวัญรู้สึกเสียใจตกใจ ท้อใจ อาจเรียกได้ว่า ขวัญหาย ขวัญหนีดีฝ่อ ขวัญเสียหรือเสียขวัญ ทำให้เจ้าของขวัญเจ็บป่วยกินไม่ได้นอนไม่หลับ ไม่มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต ถ้าต้องการให้ขวัญกลับคืนสู่ตัวและชีวิตเป็นปกติสุขจำเป็นต้องทำพิธีฮ้องขวัญ และโอกาสที่ใช้ในการฮ้องขวัญมีหลายลักษณะ เช่น การฮ้องขวัญเกี่ยวกับคน ได้แก่การเรียกขวัญคนเจ็บไข้ได้ป่วย ขวัญคนที่ประสบอุบัติเหตุ ขวัญเด็ก ขวัญสามเณร ขวัญนาค ขวัญบ่าวสาวขวัญผู้ใหญ่ที่เคารพ การฮ้องขวัญของผู้ที่มีการเปลี่ยนผ่านสถานภาพ (เปลี่ยนตำแหน่งหน้าที่ การงานเปลี่ยนที่อยู่อาศัย จบการศึกษา) การฮ้องขวัญผู้มาเยือนเป็นการสร้างความสัมพันธ์ให้เกียรติแขกที่มาเยือน การฮ้องขวัญหลังจากการทำเกษตรที่ใช้แรงงานแล้วเป็นการแสดงความกตัญญูและการขอขมาลาโทษ ได้แก่ ขวัญข้าวขวัญควาย และการฮ้องขวัญสิ่งของเพื่อเสริมสร้างความอุ่นใจแก่เจ้าของผู้ใช้ ได้แก่ ขวัญบ้าน ขวัญเสาเรือน ขวัญเกวียน เป็นต้น “ฮ้องขวัญ” หรือ “เสียขวัญ” คือพิธีเรียกขวัญนั่นเอง เมื่อมีสภาพจิตใจอันไม่สงบก็จะนิยมทำพิธีฮ้องขวัญหรือเรียกขวัญนี้ ขึ้นเพื่อรับขวัญให้กลับคืนมาโดยสมบูรณ์ และการทำพิธีฮ้องขวัญนี้ นอกจากคนที่ประสบกับเหตุการณ์ดังกล่าวแล้วก็มีคนเจ็บไข้ได้ป่วยที่จะต้องล้ม หมอนนอนเสื่อเป็นเวลาแรมเดือนก็จะมีจิตใจอ่อนไหวก็จะต้องทำพิธีเรียกขวัญด้วย ในประเพณีการฮ้องขวัญ เราอาจสรุปได้ว่า ขวัญ ก็คือกำลังใจของคนเรานั้นเองอย่างการเรียกขวัญของคู่บ่าวสาวในการแต่งงานนอกจากจะมุ่งให้กำลังใจแล้วยังเป็นการสั่งสอนให้มีการครองรักครองเรือนแก่คู่สมรสอีกด้วย และเช่นการฮ้องขวัญนาค ในงานบวช ก็เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกรักและกตัญญูต่อบุพการีประพาดิตนอยู่ในกรอบพุทธวินัยอย่างเคร่งครัดนั่นเอง การฮ้องขวัญให้กับผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วยพอมเหลืองกินไม่ได้นอนไม่หลับเป็นเวลาหลายวัน หรือสะดุ้งตกใจกลัวเมื่อพบเห็นสิ่งที่หวาดเสียวน่ากลัวและประสบกับเหตุสลดสยอง อาจทำให้ขวัญหนีดีฝ่อเหล่านี้ญาติพี่น้องจะช่วยกันจัดตั้งขันธ์เครื่องบายศรีเพื่อฮ้องขวัญให้กับผู้ประสบเหตุเหล่านั้นเพื่อให้เป็นขวัญกำลังใจและเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้นั้น

๔. หมอเป่า

หมอป่าเป็นหมอที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเวลาเจ็บป่วยที่มีอาการเป็นแผลหรือเป็นโรคผิวหนังอักเสบที่เป็นหนองเรื้อรัง ฝีสุวัด คางทูมในสมัยที่ยังไม่มียารักษาโรคก็มักจะไปหาหมอป่าในบ้าน เพื่อทำการรักษาอาการที่เป็นอยู่ให้หายแต่ปัจจุบันก็ยังมียาชาวบ้านที่เวลาเจ็บตา ขี้ตาเคล็ดหรือกระดูกหักก็จะไปให้หมอป่าเพื่อรักษาอาการแต่ก็ทำให้อาการที่เป็นอยู่หายได้และหากหายจากอาการเจ็บป่วยดังกล่าวแล้วก็จะนำดอกไม้ไปขอขมาคารวะ คำหัวหมอป่าการเป่าของหมอป่านั้นจะมีวิธีการรักษาด้วยการเป่าต่าง ๆ กันไป ส่วนประกอบที่ใช้และพบบ่อยคือปูนกินหมาก เคี้ยวกระเทียมแล้วเป่า เคี้ยวหมากเป่า เคี้ยวใบไม้บางชนิดเป่า เป็นต้น

๕. ประเพณีเลี้ยง ผีปู่ย่า ผีปู่ย่า

ถือเป็นผีประจำตระกูลซึ่งสืบทอดมาทางฝ่ายผู้หญิงนอกจากลูกหลานก็ต้องให้ความเคารพโดยจัดทำห่อผีไว้ทางทิศหัวนอนและให้ความเคารพโดยไม่กระทำการสิ่งไม่ควร เมื่อถึงโอกาส เช่น สงกรานต์ ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน หรือวันกำหนดเลี้ยงผี (มักกำหนดกันในช่วงเดือน ๗,๘,๙ เหนือ) ก็ควรจะมีการทำพิธีอย่างสม่าเสมอตามประเพณีที่สืบทอดกันมาในแต่ละตระกูล โดยจะมีการนำเครื่องสักการะ เช่น ไก่ เหล้า หรือข้าวปลาอาหารอื่น ๆ แล้วแต่จะมีการกำหนดกันมาไปสังเวยแก่ผีปู่ย่าที่ห่อผีเพื่อผีปู่ย่าจะได้คุ้มครองให้ลูกหลานได้อยู่ดีมีสุขตลอดไป ประเพณีเลี้ยง ผีขุนน้ำ คือ การสังเวยเช่นไหว้ผีแห่งต้นน้ำลำธาร โดยก่อนที่จะเข้าสู่ฤดูทำนา ชาวบ้านที่มีส่วนใช้น้ำจากต้นน้ำเดียวกันจะนัดกันไปประกอบพิธีกรรม เพื่อให้ผีขุนน้ำได้ช่วยดูแลให้น้ำหล่อเลี้ยงข้าวกล้าตลอดการทำนาช่วยให้ข้าวอุดมสมบูรณ์และอย่าได้เกิดภัยใด ๆ ในการทำงาน

๖. ประเพณีฟ้อนผีผด-ผีเม็ง

เป็นทำพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษแบบหนึ่งโดยเป็นกลุ่มคนที่สืบเชื้อสายจากต้นผี เดียวกัน ได้แก่ ผีผด ผีเม็ง และผีผดซอนเม็ง จะทำกันในช่วงเดือน ๘,๙ เหนือ บางคนทำพิธีทุกปีบางคนก็ ทำทุก ๓ ปีมีการสร้างปะรำพิธีขึ้นมาแล้วบอกกล่าวพี่น้องเครือญาติเดียวกันมาร่วมงาน มีวงดนตรีปี่พาทย์ บรรเลง และมีการอัญเชิญผีมาทรงร่างลูกหลานในตระกูล ลงมารับเครื่องเซ่นและฟ้อนรำร่วมกัน มักจัดกัน ๒ วัน

๗. ประเพณีเข้าพรรษา ชาวล้านนามักออกเสียงว่า “เข้าวัสสา” คือการที่พระสงฆ์อยู่ประจำที่ใดที่หนึ่งในช่วงฤดูฝนพระสงฆ์จะต้องหยุดการเดินทางไปที่ต่างๆและพักอยู่ที่ใดที่หนึ่งโดยไม่ไปแรมคืนที่อื่นภายในกำหนด ๓ เดือนเรียกว่า เข้าวัสสา ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ เหนือ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนเกี๋ยง (เดือน ๑๑ ภาคกลาง) เมื่อถึงวันนี้ชาวพุทธทั้งหลายจะพากันไปใส่บาตร รับศีล ตอนกลางคืนมีการถวายเทียนเข้าพรรษาก่อนจะถึงวันหรือเวลาถวายเทียนมักจะมีการแห่เทียนพรรษาไปตามบ้านต่างๆ เป็นที่ สนุกสนานมักจะมีทานขันข้าวหาคนตาย รวมทั้งการทานแต่พ่อแม่ ปู่ย่าตายายที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วย ในช่วงเข้าพรรษาวัดบ้านส่วนใหญ่จะไปทำบุญที่กันทุกวันพระ มีการฟังเทศน์ฟังธรรม คนเฒ่าคนแก่จะมีการไป นอนวัดจำศีลสำหรับคนทั่วไปบางคนก็ตั้งใจใน การงดเว้นบาปและถือศีล เช่น รักษาอุโบสถศีลตลอดพรรษา งดเว้นดื่มสุรางดเว้นเนื้อสัตว์ตลอดพรรษา เป็นต้น ทางราชการยังได้ถือเอาวันเข้าพรรษาทุกปีเป็นวันต้นไม้แห่งชาติอีกด้วย ประเพณี

แรกนาพิธีแรกนาของชาวล้านน่านมีความหมายอย่างเดียวกับพิธีแรกนาของภาคกลาง คือ การเริ่มลงมือไถนาครั้งแรกเพื่อให้เป็นสิริมงคลอันจะยังผลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ข้าวกล้าในนาโดย ปราศจากสิ่งร้ายใดมารบกวน การแรกนาจะเริ่มหลังจากต้นกล้าที่หว่านมีอายุใกล้จะครบ ๑ เดือน แล้วก็หว่านหรือถุกษยามที่ดีในการแรกนาวันเสาร์นั้นท่านห้ามปลูกนาหว่านกล้าถือว่าเป็นวันไม่ดีสัตว์ต่าง ๆ จักเบียดเบียน แล้วเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ นับตั้งแต่วัวหรือควายพร้อมกับเครื่องไถนาครบชุด รวมทั้งคราด จอบเสียม มีดและขวานที่ใช้ในการทำนาโดยเฉพาะชุดสะตวงหรือกระบะกาบกล้วยซึ่งใช้สังเวยก่ำท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ และแม่โกสวก (แม่โพสพ) และแท่นวางเครื่องสังเวยก่ำท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ รวมทั้งพระอินทร์และแม่ ธรณีเจ้าที่ ซึ่งในกระบวนนั้นจะบรรจุด้วยดอกไม้ รูปเทียน ข้าวตอกกล้วย ข้าวสุก หมาก พลู อาหาร หมาก เมียง บุหรี่ เป็นต้นประเพณีฟังธรรม ในช่วงเช้าพราหมณ์จะมีการฟังธรรม คือการที่ศรัทธาสาธุชนรับฟังพระธรรมเทศนาที่พระสงฆ์เป็นผู้เทศน์ ซึ่งการเทศน์นั้นอาจเป็นการเทศน์โดยโวหารคือที่พระสงฆ์ใช้ความคิดหลักจากคัมภีร์แล้วกล่าว อธิบายโดยโวหาร ของตนหรือเทศน์โดยการอ่านจากคัมภีร์ใบลานก็ได้ แต่ตามธรรมเนียมปฏิบัติแล้วการเทศน์แบบล้านนา หมายถึง การที่พระสงฆ์เทศน์โดยการอ่านคัมภีร์ที่จารึกในใบลาน และการอ่านนั้นอาจเป็นการอ่านโดยทอดเสียงรับกันไปเป็นช่วง ๆ กึ่งทำนองเสนาะหรืออาจมีการเอื้อนเสียงให้สอดคล้องกับ อารมณ์ตามเนื้อเรื่องเป็นช่วง ๆ ไปก็ได้ การเทศน์มักจัดขึ้นตอนบ่ายของวันพระโดยเฉพาะในช่วงเช้าพราหมณ์คัมภีร์ที่พระนำมาเทศน์ในวันพระดังกล่าวมักจะเป็น ขาดกซึ่งคัมภีร์ที่นำมาเทศน์นั้นมีทั้งเรื่อง ยาว เป็นตอน ๆ และผูกเดียวจบหรือเรียกว่า ฆัมมิทอน ประเพณีสู่ขวัญวัว ขวัญควายหลังจากที่ใช้วัวหรือควายไถนา และปลูกข้าวกล้าในนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะมีการสู่ขวัญวัว ควาย เป็นการขอขมาวัวควายที่ได้ใช้งานหรือทรมานโดยจะเชิญปู่อาจารย์มาประกอบพิธีกรรมให้ซึ่งในคำกล่าวในพิธีกรรมนั้นนอกจากจะมีคำขอขมาแล้วจะมีคำกล่าวให้รำลึกถึงบุญคุณของวัวและควายอีกด้วย ประเพณีวัน ๑๒ เพ็ง (๑๒ เป็ง) เป็นประเพณีทานหาคนตาย ถือกันว่าช่วง วันขึ้น ๑ ค่ำ ถึง วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ เหนือเป็นช่วงที่พญายมราชได้ปล่อยวิญญาณผู้ตายกลับมาสู่เมืองมนุษย์เพื่อมาขอรับ ส่วน บุญจากญาติพี่น้องลูกหลาน จึงมีการทำบุญอุทิศถึงผู้ตายกันมาก หากเป็นการทานหาผู้ที่ตายปกติก็จะมีผู้นำอาหารไปถวายพระที่วัดตามปกติพระจะกวาดน้ำแผ่กุศลโดยเอ่ยนามผู้ตายที่ถูกระบุชื่อ ถ้าทานถึงผู้ที่ตายโหง ญาติจะนิมนต์พระมารับถวายอาหารนอกวัดเพราะเชื่อกันว่าผีตายโหงเข้าวัดไม่ได้

๘. ประเพณีทานสลาก

ประเพณีการทานสลาก บ้างก็เรียกว่า กินข้าวสลากหรือทานก่วยสลาก คืองานประเพณีทำบุญสลากภัตต์นิยมทำกันในช่วงราวปลายเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม จะทำกันถี่มากในเดือนกันยายน เพราะถือว่าเดือนนี้เป็นเดือนที่อดอยากของชาวบ้านข้าวเปลือกที่เก็บไว้ในยุ้งฉางใกล้จะหมด หรือหมดไปแล้วคนที่มีข้าวเปลือกก็จะเก็บไว้กินจนกว่าจะเก็บเกี่ยวข้าวใหม่ในปีต่อไป (ในราวเดือนมกราคม) ส่วนคนที่ซื้อกินข้าวสารก็จะหาซื้อยากและมีราคาแพง เมื่อคนทั่วไปอดอยากก็พากันคิดถึงผู้ที่เป็นญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วว่าคงจะไม่มีเครื่องอุปโภคบริโภคเช่นกันจึงรวมกันจัดพิธีทำบุญทานสลากภัตต์ จัดข้าวปลาอาหารของกินของใช้ไปถวายแก่พระภิกษุสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไป โดยการทำบุญทานสลากภัตต์จะไม่จำเพาะเจาะจงถวาย

แกะส่งรูปใครรูปหนึ่งจึงทำสลากเขียนคำอุทิศลงในเส้นสลากแล้วนำไปรวมปะปนกันให้พระภิกษุสามเณรจับสลากหากภิกษุ หรือสามเณรรูปใดจับสลากได้ กว้างสลาก หรือภาชนะที่บรรจุเครื่อง ไทยทานอันไหน ก็ยกถวายแก่รูปนั้น

๙. การนับถือผี

การนับถือผีในชุมชนนับถือผีปู่ย่า หอบ่อบ้านชาวพื้นเมืองมีความผูกพันอยู่กับการนับถือผีซึ่งเชื่อว่ามีส่วนช่วยให้มีความคุ้มครองรักษาอยู่ ซึ่งสามารถพบเห็นได้จากการดำเนินชีวิตประจำวันเช่น เมื่อเวลาที่ต้องเข้าป่าหรือต้องค้างพักแรมอยู่ในป่าจะนิยมบอกกล่าวและขออนุญาตเจ้าที่-เจ้าทางอยู่เสมอและเมื่อเวลาที่กินข้าวในป่าจะแบ่งอาหารบางส่วนให้เจ้าที่อีกด้วยเช่นกันซึ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตที่ยังคงผูกพันอยู่กับการนับถือผีสาง แบ่งประเภท ดังนี้

- ผีบรรพบุรุษ มีหน้าที่คุ้มครองเครือญาติและครอบครัว
- ผีอารักษ์ หรือผีเจ้าที่เจ้าทาง มีหน้าที่คุ้มครองบ้านเมืองและชุมชน
- ผีขุนน้ำ มีหน้าที่ให้น้ำแก่ไร่นา
- ผีฝ่าย มีหน้าที่คุ้มครองเมืองฝ่าย
- ผีสบน้ำ หรือ ผีปากน้ำ มีหน้าที่คุ้มครองบริเวณที่แม่น้ำสองสายมาบรรจบกัน
- ผีวิญญาณประจำข้าว เรียกว่า เจ้าแม่โพสพ
- ผีวิญญาณประจำแผ่นดิน เรียกว่า เจ้าแม่ธรณี

ส่วนช่วงกลางฤดูร้อนจะมีการลงเจ้าเข้าทรงตามบ้านต่าง ๆ

อาจเป็นเพราะความเชื่อที่ว่า การลงเจ้าเป็นการพบปะพูดคุยกับผี

บรรพบุรุษ ซึ่งในปีหนึ่งจะมีการลงเจ้าหนึ่งครั้งและจะถือโอกาสทำพิธีรดน้ำดำหัวผีบรรพบุรุษไปด้วย ยังมีพิธีเลี้ยงผีผดผีเม็งที่จัดขึ้นครั้งเดียวในหนึ่งปี โดยจะต้องหาฤกษ์ยามที่เหมาะสม ก่อนวันเข้าพรรษา จะทำพิธีอัญเชิญผีเม็งมาลง เพื่อขอใช้ช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองชาวบ้านที่เจ็บป่วย และจัดหาดนตรีเพื่อเพิ่ม อยากรู้ก็ตามคนพื้นเมืองมีความเชื่อในการเลี้ยงผีเป็นพิธีกรรมที่สำคัญ แม้ว่าการดำเนินชีวิตของจะราบรื่นไม่ประสบปัญหาใดแต่ก็ยังไม่มีลืมบรรพบุรุษที่เคยช่วยเหลือให้มีชีวิตที่ปกติสุขมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ยังคงพบเรือนเล็ก ๆ หลังเก่าตั้งอยู่กลางบ้านเสมอหรือเรียกว่า หอเจ้าที่ประจำบ้าน เมื่อเวลาเดินทางไปยังบ้านต่าง ๆ ในชนบท ความเชื่อดังกล่าวจึงส่งผลให้ชนบทรอบนิคม ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวเหนือ เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวเหนือ (พ่อฮุย-แม่ฮุย) เมื่อไปวัดฟังธรรมก็จะประกอบพิธีเลี้ยงผี คือ จัดหาอาหารคาว-หวานเช่นสังวีย ผีปู่ย่า

ด้วย แม้ปัจจุบันในเขตตัวเมืองของภาคเหนือจะมีการนับถือผีที่อาจเปลี่ยนแปลงและเหลือน้อยลงแต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านในชนบทยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่

๑๐. ความเชื่อ

ขีด หมายถึง เสนียด จัญไร อัปมงคล การกระทำใด ๆ ที่อยู่ ในลักษณะไม่ดีไม่งามหรือไม่ควรกระทำ ชาวล้านนาเรียกลักษณะนี้ว่า ขีดหากฝืนกระทำผู้นั้นจะ “ตกขีด” คือได้รับผลร้ายตามมาในความเชื่อของชาวล้านนา นั้นมีหลายประเภท อาทิ เกี่ยวกับวัด สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านเมือง สาธารณประโยชน์ ตลาดพื้นที่ทาง การเกษตร ต้นไม้ สัตว์ การสร้างที่อยู่อาศัย คนตาย และพฤติกรรมโดยทั่วไป เป็นต้น พฤติกรรมบางอย่างที่ดูจะ เป็นสิ่งใกล้ตัวและโยงเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวมากขึ้น ได้แก่ ขีด ที่เกิดขึ้นบนเรือนที่อยู่อาศัยนั้นเองในที่นี้จะ ขอยกเอาเฉพาะ “ขีด” บนเรือนมานำเสนอเป็นลำดับไปวิถีปฏิบัติบนเรือนของคนล้านนาส่วนหนึ่งเป็นการไม่ ให้ความเคารพยำเกรงต่ออาคารที่อยู่อาศัยข้าวของเครื่องใช้และอาวุธ ส่วนหนึ่งเป็นมารยาทส่วนหนึ่ง เป็นความไม่เหมาะสม และอีกส่วนคือขัดต่อความเป็นปกติวิสัยดังตัวอย่างต่อไปนี้ส่วนแรก เช่น ใช้เท้ากระพืบ เจึงบันได เหยียบหรือนั่งหวับนั้บนไตรธิประตุ เตาไฟ เเดินกระแทกเท้าบนเรือน ก้าวเท้าข้ามเตาไฟ หม้อไฟ สำหรับข้าว ใช้เท้าดันพื้นเข้าในเตาไฟ ทบตีบ้านเรือน ข้าวของ เสื้อผ้า ยืนค้ำหัวผู้ใหญ่ กวาดพื้นให้ลมถึงผู้ใหญ่ ค่ำทอผู้ใหญ่ ร้องรำทำเพลงผิวปาก เล่นดนตรี เคาะถ้วยชาม เครื่องใช้ในครัวให้เกิดเสียงดังบนเรือนขีดนี้ ใน ส่วนที่เป็นมารยาทอย่างการกิน เช่น “กินบกจกกลาง” คือเลือกกินข้าวเฉพาะตรงกลางไหหรือกระติบกินข้าว ทำปากเสียงดังจวบจืาบ ยกถ้วยชดน้ำแกง ใช้ช้อนชอดถ้วยแกงขีดนี้

ด้านความไม่เหมาะสม เช่น ตากผ้า ตากเครื่องประดับบนหลังคาตากผ้าทิศหัวนอน ตากผ้าทิศ ตะวันออกเรือนเหยียบหรือนั่งบนหมอกหมอนหนุนหัว นำเอามุ้งมาหม่นนอนเอาขึ้นส่วนของเสื้อมาปะซ่อมผ้านุ่ง ที่ฉีกขาดซักผ้าขึ้นกับเสื้อผ้าของพ่อบ้านในภาชนะเดียวกัน เอาของต่ำเช่นรองเท้า ผ้าขึ้น กางเกงหนุนหัวนอน หรือเอาไวบนหัวนอน ขีดนี้ส่วนที่ขัดต่อความเป็นปกติวิสัย ได้แก่ นั่งคานันใดคว่ำหม้อแล้วใช้เป็นที่นั่ง นั่งบน ดุมเกวียนล้อเกวียนเอาหม้อที่ใช้นั่งมาใช้เป็นหม้อแกงเอาเครื่องใช้ในครัวเป็นอาวุธทำร้ายกัน ขีดนี้นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่าพฤติกรรมบางอย่างก็ทำให้ตกขีดได้ เช่น นั่งเฝ้าคนนอนหลับ นั่งอาศัยร่มเงาคนอื่นนอนบริเวณ ที่เป็นแนวตรงกับประตูหรือหน้าต่างนอนบริเวณที่อยู่ในแนวตรงของชื่อนอนเวลาพลบค่ำช่วงพระอาทิตย์ตกดิน โยนเด็กโยนเสื้อผ้าหรือเครื่องประดับขึ้นอากาศทะเลาะวิวาทกันแล้วพาลทุบตีทำร้ายสัตว์เลี้ยง เอาซากเคาะ ปากครกเอาซากครกจุ่มลงในหม้อแกงเอาชีไม้กวาดหรือเศษหญ้าคาที่มุงหลังคาจิ้มฟัน เอาช้อนเอาจุกตักข้าว ในยั้งข้าวหรือตักน้ำในลำห้วย นำรูปช้าง เสือ ราชสีห์นาคและราหูมาไว้ในเรือน ก็ขีดเช่นกัน จากตัวอย่างที่ กล่าวมาถ้าผู้ใดฝ่าฝืนประพฤติดังนี้ก็จะได้รับผลที่ไม่พึงปรารถนา เช่น ประสบเภทภัย โรคภัยรุมเร้า ทรัพย์สิน เงินทองร่อยหรอเกิดถ้อยคดีความสมากในครอบครัวได้รับความเดือดร้อนต่าง ๆ นานา เป็นต้น จึงต้องมีการ แก้ไขด้วยการนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญอาจารย์ประจำบ้านมาช่วยผ่อนร้ายให้กลายเป็นดีด้วยการประกอบ พิธีกรรม “ส่งขีด” หรือ “ถอนขีด” ตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณกาล

ดนตรี/นาฏศิลป์/การเล่นพื้นบ้าน

ฟ้อนผาง

ดนตรีพื้นบ้าน

เตยหรือหลิน

๗. ดนตรี/นาฏศิลป์/การเล่นพื้นบ้าน

- ดนตรีพื้นบ้าน

วงดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือ คือวงดนตรีที่คนในท้องถิ่นภาคเหนือได้คิดค้นจัดวงขึ้น ซึ่งประกอบด้วยเครื่องดนตรีในท้องถิ่นภาคเหนือเอง ได้แก่ กลองขนาดใหญ่ (กลองแอว) ฉาบ ข้องหุ่ย ปี่จุม เป็นต้น นำมาผสมวงเพื่อใช้บรรเลงประกอบการขับร้องและประกอบการแสดงการฟ้อนต่างๆ ของภาคเหนือ เช่น วงสะล้อซอซึง กลองสะบัดชัย เป็นต้น

การศึกษาประเพณี

ปีก้อย

กลองเต่งถึง

- นาฏศิลป์พื้นบ้าน

เป็นศิลปะการรำและการละเล่น หรือที่นิยมเรียกกันทั่วไปว่า “ฟ้อน” การฟ้อนเป็นวัฒนธรรมของชาวล้านนา และกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ เช่น ชาวไต ชาวลื้อ ชาวยอง ชาวเขิน เป็นต้น ลักษณะของการฟ้อนแบ่งเป็น ๒ แบบ คือ แบบดั้งเดิม และแบบที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ แต่ยังคงมีการรักษาเอกลักษณ์ทางการแสดงไว้คือ มีลีลาทำรำที่เข้มช้า อ่อนช้อย มีการแต่งกายตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สวยงามประกอบกับการบรรเลงและขับร้องด้วยวงดนตรีพื้นบ้าน เช่น วงสะล้อ ซอ ซึง วงปี่จ๋อ วงกลองแอว เป็นต้น โอกาสที่แสดงมักเล่นกันในงานประเพณีหรือต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง

ฟ้อนเล็บ เป็นศิลปะการแสดงภาคเหนือที่มีความงดงาม อ่อนช้อยลีลาการฟ้อนเล็บ จะแสดงออกถึงความพร้อมเพรียง ของผู้แสดง เพราะการฟ้อนเล็บจะแสดงเป็นหมู่ การฟ้อนเล็บมักแสดงในงานมงคลต่าง ๆ การแต่งกายของผู้เล่นฟ้อนเล็บ ผู้ฟ้อนนุ่งผ้าซิ่นมีเชิงยาวกรอมเท้า สวมเสื้อแขนยาว ห่มสไบ ผมเกล้าแบบผมมวยสูง ติดดอกไม้ ห้อยอุบะ ปล่อยชายลงข้างแก้ม สวมเล็บยาวตรงนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง นิ้วก้อย ยกเว้นนิ้วหัวแม่มือ

ฟ้อนสาวไหม เป็นศิลปะการฟ้อนรำประเภทหนึ่งของชาวล้านนาที่มีพัฒนาการทางรูปแบบมาจากการเลียนแบบอากัปกิริยาการสาวไหม ผู้ฟ้อนส่วนใหญ่มักเป็นหญิงสาว ลีลาในการฟ้อนดูอ่อนช้อยและงดงามยิ่ง ฟ้อนสาวไหมเป็นฟ้อนทางภาคเหนือ ทางวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ได้ปรับปรุงสืบทอด มาจาก ครูพลอยศรี สรรพศรี ทั้งนี้ ครูพลอยศรีได้ถ่ายทอดแบบรับทำมาจากหญิงชาวบ้านที่จังหวัดเชียงราย ชื่อ บัวเรียว รัตนมณีกรณ์ ซึ่งคุณบัวเรียวก็ได้เรียนการฟ้อนนี้มาจากบิดาของตนอีกทีหนึ่ง

ผู้แสดงใช้ผู้หญิงแสดงจำนวนเท่าไรก็ได้ ปัจจุบันก็มีผู้ชายเข้ามาแสดงด้วยก็มีการแต่งกาย แต่งกายแบบพื้นเมือง คือนุ่งผ้าถุง ใส่เสื้อแขนกระบอกห่มสไบทับ เก้าอี้มมวยประดับดอกไม้

การแสดงเริ่มจากการแสดงท่าหักล้างถางพง เพาะปลูกฝ้ายและหม่อน ซึ่งเป็นการแสดงของช่างฟ้อนชาย เพิ่งเพิ่มเข้ามาภายหลัง ต่อจากนั้นก็เป็นที่ท่งท่าในการฟ้อนสาวไหมเริ่มจากท่าเลือกไหม ดึงไหมออกจากรัง ม้วนไหม สาวไหมออกจากตัว ไหล่ ศีรษะ เท้า ม้วนไหมได้ศอก ฟุ้งกระสวย กรอไหม พาดไหม ปีกไหม จนกระทั่งขึ้นชมกับผ้าที่ทอสำเร็จแล้ว

ดนตรี ดนตรีที่ใช้ประกอบการฟ้อน จะใช้วงดนตรีพื้นเมืองซึ่งมีสะล้อ ซอ ซึง เพลงร้องมักไม่นิยมมี จะมีแต่เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบ แต่เดิมที่บิดาของคุณบัวเรียวใช้นั้นเป็นเพลงปราสาทไหว ส่วนคุณบัวเรียวจะใช้เพลงลาวสมเด็จ เมื่อมีการถ่ายทอดมาครูนาฏศิลป์ได้เลือกสรรใช้เพลง "ซอปั่นฝ้าย" ซึ่งมีท่วงทำนองเป็นเพลงซอทำนองหนึ่งที่นิยมกันในจังหวัดน่าน และมีลีลาที่สอดคล้องกับการฟ้อนสาวไหมอย่างงดงามยิ่ง

สถานที่แสดง ไม่จำกัดเวที โอกาสที่แสดง แสดงได้ทุกโอกาส และในงานเทศกาลหรืองานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ

"ฟ้อนมาลัย" หรือ "ฟ้อนดวงดอกไม้" โดยเพลงฟ้อนดวงดอกไม้ เป็นเพลงเก่าของเชียงใหม่ เจ้าดารารัศมี พระชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำมาใช้ในละครเรื่อง "น้อยใจยา" เมื่อกรมศิลปากรแสดงละครพันทางเรื่อง "พญามานอง" ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้นำทำนองเพลงฟ้อนดวงดอกไม้มาใช้เป็นเพลงฟ้อนของนางข้าหลวงของแม่ท้าวคำปิ่น โดยได้แต่งบทร้องขึ้นมาใหม่ และคุณหญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี ประดิษฐ์ทำรำ ฟ้อนชุดนี้ออกเพลงซุ้ม ซึ่งเป็นเพลงสำเนียงลาวชั้นเดียว ปัจจุบันใช้แสดงในโอกาสงานมงคล หรืองานเบ็ดเตล็ดทั่วไป

ฟ้อนเทียน

ฟ้อน

เทียน เป็นการฟ้อนที่มีลักษณะศิลปะที่อ่อนช้อยงดงาม ลักษณะการแสดงไม่ต่างจากการแสดงฟ้อนเล็บ ถ้าเป็นการแสดงฟ้อนเทียน นิยมแสดงในเวลากลางคืนเพื่อเน้นความสวยงามของแสงเทียนระยิบระยับสว่างไสว จุดเด่นของการแสดงชนิดนี้ จึงอยู่ที่แสงเทียนที่ผู้แสดงถือในมือข้างละ ๑ เล่ม เข้าใจว่าการฟ้อนเทียนนี้แต่เดิมน่าจะใช้เป็นการแสดงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นการสักการะเทพเจ้าที่เคารพนับถือในงานพระราชพิธีหลวงตามแบบฉบับล้านนาของทางภาคเหนือของ

ไทย ผู้ฟ้อนมักใช้เจ้านายเชื้อพระวงศ์ฝ่ายในทั้งสิ้นในสมัยปัจจุบันการแสดงชุดนี้จึงไม่ค่อยได้เห็นบ่อยนักจะสังเกตเห็นว่าความสวยงามของการฟ้อนอยู่ที่การบิดข้อมือที่ถือเทียนอยู่ แสงวับ ๆ แวม ๆ จากแสงเทียนจึงเคลื่อนไหวไปกับความอ่อนช้อยลีลาและลักษณะของเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบนับเป็นศิลปะที่น่าดูอย่างยิ่งแบบหนึ่ง

ผู้แสดง หญิงล้วน ใช้รำเป็นคู่ จะเป็น คู่ ๑ คู่ ๒ คู่ ๓ คู่ ๔ คู่ หรือมากกว่านี้ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาสและสถานที่

เครื่องดนตรี ได้แก่ กลองแอว ปี่ แฉก ฉาบใหญ่ ฆ้องวงใหญ่ และตะโพลตบ

การแต่งกาย ใช้ผู้แสดงเป็นผู้หญิงล้วน นิยมแสดงหมู่คราวละหลายคน

โดยจำนวนคนเป็นเลขคู่ เช่น ๘ หรือ ๑๐

คน แล้วแต่ความยิ่งใหญ่ของงานนั้น และความจำกัดของสถานที่ โดยผู้แสดงแต่งกายแบบฟ้อนเล็บ คือ การสวมเสื้อแขนกระบอก นุ่งซิ่นมีเชิงกรอมเท้า มุ่นผมมวย มีอุบะห้อยข้างศีรษะ ในมือเป็นสัญลักษณ์ คือ ถือเทียน ๑ เล่ม การแต่งกายของฟ้อนเทียนนี้ ปัจจุบันแต่งได้อีกหลายแบบ คืออาจสวมเสื้อในรัดอกใส่เสื้อลูกไม้ทับแต่อย่างอื่นคงเดิม และอีกแบบคือสวมเสื้อรัด

อก แต่มีผ้าสไบเป็นผ้าทอลายพาดไหลอย่างสวยงาม แต่ยังคงนุ่งซิ่นกรอมเท้าและมุ่นผมมวย มีอุบะห้อยศีรษะ

โอกาสที่แสดง ในงานพระราชพิธี หรือวันสำคัญทางศาสนา ต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองชาวต่างชาติ และในงานประเพณีสำคัญตามแบบฉบับของชาวล้านนาคลองสะบัดชัยกลองสะบัดชัย เป็นกลองพื้นเมืองเหนือที่มีประเพณีนิยมการสร้างกลองประจำเมือง เรียกว่า“กลองอุ่นเมือง” เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้าน

ฟ้อนเล็บ

ฟ้อนเล็บ เป็นการฟ้อนชนิดหนึ่งของชาวไทยในภาคเหนือ ผู้ฟ้อนจะสวมเล็บยาว ลีลาท่าร่าของฟ้อนเล็บคล้ายกับฟ้อนเทียน ต่างกันที่ฟ้อนเทียนมือทั้งสองถือเทียน ตามแบบฉบับของการฟ้อน นางลมุล ยมะคุปต์ ผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏศิลป์ไทย ได้นำลีลาท่าฟ้อนอันเป็นแบบแผนมาจากคุ่มเจ้าหลวงมาฝึกสอน จัดเป็นชุดการแสดงที่น่าชมอีกชุดหนึ่ง

การแต่งกาย นิยมใช้ผู้แสดงเป็นผู้หญิงล้วน ๆ นุ่งซิ่นมีเชิงที่ชายผ้า สวมเสื้อแขนกระบอก มีสไบเจียรบาดพาดไหล่ห่มทับ

เสื้อ ผู้แสดงแต่งหน้าสดสวย ยังมีการเกล้าผมมุ่นมวยแล้วใช้ดอกไม้ห้อยเป็นอุบะระย้าข้างศีรษะ

ท่าร่า มีการแบ่งท่าร่าออกเป็น ๔ ชุด คือ

- ชุดที่ ๑ ประกอบด้วยท่า จีบหลัง (ยุงฟ้อนหาง) บังพระสุริยา วันทาบัวบาน กังหันร้อน
- ชุดที่ ๒ ประกอบด้วยท่า จีบหลัง ตระเวนเวหา รำกระบี่ท่าพระรถโยนสาร ฆาตกาเพียงไหล่ บัวชูฝัก กังหันร้อน
- ชุดที่ ๓ ประกอบด้วยท่า จีบหลัง พรหมสี่หน้า พิสมย์เรียงหมอนกังหันร้อน
- ชุดที่ ๔ ประกอบด้วยท่า จีบหลัง พรหมสี่หน้า พิสมย์เรียงหมอนแปลง ตากปีกะ

โอกาสที่ใช้ ใช้แสดงในวันสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกเมืองต่างชาติ หรือในงานประเพณี

ฟ้อนผาง

เป็นศิลปะการฟ้อนที่มีมาแต่โบราณเป็นการฟ้อนเพื่อบูชาองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าลีลาการฟ้อนดำเนินไปตามจังหวะของการตีกลองสะบัดชัยมือทั้งสองจะถือประทีปหรือผางผะด๊ับ แต่เดิมใช้ผู้ชายแสดง ต่อมานายเจริญจันทร์ เพื่อนผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ดำริให้คณะครูอาจารย์หมวดวิชานาฏศิลป์พื้นเมืองเป็นผู้ประดิษฐ์ท่าร่าให้เหมาะสมกับผู้หญิงแสดง โดยได้รับความอนุเคราะห์จากนายมานพ ยาระณะ ศิลปินพื้นบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดท่าฟ้อนและให้คำแนะนำเกี่ยวกับท่าร่าโดยมีนายปรีชา งามระเบียบเป็นผู้ควบคุมการประดิษฐ์ท่าร่า

การแต่งกายและทำนองเพลง

ลักษณะการแต่งกายแต่งแบบชาวไทยลื้อ สวมเสื้อป้ายทับข้าง เรียกว่า “เสื้อปัด” หรือ “เสื้อปัดข้าง” ขลิบริมด้วยผ้าหลากสีเป็นริ้วนุ่งผ้าชิ้นเป็นริ้วลายขวาง ประดับด้วยแผ่นเงิน รัดเข็มขัดเงินเส้นใหญ่ติดพู่แดงเงิน ใส่ต่างหูเงินและสวมกำไลข้อมือเงิน

- เพลงพื้นเมืองภาคเหนือ

เพลงพื้นเมืองภาคเหนือ สามารถใช้ร้องเล่นได้ทุกโอกาส โดยไม่จำกัดฤดูหรือเทศกาลใด ๆ ซึ่งใช้ร้องเพลงเพื่อผ่อนคลายอารมณ์และการพักผ่อนหย่อนใจ โดยลักษณะการขับร้องและท่วงทำนองจะอ่อนโยน ฟังดูเนิบนาบนุ่มนวล สอดคล้องกับเครื่องดนตรีหลัก ได้แก่ ปี่ ซึง สะล้อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถจัดประเภทของเพลงพื้นบ้านของภาคเหนือได้ ๓ ประเภท คือ

๑. เพลงขอ ใช้ร้องโต้ตอบกัน โดยมีการบรรเลงปี สะล้อและซึงคลอไปด้วย

๒. เพลงจ้อย เป็นการนำบทประพันธ์ของภาคเหนือมาขับร้องเป็นทำนองสั้น ๆ โดยเนื้อหาของคำร้องจะเป็นการระบายความในใจ แสดงอารมณ์ความรัก ความเจ็บเหงา มีนักร้องเพียงคนเดียวและจะใช้ดนตรีบรรเลงหรือไม่ก็ได้ เช่น จ้อยให้กับคนรักรู้คนในใจ จ้อยประชันทันระหว่างเพื่อนฝูงและจ้อยเพื่ออวยพรในโอกาสต่าง ๆ หรือจ้อยอำลา

๓. เพลงเด็ก มีลักษณะคล้ายกับเพลงเด็กของภาคอื่นๆ คือเพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก และเพลงที่เด็กใช้ร้องเล่นกัน ได้แก่ เพลงฮื้อลูก และเพลงสีกจุจจา

- การละเล่นของกลุ่มคนพื้นเมือง

๑. การเล่นม้าจากคอก

อุปกรณ์และวิธีเล่น

จำนวนผู้เล่น ตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป

อุปกรณ์

๑. ไม้กลมขนาดกำรอบ ยาวประมาณ ๕ ศอก จำนวน ๒ ท่อน

๒. ขอนไม้สูงประมาณ ๑ คืบ ยาวประมาณ ๑-๒ ศอก จำนวน ๒ ท่อน

สถานที่เล่น เล่นบริเวณที่เป็นลานกว้าง

วิธีการเล่น

๑. แบ่งผู้เล่นออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายแรกมี ๒ คน สำหรับถือท่อนไม้ที่วางขนานบนขอนไม้ แล้วกระทบกันเป็นจังหวะส่วนฝ่ายที่ ๒ มี ๒ คนขึ้นไป สำหรับเป็นผู้เต้น

๒. ให้ผู้เล่นเข้าไปอยู่ระหว่างคาน ผู้ถือไม้คานทั้งคู่ก็ทำสัญญาณ โดยยกคานไม้ทั้งคู่กระแทกลงบนไม้หมอน ระหว่างที่เคาะจังหวะอยู่นั้นผู้เล่นต้องเต้นไปด้วย เมื่อให้สัญญาณเคาะ ๓ ครั้งแล้ว ครั้งที่ ๔ ผู้ถือจะเอาคานทั้งสองเข้าชิดกัน ผู้เต้นจะต้องกระโดดให้สูงกว่าครั้งแรกของจังหวะและแยกขาออกให้พ้นไม้ ถ้าถูกหนีบเรียกว่า ม้าข้ามคอก หรือ ม้าติดคอก คู่ที่ถูกไม้หนีบจะต้องออกไปเปลี่ยนให้ผู้ถือคานอยู่เดิมนั้นเข้ามาเต้นในระหว่างคานนั้นบ้าง

โอกาสหรือเวลาที่เล่น

การเล่นม้าจากคอกนิยมเล่นในวันขึ้นปีใหม่ (สงกรานต์) ของล้านนา

การเล่นม้าจากคอก เป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ทำให้เกิดความสามัคคีภายในกลุ่มและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

๒.ชนกว้าง

ในบรรดาการละเล่นพื้นบ้านทางภาคเหนือโดยเฉพาะการละเล่นที่เกี่ยวข้องกับสัตว์นั้น การเล่นชนกว้างนับได้ว่าเป็นที่นิยมไม่น้อยกว่าการชนไก่ กัดปลา ชนวัว หรือวิ่งควาย ของภาคอื่น ๆ กว้างชนกว้างใช้ว่าจะชนกันได้ในทุกฤดูกาล จะมีให้เล่นกันก็แต่เฉพาะในฤดูฝน คือประมาณเดือนสิงหาคม-ตุลาคม พอออกพรรษาแล้วก็ค่อย ๆ เลิกราปล่อยกันไป กว้างก็จะเริ่มหายตายจาก เพื่อการเกิดใหม่ในปีหน้าตามวัฏจักรของมัน

กว้าง เป็นสัตว์จำพวกแมลงปีกแข็ง มีขา ๖ ขา ตัวผู้มีเขา ๒ เขา (เขาล่าง, เขaben) ตัวเป็นสีน้ำตาลและสีดำ ที่เกิดมาจากด้วงมะพร้าว ซึ่งส่วนมากจะมีที่อยู่อาศัยในป่า มีด้วยกันหลายชนิด ซึ่งพอจะรวบรวมได้ดังนี้

๑. กว้างแม่ฮู้ต เป็นกว้างตัวเมียไม่มีเขา ตัวสีน้ำตาล กว้าง ยาวประมาณ ๑ นิ้ว มักมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น ที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เรียกว่า “กว้างฮู้ม” อำเภอเมืองเชียงราย เรียกว่า “แม่ฮู้หลุ่ม” หรือที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เรียกว่า “แม่บังออน” เป็นต้น

๒. กว้างกิ เป็นกว้างตัวผู้ มีเขาสั้น ตัวเล็ก สีน้ำตาล

๓. กว้างกิด เป็นกว้างตัวผู้ มีเขาสั้น ตัวโต สีน้ำตาล

๔. กว้างแซม เป็นกว้างตัวผู้ มีเขายาว ตัวเล็ก สีน้ำตาล (แดง) ไม่ค่อยนิยมเอามาเล่นชนกัน เพราะไม่ค่อยมีความอดทน ดุตัน

๕. กว้างฮัก เป็นกว้างตัวผู้ ตัวเล็ก ขนาดกว้าง ยาวประมาณ ๑x๒ นิ้ว (เท่ากับกว้างแซม) มีเขายาว ตัวสีดำหรือที่มักเรียกกันว่า “กว้างฮักน้ำปู” ถ้าเป็นสีดำ (ใส) เรียกว่า “กว้างฮักน้ำใส” ไม่ค่อยนิยมนำเอามาเล่นชนกัน

๖. กว้างไซ่ง เป็นกว้างตัวผู้ มีรูปร่างได้สัดส่วนสวยงาม ตัวใหญ่ (ประมาณ ๑ ๑/๒ x ๒ ๑/๒ นิ้ว) เขาโงมยาว มีเล็บแหลมคม มีนิสัยอดทน ดุตัน และมีความฉลาด ตัวเป็นสีน้ำตาล (แดง) นิยมนำมาเล่นชนกันมากกว่ากว้างชนิดอื่น

๗. กว้างห้าเขา มีรูปร่างใหญ่โตเท่ากับกว้างไซ่ง มีเขา ๕ เขา ไม่นิยมนำเอามาชนกัน

อาหารของกว้าง ได้แก่ บวบ กล้วย (สุก) มะพร้าว และอ้อย อาหารโปรดของมันจริงๆ ก็คือ “อ้อย” โดยเฉพาะ “อ้อยตอง” จะมีรสหวานมาก นิยมนำเอามาเลี้ยงกว้างไซ่ง ซึ่งเป็นกว้างชน และการที่กว้างไซ่งได้ดูดกินน้ำหวานจากอ้อยมาก ๆ จะทำให้มันมีร่างกายที่แข็งแรง มีพลังกำลังมากในการที่จะต่อสู้กับศัตรู

๓. การลิกจุงจา

เป็นการละเล่นของภาคเหนือ จะผู้เล่นมีกี่คนก็ได้ โดยชิงช้าทำด้วยเชือกเส้นเดียวสอดเข้าไปในรูกระบอกไม้ซาง แล้วผูกปลายเชือกทั้งสองไว้กับต้นไม้หรือใต้ถุนบ้านส่วนวิธีเล่น คือ แกว่งชิงช้าไปมาให้สูงมาก ๆ บทร้องประกอบผู้เล่นจะร้องตามจังหวะที่ชิงช้าแกว่งไกวไปมา ดังนี้

“ลิกจุงจา อีหล้าจุงจ้อย ขึ้นดอยน้อย ขึ้นดอยหลวง เก็บผักขี้ขวง ใส่ซ้าทั้งลุ่ม เก็บฝักกุ่ม ใส่ซ้าทั้งสน เจ้านายตน มาปะคนหนึ่ง ตีตังตึง หื้ออย่าสาวฟังควักขี้ตัง หื้ออย่าสาวจูบ แปะตูปน้อย หื้ออย่าสาวนอน ขี้ผอง ขอน หื้ออย่าสาวไหว ร้อยดอกไม้ หื้ออย่าสาวเหินบ จักเข็บขบหู ปูหนิบข้าง ซ้างไล่แทง แมงแกงขบเขี้ยว เจี้ยวไล่แทง ตกขุมแมงดิน ตีซ้องโมง ๆ”

๔. ปั่นหนังว่อง

อุปกรณ์และวิธีเล่น

การปั่นหนังว่อง คือการปั่นยางวงที่ใช้รัดของ เป็นการเล่นของเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายเล่นโดยการจับคู่เล่นบนพื้นราบที่ไม่สกปรก เช่น พื้นเรือน หรือบนโต๊ะ อุปกรณ์ที่ใช้คือ ยางรัดของจำนวนมากน้อยเท่าที่ทำได้ กติกาการเล่นมีอยู่ว่า หากผู้เล่นฝ่ายใดสามารถคลายยางรัดของออกจากกันเป็นเส้นปกติได้ ก็จะได้ยางรัดนั้นเป็นกรรมสิทธิ์

วิธีเล่น

เริ่มจากการนำยางรัดของมาคนละเส้นประกบกันแล้วให้ฝ่ายหนึ่งใช้สันมือถูยางรัดของที่ประกบกันนั้น โดยแรงให้ยางรัดทั้งสองเส้นบิดตัวพันกันจนแน่น แล้วให้อีกฝ่ายหนึ่งพยายามแกะให้คลายออกจากกัน ถ้าทำได้สำเร็จจะได้ยางรัดของไปเป็นของตน ถ้าทำไม่สำเร็จจะต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งทำแทน ผลัดกันเช่นนี้ไปจนกว่าจะมีผู้ทำสำเร็จ เมื่อเสร็จแล้วก็เริ่มต้นใหม่ไปเรื่อย ๆ

โอกาสหรือเวลาที่เล่น

เป็นการเล่นที่ใช้เล่นในยามว่าง

คุณค่า / แนวคิด / สาระ

การเล่นปันทิ้งว้าง เล่นได้ทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง พ่อแม่สามารถให้ลูกเล่นในบ้านและคอยสังเกตพฤติกรรม นิสัยใจคอของลูก หากพบความผิดปกติจะแก้ไขได้ทันที่นอกจากนี้ยังเป็นการเก็บรักษาของไว้ใช้ในโอกาสต่อไปอีกทางหนึ่งด้วย

๕. ชิกโก้งแก้ง

ที่มา <https://sites.google.com/site/karlalankhongthai/phakh>

อุปกรณ์ โกงแก้งทำจากไม้ไผ่ ท่อนปลายของไม้รวก หรือไม้ซาง ตัดให้สูง ประมาณ ๒-๒.๕ เมตร ใช้มีดตัดเจาะกิ่งไม้ที่เป็นปมอยู่ข้อตาไผ่ออกให้หมด แต่ต้องเหลือไว้ตรงข้อแรกของไม้ไผ่ให้เป็นปมอยู่ เหลือข้ออื่นๆ ให้เรียบเพื่อสะดวกในการจับถือ หาล้องไม้ไผ่ที่ใหญ่กว่า ๒ ท่อนแรก ตัดให้เหลือข้อปล้องไว้ด้านหนึ่งยาว

ประมาณ ๑๕-๓๐ เซนติเมตร จำนวน ๒ ท่อน เจาะรู ๒ ด้าน เสร็จแล้วนำไปสวมเข้ากับไม้ ๒ ท่อนแรก โดยให้ไม้ที่สวมนั้นไปค้ำติดอยู่กับข้อตาไม้ที่เหลือไว้ แล้วใช้ผ้าพันตรึงไม้ ๒ ท่อนประกบกันให้แน่น

วิธีการเล่น ใช้มือถือไม้โก่งเก้งตั้งขึ้นให้ตรง แล้วค่อยก้าวเท้าใดเท้าหนึ่ง ขึ้นเหยียบบนไม้โก่งเก้ง ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เท้าซ้ายขึ้นก่อน แล้วก้าวเท้าขวาตามตั้งตัวให้สมดุลแล้วค่อย ๆ ก้าวเท้าใดเท้าหนึ่งออกไป ถ้าล้มก็ขึ้นใหม่เดินใหม่จนคล่อง

๖. เตยหรือหลิน

ที่มา

<https://sites.google.com/site/karlalankhongthai/phakh>

อุปกรณ์ จำนวนผู้เล่น ๖-๑๒ คน

วิธีเล่น ชีตเส้นเป็นตารางจำนวนเท่ากับผู้เล่น (สมมติว่ามี ๖ คน) แล้วแบ่งผู้เล่นออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งยืนประจำเส้น (ตามขวาง) อีกฝ่ายจะวิ่งผ่านแต่ละเส้นไปโดยไม่ให้เจ้าของเส้นแตะได้ เมื่อเริ่มเล่นคนที่ยืนประจำเส้นแรก พูดว่า ไหลหรือ หลิน ฝ่ายตรงข้ามก็เริ่มวิ่งผ่านเส้นแรกไปจนถึงเส้นสุดท้ายแล้ววิ่งกลับ ถ้าวิ่งกลับถึงเส้นแรกโดยไม่ถูกฝ่ายตรงข้ามแตะได้ก็พูดว่า เตย ก็จะเป็นฝ่ายชนะ โอกาสเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่เด็ก ๆ เล่นกันโดยทั่วไป

๗. ปล่อยโคมลอย

โคมล้านนา คืองานหัตถกรรมพื้นเมืองจากภูมิปัญญาชาวบ้านสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาอย่างช้านาน ได้ส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ของภาคเหนือ สำหรับในปัจจุบันนี้ชาวล้านนานิยมนำมาประกอบในงานพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะในงานประเพณีี่เป็ง มักแขวนโคมไว้บนที่สูง โคมทำจากไม้ไผ่เส้นเล็ก ๆ นำมาขึ้นโครงและนำกระดาษแก้วมาปิดทำเป็นรูปร่าง มีมากมายหลายรูปแบบ มีความเชื่อว่าแสงประทีปจากโคมจะช่วงส่องประกายให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองอยู่เย็นเป็นสุข ชาวล้านนาจึงนิยมปล่อยโคมขึ้นฟ้าและจุดประทีปตามไผ่ตามบ้านเรือนความเชื่อเกี่ยวกับการปล่อยโคมลอย การปล่อยโคมลอยเป็นการปล่อยเคราะห์

กรรมความชั่วสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ให้ลอยออกไปจากชีวิต เป็นการบูชาพระเกษตรแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ เป็นการส่งเหล่าเทวดาเหล่ากลับคืนสู่สวรรค์

บรรณานุกรม

จี้อ์โอเอ. (๒๕๖๔). ตำนานเรื่อง พระเจ้าฝาง-พระนางสามผิว. สืบค้นจาก

https://intrend.trueid.net/north/chiang-mai/ตำนานเรื่อง-พระเจ้าฝาง-พระนางสามผิว-trueidintrend_๑๗๐๑๒๓

มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (๒๕๕๑). ประวัติศาสตร์ล้านนา สมัยแคว้น-นครรัฐ. สืบค้นจาก

<http://www.openbase.in.th/node/๖๔๐๒>

วรชาติ มีชูบท.(๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗). คนเมือง. วารสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับพฤษภาคม ๒๕๕๗. สืบค้นจาก
https://www.silpa-mag.com/history/article_๙๙๐๕๘

วชิรณที วงศ์ศิริอำนวย. (๒๕๕๒). *อักษะล้านนา*. บี.เอส การพิมพ์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (๒๕๖๕). *หนังสือเรียนอักษะล้านนา*.

Educatpark. *พยัญชนะไทย*. สืบค้นเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ จาก <https://www.educatepark.com/พยัญชนะไทย>

Ongsakul, S. (๒๐๑๐). History of Lanna(๓thed.). Bangkok: Amarin. [In Thai]

Samakkhan, S. (๑๙๙๗). Some special features of Northern Thai culture.In Society and Culture in Northern Thailand. Bangkok: Social Science Association of Thailand. [In Thai]

Sunthonphesat, S. (๑๙๗๐). Introduction: society and culture of Lanna Thai.In Society and Culture of Lanna Thai: Collection of Social Science Research in Northern Thai. Chiang Mai: Social Science Faculty, Chiang Mai University. [In Thai]

ภาคผนวก

คำสั่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓

ที่ ๑๑๕ /๒๕๖๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ และยกร่าง
กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามโครงการรักถิ่นฐานผูกพันบ้านเกิด ปีงบประมาณ ๒๕๖๖

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ ได้คำนึงถึงการผลิตเยาวชนที่มีความตระหนักรู้จักท้องถิ่นของตน สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงวางแผนวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่สืบทอดกันมา จึงได้จัดทำโครงการรักถิ่นฐานผูกพันบ้านเกิด เพื่อรวบรวมข้อมูลสารสนเทศของท้องถิ่น รวบรวมไว้ในระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (database) จัดทำกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อให้สถานศึกษานำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปจัดประสบการณ์ในหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาตามบริบทของสถานศึกษาต่อไป เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ โดยจะจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ ยกร่างและวิพากษ์กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามโครงการรักถิ่นฐานผูกพันบ้านเกิด ในวันที่ ๒๐ - ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๖ และวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๖ ณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานยกร่างกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามโครงการรักถิ่นฐานผูกพันบ้านเกิด ปีงบประมาณ ๒๕๖๖ ดังนี้

๑. คณะกรรมการอำนวยการและกำกับติดตาม มีหน้าที่ดูแล ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ สนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยปฏิบัติหน้าที่นี้เทศ ติดตามและประเมินผล การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการดำเนินงานตามโครงการ ประกอบด้วย

๑.๑ นายเรืองยศ ปันศิริ	ผอ.สพป.ชม.๓	ประธานกรรมการ
๑.๒ นางสาวพรทิพย์ ทวีวัฒนโสภ	รอง ผอ.สพป.ชม.๓	รองประธานกรรมการ
๑.๓ นางสาวพัชรดา ลำนักเนตร	ผอ.กลุ่มนิเทศฯ สพป.ชม.๓	กรรมการ
๑.๔ นางสาวสีกการะ หนั่นชัย	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๑.๕ นางรัชณี อุดทา	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๑.๖ นางสาวศิวาณัฐ ใจสัตย์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๑.๗ นางสาวศรัณย์พัชร สิงห์ใจ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๑.๘ นางศิริภัสสร ศิริวงศ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๑.๙ นายเจษฎา ก้องสาคร	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๐ นางพรกมล ชัดราษฎร์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๑ นางอลิสตรา อ่อนอัฒ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๒ นางสาวอรณัชชา เตชะวงศ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ

๑.๑๒ นางสาวกัญญาณัน อินตะปัญญ...

- ๒ -

๑.๑๒ นางสาวกัญญา อินต๊ะปัญญา	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๓ นายวรกันต์ ศรีวิชัย	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๔ นางสาวนิภาพรรณ สิงห์คำ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๕ นางสาวจินดา คำเงิน	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการและเลขานุการ

๒. คณะกรรมการดำเนินงานจัดทำองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ ยกร่างและวิพากษ์กรอบ
สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามโครงการรักถิ่นฐานผูกพันบ้านเกิด มีหน้าที่ เป็นวิทยากรประจำกลุ่ม วางแผน/
 ออกแบบการจัดทำรูปเล่ม เป็นกองบรรณาธิการกิจในการดำเนินงาน และรายงานผลการดำเนินงานให้
 ผอ.สพป.ชม.๓ ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ที่อาจเกิดจากการดำเนินการตามโครงการฯ ต่อไป ประกอบด้วย

๒.๑ นางสาวพรทิพย์ ทวีวัฒนโสภ	รอง ผอ.สพป.ชม.๓	ประธานกรรมการ
๒.๒ นางสาวพัชรดา ลำนักเนตร	ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศฯ	รองประธานกรรมการ
๒.๓ นางสาวสีกการะ ทนชัย	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๒.๔ นางรัชณี อุทธา	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๒.๕ นางสาวศิพณัฐ ใจสัถย์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๒.๖ นางสาวศรณีย์พัชร สิงห์ใจ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๒.๗ นางศิริภัสสร ศิริวงศ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๒.๘ นายเจษฎา ก้องสาคร	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๙ นางพรกมล ชัดราษฎร์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๐ นางอลิสตรา อ่อนอด	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๑ นางสาวอรณิชา เตชะวงศ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๒ นางสาวกัญญา อินต๊ะปัญญา	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๓ นายวรกันต์ ศรีวิชัย	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๔ นางสาวนิภาพรรณ สิงห์คำ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๕ นายสุพินันท์ กันทะวงศ์	รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยคอกหมู	กรรมการ
๒.๑๖ นางศิริณี บุญเกิด	ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว	กรรมการ
๒.๑๗ นางพัชราภรณ์ วิเศษคุณ	ครูชำนาญการ โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว	กรรมการ
๒.๑๘ นายวัชร ปางจันทร์	ครู โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว	กรรมการ
๒.๑๙ นางสาวกรรณ สุวรรณวงศ์	ครู โรงเรียนเทพศิรินทร์ ๙	กรรมการ
๒.๑๙ นางสาวจินดา คำเงิน	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการและเลขานุการ

๓. คณะกรรมการฝ่ายจัดทำองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์เพื่อจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
 มีหน้าที่ ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลชาติพันธุ์ในเขตท้องที่ สพป.ชม.๓ รวบรวมเป็นหนังสือองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์
 ในวันที่ ๒๐-๒๑ มีนาคม ๒๕๖๖ ณ ห้องประชุมเคียงศิริ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่
 เขต ๓ ประกอบด้วย

อำเภอฝาง

๑. นางสาวขวัญดารินทร์ วาริธนพัชร	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านเหมืองแร่
๒. นายณรงค์ อินดี	ครู	โรงเรียนบ้านต้นผึ้ง

๓. นางสาวทยาธิ...

- ๓ -

๓. นางสาวทยานิจ เยสุวรรณ์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านปาง (ผาง)
๔. นางสาวหิรัญญา อินทร์ศรี	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยฝาย (ผาง)
๕. นางสาวนภาพร ยาสุมุท	ครู	โรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อน
๖. นางชนิตากร คุณา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยบอน
๗. นางสาวกณทิรา ศรีใจ	ครู	โรงเรียนบ้านแม่ใจ
๘. นางจุฑามณี กันธะ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านห้วยเขียน
๙. นางสาววีรยา ชุ่มใจ	ครู	โรงเรียนบ้านศรีดอนชัย
๑๐. นางพิชญ์สินี ทรงศรี	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเวียงผาง
๑๑. นางพิพากษา ทับไธสง	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านโป่งถืบ
๑๒. นางสาวสุณี อินจันทร์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
๑๓. นางสาวประไพ ธิมา	ครู ค.ศ.๒	โรงเรียนบ้านขอบด้ง
๑๔. นางสาวสุภาภรณ์ บุตรดีวงศ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านลาน
๑๕. นางสาวอัมพิกา หล่อใจ	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยนา
๑๖. นางมัทนา รุ่งแจ้ง	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านเวียงหวาย
๑๗. นางพัชรา มุขแก้ว	ครู	โรงเรียนบ้านหนองขวาง
๑๘. นางสาววิมลญา ผาลัย	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านม่อนปิ่น
๑๙. นายภัทรธร คุณยศยิ่ง	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยหมากเหลี่ยม
๒๐. นางสาวปณิดา ทิพย์เนตร	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านม่วงชุม
๒๑. นางสาวมนธินี ศรีหล้า	ครู	โรงเรียนบ้านเด่นใหม่
๒๒. นางสาวไพบรียักษ์ ดวงแก้ว	ครู	โรงเรียนบ้านสันตันเปา
๒๓. นางสาวพัชรินทร์ เตาะแป	ครู	โรงเรียนบ้านสันม่วง
๒๔. นายอนุศิษฐ์ ปัญเชื้อ	ครู	โรงเรียนบ้านดงป่าล้าน
๒๕. นางสาวธิดารัตน์ แสนปัญญา	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่ข้า
๒๖. นางสาวอติตยา วงศ์ศา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านโป่งนก
๒๗. นายปฏิฐวัญญ์ เพ็ญเพชร	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านแม่คะ
๒๘. นางสาวพิชญา คำหอม	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยไคร้ (ผาง)
๒๙. นายสงกรานต์ กาวีโล	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านปางปอย
๓๐. นางสาวปภมวัน พึ่งเพราะ	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านแม่จอนกลาง
๓๑. นางสาวจาพิณีพันธุ์ อินต๊ะแก้ว	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านยาง
๓๒. นางสาวสร้อยนรินทร์ คุมคำ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
๓๓. นางปิยะนุช วิราศรี	ครูชำนาญการ	โรงเรียนวิรุณเทพ
๓๔. นางสาววิศรา ยะเรือน	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านห้วยหอม
๓๕. นายกุลธร ดอนแก้ว	ครูชำนาญการ	โรงเรียนเทพศิรินทร์ ๙ ฯ
๓๖. นางนิชานาญ กันธวรรณ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๑
๓๗. นางสาวอัญชลี วงศ์จุมปู	ครู	โรงเรียนบ้านหลวง
๓๘. นางพรรณนพ สิกกะ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านต้นสำน

๓๙. นางสาวปิ่นทิรา...

- ๔ -

๓๙. นางสาวปิ่นทิรา พรหมนุชานนท์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สุ่นหลวง
๔๐. นางชาลิณี กุมารแก้ว	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านหนองยาว
๔๑. นางมัทธนา ฤทธิโชติ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านปางสัก
๔๒. นางมัลลิกาณัฏ์ ไชยสุ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย
๔๓. นางสาวสุภาณี หมีคำ	ครู	โรงเรียนบ้านสันป่าแดง
๔๔. นางสาวสุภาพร กานต์นิตกร	ครูชำนาญการ	โรงเรียนวัดศรีบุญเรือง
๔๕. นางจตุพร อาศัย	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านห้วยงูกลาง
๔๖. นางธมน สังข์สำราญ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนวัดนันทาราม
๔๗. นางสาวกรรณา สุวรรณสังข์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสันทราย
๔๘. นางเกศไพฑูรย์ กันธิยะ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสันตันดู่

อำเภอแม่เมาะ

๑. นายอานภาพ ชัยญาชัย	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านห้วยศาลา
๒. นายณัฐวุฒิ สุธรรม	ครู	โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๙
๓. นายฉัตรชัย พรหมมารักษ์	ครู	โรงเรียนกมลเรียม สุโกศล (บ้านผาใต้)
๔. นางสาวจิราภา คัดมมาตรย์	ครู	โรงเรียนต.ช.ด.ศึกษานารีอนุสรณ์ ๓
๕. นางสาวพัชรี แซ่จ้าว	ครู	โรงเรียนโชติคุณะเกษมบ้านเมืองงาม
๖. นายณัฏฐเอก หมั่นแสง	ครู	โรงเรียนบ้านสุขฤทัย
๗. นางสาววันเพ็ญ เสงห์หล้า	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านท่ามะแกง
๘. นายณภัตล ปัญญายศ	ครู	โรงเรียนวัดห้วยน้ำเย็น
๙. นางสาวกุลธิดา คำพา	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านห้วยปู
๑๐. นางสาวอรทัย ชัยเลิศฟ้า	ครู	โรงเรียนไทยทุนบ้านสันตันดู่
๑๑. นางทิพวรรณ อินสอน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนตชด.ไลออนส์มหาจักร ๘
๑๒. นางสาวภาณุตา ญาศรี	ครู	โรงเรียนเพียงหลวง ๑ ๖ (บ้านท่าตอน)
๑๓. นางสาวทอง กาง	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านหลวง
๑๔. นางสาวกริดา อิ่มใจ	ครู	โรงเรียนโรงเรียนบ้านโละ
๑๕. นางสาวณัฏษณันท์ แก้วอินทร์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสันตันหม้อ
๑๖. นางสาวนีย์ พงศ์ประเสริฐสิน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านป่ากือ
๑๗. นางสาวจันทวรรณ ศรีนวลใหญ่	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านป่าแดง
๑๘. นางจอมศรี ใจอาษา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันปอธง
๑๙. น.ส.ธัญลักษณ์ ธรรมศร	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านห้วยม่วง
๒๐. นางสาวพัชรินทร์ แก้วมะโน	ครู	โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ ๒
๒๑. นางสาวจิราภร ก้างอนตา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนบ้านคาย
๒๒. นางสาวสโรชา สอนศรีนุสรณ์	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านห้วยคอกหมู

๒๓. นางสาวแววดาว...

- ๕ -

๒๓. นางสาวแววดาว สุทธิหลวง	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านหนองขี้นกยาง
๒๔. นางสาวณิชา การินทร์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ ๑ (บ้านแม่เมืองน้อย)
๒๕. นางสาวสร้อยทับทิม เดชโพธิ์	ครู	ครู โรงเรียนบ้านอ่างต่ำ
๒๖. นางสาวมนัสนันท์ ไกลมาก	ครู	โรงเรียนประพันธ์-อารีย์หงส์สกุล
๒๗. นางสาวมาลากุล ปิ่นระชา	ครู	โรงเรียนบ้านสันป่าเทียว
๒๘. นางสาวณัฐนันท์ ลือพรหม	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านปางต้นเตือ
๒๙. นางนงเยาว์ เพชรคงเทพ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๒ (บ้านเอก)
๓๐. นางสาววิกาลดา แก้วคำ	ครู	โรงเรียนบ้านดอนชัย
๓๑. นางสาว ธัญญาทิพย์ ปิงแก้ว	ครู	โรงเรียนบ้านโป่งไฮ
๓๒. นายสุภูมิชัย วงศ์เจริญ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสันป่าข้า
๓๓. นางสาวณพิชญา ทะนันชัย	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮ้าง
๓๔. นางสาวโสภา สุวรรณ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยป่าช้าง
๓๕. นางพณีย์ ชัยมูล	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านแม่สาว
๓๖. นางสาวอาภาภรณ์ แก่นการ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านดง
อำเภอไชยปราการ		
๑. นางสาวอริยา จารุสิทธิกุล	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยบง
๒. นางกัลยาณี อินทิไชย	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านปางดำ
๓. นายสมบุญรณ์ เหล็กผืน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดอรุณวาสี
๔. นางสาวชลธิชา ดวงดี	ครู	โรงเรียนวัดบ้านท่า
๕. นางสาวศิริกัญญา มั่นกันนาน	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านห้วยไผ่
๖. นางสาวพัชรินทร์ อุ่นบ้าน	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านต้นโชค
๗. นายสุรชาติ อุ่นจรัสศักดิ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านปางวิทยาสรรค์
๘. นางสาวปณัญญา อิ่มโอชา	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสินชัย
๙. นางสาววรรณ มีฉวี	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว
๑๐. นางสาวรพีชา คำวงศ์	ครู	โรงเรียนสันติวนา
๑๑. นางสาวสุพรรณษา ศรีมา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านผาแดง
๑๒. นางวรรณ อ่ำไพรัตน์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่ทะลบ
๑๓. นางสาวนริศรา ชุ่มเรือน	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านป่าจั่ว
๑๔. นางสาวศินิรัตน์ อายูเย็น	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยต้นตอง
๑๕. นายวิทยา หน่อคำ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดป่าแดง
๑๖. นางจันทร์จิรา กาหลง	ครู	โรงเรียนบ้านแม่ชี
๑๗. นายวุฒิชัย ยอดศรี	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านถ้ำดับเตา
๑๘. นางสาวสุทธาทิพย์ ชัยทะวี	ครู	โรงเรียนบ้านอ้าย
๑๙. นายภูริทัต สุรารักษ์ชมภู	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านหัวฝาย

๒๐. นางขจาริน...

- ๖ -

๒๐. นางขจาริน ดวงพิชัย	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๒๑. นางสาววิภาวรรณ ตาดทองดีเด่น	ครู	โรงเรียนบ้านเวียงผาพัฒนา

อำเภอเชียงดาว

๑. ว่าที่ร.ต.หญิงจุไรรัตน์ จอมเจ้าวัว	ครู	โรงเรียนบ้านถ้ำ
๒. นางสาววิศนี อินทร์ปาน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
๓. นายอริวัฒน์ เชื้อนเก้า	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านเชียงดาว
๔. นายเขาวลิต หล่อเถิน	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านดอน
๕. นางราชนิภา กาไชย	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนบ้านวังจ้อม
๖. นางทาทิกา แก้วระดี	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านทุ่งละคร
๗. นางสาวบุศรินทร์ กันทา	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านปางแดง
๘. นางสาวพรพรรณ สุธ้าย	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยทรายขาว
๙. นายธวัชชัย ปทุมรัตน์นางกูร	ครู	โรงเรียนพัฒนาดันน้ำขุนคอง
๑๐. นางสาวสุนันท์ กองตุม	ครู	โรงเรียนบ้านแม่กอนใน
๑๑. นางฐิตารีย์ แสงสุวรรณ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านทุ่งข้าวพวง
๑๒. นายกฤษณะ วงศรี	ครู	โรงเรียนแก่น้อยศึกษา
๑๓. นางสาวชุตินันท์ ปิยะยา	ครู	โรงเรียนโครงการหลวงแก่น้อย
๑๔. นายธรรณิษฐ์ มโนวรรณ	ครู	โรงเรียนบ้านเมืองนะ
๑๕. นายสอุม เชื้อสายวิบูลย์	ครู	โรงเรียนบ้านแม่ปาม
๑๖. นางสาวอำพร ชัยปะละ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านออน
๑๗. นายไชยกร กิตติยาม	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านปางเพื่อง
๑๘. นางสาวกัญญภัทร์ นพรัตน์กุลประเสริฐ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนมิตรมวลชนเชียงใหม่
๑๙. นายพณิพงศ์ ลิ้มไพศาลมณต์	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยจะคำน ดช.อนุสรณ์
๒๐. นางสาวสุปราณี จินใจ	ครู	โรงเรียนบ้านปางมะเยา
๒๑. นางสาวนิตยา ดวงเนตร	ครู	โรงเรียนบ้านวังมะริว
๒๒. นายรัฐพล อินโซสา	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเมืองคอง
๒๓. นางสาวสุทธิดา เทียนทอง	ครู	โรงเรียนบ้านหนองบัว
๒๔. นางสาวรักชนก ยืนยง	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านใหม่
๒๕. นางสุวิรี รักประชา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนบ้านเมืองงาย
๒๖. นางสาวนิรมัย ไชยวงศ์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่่นะ
๒๗. นายสุริยัน เหล็กแหลม	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสบคาบ
๒๘. นายชนานันท์ กันทับ	ครู	โรงเรียนวัดปางมะโอ
๒๙. นางสาวบุณทริกา บุบผชาติกุล	ครู	โรงเรียนบ้านสันป่าเกี๊ยะ
๓๐. นางสาวสุภัทริฎา กาญจนธีระรักษ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดจอมศรี
๓๑. นางสาวเพชรรัตน์ พันธุ์สุจิตไทย	ครู	โรงเรียนบ้านแม่เมะ
๓๒. นางสาวยลดา หล้าเหลื่อม	ครู	โรงเรียนบ้านแม่ฮ้อยใน
๓๓. นายอภิรักษ์ พรหมชนะ	ครู	โรงเรียนบ้านปาง (เชียงดาว)
๓๔. นางสาวพิชานันท์ โพธิ์เมือง	ครู	โรงเรียนบ้านอรุโณทัย

๓๕. นางสาวสุภารัตน์...

- ๗ -

๓๗. นางสาวสุดารัตน์ พงษ์ธรรม	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านรินหลวง
๓๘. นายกิตติธันต์ จันทร์สงแสง	ครู	โรงเรียนบ้านนาหวาย
๓๙. นางสาวสิรินทรา กำคำ	ครู	โรงเรียนบุญจุม ๒ บ้านน้ำ
๔๐. นายนิพนธ์ ดอกพ้อ	ครู	โรงเรียนดอยสามหมื่น

อำเภอเวียงแหง

๑. นางสาวจรรวรณ์ วงศ์ษา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านม่วงป้อก
๒. นางกันต์ฤทัย สุภามูล	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเปียงหลวง
๓. นางศิริลักษณ์ ทองขำ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านปางป้อ
๔. นางณัฐกฤตา ปูนกลาง	ครู	โรงเรียนรัฐราษฎร์อุปถัมภ์
๕. นางสาวฐิติภัทร จักรคำ	ครู	โรงเรียนบ้านกองลม
๖. นายกิตติกร คงอินทร์	ครู	โรงเรียนบ้านนามน
๗. นางพัชรี สายผาบ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านจอง
๘. นางสาวพรรษา จันตะคำ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยไคร้
๙. นางสาวรวิญญา พรหมเหล็ก	ครู	โรงเรียนบ้านเวียงแหง

๔. คณะกรรมการยกย่องการสอบและการเรียนรู้ท้องถิ่น มีหน้าที่ วิเคราะห์มาตรฐานและตัวชี้วัดของรายวิชาต่างๆตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) โดยกำหนดสาระมาตรฐาน และตัวชี้วัด ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ของให้สอดคล้องกับองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ที่ได้จัดทำขึ้น ในวันศุกร์ ที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๖ ณ ห้องประชุมออดอยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ เวลา ๐๘:๐๐ – ๑๖:๓๐ น. ประกอบด้วย

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

๑. นายฐิติ นวชุตินวงศ์	รองผู้อำนวยการ	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๒ (บ้านเอก)
๒. นายสุรศักดิ์ เลพล	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว
๓. นางสาวสาธิตี ไสวรรณ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๔. นางสาวพิชานันท์ ไชยอัมพรวิจิตร	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่ชี
๕. นางสาวนิรดา นิรชานันท์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดนันทาราม

กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

๑. นางสาวสุณี อินจันทร์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
๒. นางศรีวรรณ ศรีวิชัย	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๓. นายจตุรงค์ สุกุลสอน	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านสันตันหม้อ
๔. นางสาวณัฐสุดา พรหมมา	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๕. นางขจาริน ดวงพิชัย	ครู	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๖. นางสาวสรวิรัชต์ ยะจอม	ครู	โรงเรียนบ้านทุ่งข้าวพวง

กลุ่มสาระการเรียนรู้...

- ๘ -

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วิทยาศาสตร์

๑. นางบุญยวีร์ วงศ์สุน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันป่าแดง
๒. นางสาวฐิรินทร์รัตนดาว ธนิตันยบุรณ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันป่าแดง
๓. นางสาวทิพย์สุตา บุญมา	ครู	โรงเรียนบ้านสันป่าแดง
๔. นางสาวอรจิรา มหารัตน์	ครู	โรงเรียนบ้านมอนปิ่น
๕. นางนันทินุช เชนย	ครูชำนาญการ	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๖. นางสาวกมลพรรณ เดือนเพ็ญ	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านแม่ขี

เทคโนโลยี

๑. นางสาวสุนทรี สิงห์ทอง	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านแม่คะ
๒. นายคมสันต์ สมฤทธิ์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเวียงฝาง
๓. นางสาวปิณฑิรา พรหมนุชานนท์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สุ่นหลวง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๑. นายสุรพงษ์ จงคำ	รองผู้อำนวยการ	โรงเรียนบ้านหลวง
๒. นางรินนพร บุญชาญ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดนันทาราม
๓. นางสาวฐิติอาภา ปิ่นพัด	รองผู้อำนวยการ	โรงเรียนบ้านปางมะเขีย
๔. นางสาวหยาดพิรุณ วรรณะศรี	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านม่วงชุม
๕. นางสาวเจนจิรา ไชยวงศ์สิงห์	ครู	โรงเรียนบ้านเชียงดาว
๖. นายปราโมช อุปถัมภ์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่สาว

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ

๑. นายประหยัด โกฎแก้ว	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนบ้านแม่อ่าง
๒. นางธันยารัตน์ ธรรมสุวรรณ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านอ้าย
๓. นางรัตติณี ปิ่นมา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดป่าแดง
๔. นางสาวบัวบาน กองราช	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดบ้านท่า
๕. นายปิยะ ต๊ะวิชัย	ครูชำนาญการ	โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ ๑
๖. นายกฤตภาส ต้นแจ้	ครูชำนาญการ	โรงเรียนชุมชนบ้านค้าย

กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

๑. นายเสรี คำภีระ	รองผู้อำนวยการ	โรงเรียนเพียงหลวง ๑ (บ้านท่าตอน)ฯ
๒. ว่าที่ร้อยตรีหญิงพัทยา แสงคำมา	รองผู้อำนวยการ	โรงเรียนบ้านแม่กอนใน
๓. นายยุทธนา ไทยเหนือ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านยาง
๔. นางสาวลาวัลย์ ดอนปิน	ครูชำนาญการ	โรงเรียนวัดนันทาราม
๕. นางสาวชุติมา ปิ่นพรหม	ครู	โรงเรียนบ้านหัวงูกลาง
๖. ว่าที่ร้อยตรีหญิงจริญญา โทปัก	ครู	โรงเรียนเพียงหลวง๑ (บ้านท่าตอน)ฯ

กลุ่มสาระการเรียนรู้...

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

๑. นางศิริณี บุญเกิด	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว
๒. นางต้องลักษณ์ ปันผสม	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุบลรัตน์
๓. นายสิทธิพันธ์ ก้ากาศ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านโพนบก
๔. นายวัชร ปางจันทร์	ครู ผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว
๕. นายคณธร ศรีไม้	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านต้นโชค
๖. นางสาวอมรรัตน์ คำหมื่น	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านทุ่งข้าวพวง

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

๑. นางสาววิไลวรรณ แซ่ม้า	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเวียงฝาง
๒. นายไกรวิชญ์ ผลบุญ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๒ (บ้านเอก)
๓. น.ส.ศศิธร สันใจ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านป่าแดง
๔. นางเตือนใจ ปัญญาธรรม	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดศรีบุญเรือง
๕. นางณัฐสินี ฐิติภัทรพลาญ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดป่าแดง
๖. นายเอกรินทร์ ไชยปิน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านหลวง(ฝาง)

ระดับปฐมวัย

๑. นางสาวเมธาวี เชื้อสาย	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเวียงฝาง
๒. นางสาวจันจิรา อุดมา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันป่าเหียว
๓. นางนตยา โกเสนต่อ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดบ้านท่า
๔. นางสาวอมรรัตน์ มหาวรรณ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านเชียงดาว
๕. นางพัชรี สายผาบ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านจอง

๕. คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ มีหน้าที่ ประเมินความเหมาะสม สอดคล้องด้านเนื้อหาของ องค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ และกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของรายวิชาต่างๆตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) ประกอบด้วย

๕.๑ ผศ.ดร.ลำไย สีหามาศย์	วิทยาลัยการศึกษา	มหาวิทยาลัยพะเยา
๕.๒ ดร.วสันต์ สรรพสุข	วิทยาลัยการศึกษา	มหาวิทยาลัยพะเยา
๕.๓ ดร.เพ็ญวิภา พรหมสุวรรณ	ข้าราชการบำนาญ	สพป.เชียงใหม่ ๓
๕.๔ นางวรลักษณ์ อุดมทรัพย์	ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ	โรงเรียนบ้านเวียงหวาย
๕.๕ ดร.วิภาดา วีระกุล	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านรินหลวง
๕.๖ ดร.เจตนิพัทธ์ รอบคอบ	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านเวียงฝาง
๕.๗ ดร.พงศ์ธัญญ์ ณ เชียงใหม่	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านแม่สาว
๕.๘ นางสาวสายฝน ธงนำชัยเลิศ	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวีรคุณเทพ
๕.๙ นายทองสุข สมบูรณ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนฝางชนูปถัมภ์
๕.๑๐ นายปิยะพงษ์ มอญแสง	ครูชำนาญการ	โรงเรียนฝางชนูปถัมภ์

๖. คณะกรรมการ...

- ๑๐ -

๖. คณะกรรมการฝ่ายการเงินและพัสดุ มีหน้าที่ เบิกจ่ายเงินงบประมาณให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประกอบด้วย

๖.๑ นางสาวลิณี กิติน่าน	ผอ.กลุ่มบริหารงานการเงินฯ ประธานกรรมการ
๖.๒ นางสาววาสนา อุ่นบุญตัน	นักวิชาการพัสดุปฏิบัติการ รองประธานกรรมการ
๖.๓ นางสาววนิดา เพียรชนะ	พนักงานราชการ กรรมการ
๖.๔ นางวรินทร์ เตชะนัง	พนักงานราชการ กรรมการและเลขานุการ

๗. คณะกรรมการฝ่ายธุรการ มีหน้าที่ เก็บรวบรวมเอกสาร จัดพิมพ์รายงานและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๗.๑ นางสาวจินดา คำเงิน	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ ประธานกรรมการ
๗.๒ นางสาวหทัยวรรณ สิงห์ใจ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ รองประธานกรรมการ
๗.๓ นายเจษฎา ก้องสาคร	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ กรรมการ
๗.๔ นางสาวอรณัชชา เดชะวงศ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ กรรมการ
๗.๕ นางพรกมล ชัดราษฎร์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ กรรมการ
๗.๖ นางอลิสตรา อ่อนอืด	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ กรรมการ
๗.๗ นางสาวนิภาพรรณ สิงห์คำ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ กรรมการ
๗.๘ นายเกรียงไกร เทพมา	อัตราจ้าง กรรมการ
๗.๘ นางสาวจุฑารัตน์ ก่องคำ	เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน กรรมการและเลขานุการ
๗.๙ นางสาวเบญจมาศ ผิวผุด	พนักงานพิมพ์ดีด กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๘. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ บันทึกภาพการดำเนินงานกิจกรรมและประชาสัมพันธ์กิจกรรมในรูปแบบต่างๆ อาทิ จดหมายข่าว เว็บไซต์ของ สพป.ชม.๓

๘.๑ นายเจษฎา ก้องสาคร	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ ประธานกรรมการ
๘.๒ นายรัตนพล บุญชู	พนักงานราชการ รองประธานกรรมการ
๘.๓ นายเกรียงไกร เทพมา	อัตราจ้าง กรรมการ
๘.๔ นายดนัย แบนทองคำ	อัตราจ้าง กรรมการและเลขานุการ

ให้คณะกรรมการทุกฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ และเสียสละ เพื่อให้การดำเนินงานเกิดความเรียบร้อย ถูกต้อง บรรลุวัตถุประสงค์ และเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๐ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

(นายเรืองยศ ปันศิริ)

ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓